

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Piliečių dalyvavimo, įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje, skatinimas

Baigiamasis magistro studijų projektas

Guoda Juškaitė

Projekto autorė

Lekt. dr. Paulina Budrytė

Vadovė

Kaunas, 2021

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Piliečių dalyvavimo, įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje, skatinimas

Baigiamasis magistro studijų projektas

Viešasis administravimas (6211LX040)

Guoda Juškaitė

Projekto autorė

Lekt. dr. Paulina Budrytė

Vadovė

Doc. dr. Eglė Vaidelytė

Recenzentė

Kaunas, 2021

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Guoda Juškaitė

**Piliečių dalyvavimo, įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės
rajono savivaldybėje, skatinimas**

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Guoda Juškaitė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Juškaitė, Guoda. Piliečių dalyvavimo, įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje, skatinimas. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovė lekt. dr. Paulina Budrytė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): 03S (L07).

Reikšminiai žodžiai: jaunimo politika, piliečių dalyvavimas, pilietis, politikos įgyvendinimas, savivaldybė, skatinimas.

Kaunas, 2021. 90 p.

Santrauka

Piliečių dalyvavimas yra itin svarbus ir reikšmingas dėl daugelio svarbių priežasčių: vis dažniau pasireiškiančių ekonominių krizių, didėjančio demokratijos trūkumo skirtinguose viešojo valdymo lygmenyse, senėjančios visuomenės. Siekiant išvengti neigiamų padarinių, viešasis sektorius turi nuolat ieškoti inovatyvių piliečių dalyvavimo būdų visuomenės saugumo, švietimo, sveikatos bei kitose svarbiose viešojo valdymo srityse. Aktyvus pilietiškumas padeda ugdyti empatiją, visuotinį socialinį pasitikėjimą, į bendruomenę orientuotą pilietį, kurti kokybiškas viešąsias paslaugas, lengvinti skurdo ir socialinės atskirties pasekmes. Tik aktyviai dalyvaudami sprendimų priėmimų procesuose, piliečiai padeda nustatyti politikos tikslus bei prioritetus, kurie turi įtakos asmens socialiniam, kultūriniam, ekonominiam gyvenimui. Piliečių dalyvavimas jaunimo politikoje neatsiejamas procesas, kuris yra nukreiptas į tikslingą veiklą, siekiant spręsti jaunimui kylančias aktualias problemas, siekiama sudaryti tinkamas sąlygas pilietiškos, demokratiškos, intelektualios, moralios asmenybės formavimuisi bei tobulėjimui. Vienas iš jaunimo politikos prioritetų – sudaryti tinkamas sąlygas jaunam žmogui realizuoti save, pasirenkant priimtinausią dalyvavimo visuomenėje formą. Mokslininkai pastebi, kad didėjant emigracijai, šalis praranda vis daugiau išsilavinusių bei kvalifikuotų jaunuolių, kurie yra pagrindinė šalies darbo jėga, būtent tai sunkina darnų šalies vystymąsi. Tam, kad mažuosiuose Lietuvos miesteliuose daugėtų jaunų žmonių, turinčių galimybę tenkinti savo poreikius, empirinio tyrimo metu buvo siekiama identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje. Tyrimo objektas – Piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinantys veiksniai. Projekto tikslas – identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje. Projekto uždaviniai: 1. išanalizuoti ir susisteminti piliečių dalyvavimo, įgyvendinant jaunimo politiką, teorines prielaidas; 2. nustatyti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą; 3. atskleisti piliečių dalyvavimo įgyvendinant jaunimo politiką sąlygas; 4. atlikti empirinį tyrimą ir identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje. Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, strateginių dokumentų ir teisės aktų analizė, kokybinis tyrimas. Atlikto kokybinio tyrimo rezultatai parodė, kad piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje skatina socioekonominiai (pajamos, laikas, išsilavinimas, kurį apima įgytos kompetencijos, susijusios su politiniu raštingumu bei įgūdžiai), bendruomeniškumo veiksniai. Tiek socioekonominiai, tiek bendruomeniškumo veiksniai yra priskiriami vidiniams veiksniams. Finansavimo veiksniai, taip pat turi įtakos piliečių dalyvavimui, pastarieji mokslinėje literatūroje yra priskiriami išoriniams veiksniams. Valdžios atstovai mano, kad piliečių dalyvavimui įtakos turi finansavimo veiksniai, o piliečiams (jaunimo atstovams) yra itin svarbūs socioekonominiai ir bendruomeniškumo veiksniai.

Magistro baigiamąjį projektą sudaro trys pagrindinės dalys, pirmoje dalyje susistemintos piliečių dalyvavimo koncepcijos, formos ir modeliai, pagrįsta piliečių dalyvavimo reikšmė, apibrėžtos viešosios ir jaunimo politikos sampratos, sukurtas piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksnių teorinis modelis. Antroje projekto dalyje apžvelgiamas viešojo valdymo procesas Lietuvoje, aprašomos jo dalys, pateikiama antrinių duomenų analizė. Analizuojami su jaunimo politikos įgyvendinimu susiję teisės aktai ir strateginiai dokumentai apimantys tarptautinį, nacionalinį ir regioninį lygmenį. Trečioje baigiamojo projekto dalyje pateikiami atlikto empirinio tyrimo rezultatai bei pateikiamos rekomendacijos susijusios su piliečių dalyvavimo įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje skatinimu.

Juškaitė, Guoda. Promotion of the Citizen Participation in the Youth Policy Implementation in Šilalė District Municipality. Master's Final Degree Project / supervisor lect. dr. Paulina Budrytė; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): 03S (L07).

Keywords: youth policy, citizen participation, citizen, policy implementation, municipality, promotion.

Kaunas, 2021. 90 p.

Summary

Citizen Participation is crucial and significant for a number of important reasons: the increasing frequency of economic crises, the growing lack of democracy at different levels of government, and an aging society. In order to avoid negative consequences, the public sector must constantly look for innovative ways of Citizen Participation in public security, education, health and other important areas of public administration. Active citizenship helps to develop empathy, universal social trust, a community-oriented citizen, to create quality public services, to alleviate the consequences of poverty and social exclusion. Only by actively participating in decision-making processes do citizens help to set policy goals and priorities that affect a person's social, cultural and economic life. Citizen Participation in Youth Policy is an integral process, which is aimed at purposeful activities in order to solve the relevant problems of young people, the aim is to create appropriate conditions for the formation and development of a civic, democratic, intellectual, moral personality. One of the priorities of Youth Policy is to create suitable conditions for young people to realize themselves by choosing the most acceptable form of Participation in society. Researchers note that as emigration increases, the country is losing more and more educated and skilled young people, who are the country's main workforce, which is hampering the country's sustainable development. In order to increase the number of young people in small Lithuanian towns who have the opportunity to meet their needs, the empirical research aimed to identify the factors that Promote the Participation of Citizens in the Implementation of Youth Policy in Šilalė District Municipality. The object of the research is the factors promoting the Participation of Citizens in the Implementation of Youth Policy. The aim of the project is to identify the factors that promote the Participation of Citizens in the Implementation of Youth Policy in Šilalė District Municipality. Objectives of the project: 1. to analyze and systematize the theoretical preconditions for the Participation of Citizens in the Implementation of Youth Policy; 2. identify factors that encourage Citizen Participation; 3. to reveal the conditions for the Participation of Citizens in the Implementation of Youth Policy; 4. to carry out an empirical research and identify the factors that Promote the Participation of Citizens in the Implementation of Youth Policy in Šilalė District Municipality. Research methods: analysis of scientific literature, analysis of statistical data, analysis of strategic documents and legal acts, qualitative research. The results of the conducted qualitative research showed that the Participation of Citizens in the Implementation of Youth Policy in Šilalė District Municipality is promoted by socio-economic (income, time, education, which includes acquired competencies related to political literacy and skills), community factors. Both socioeconomic and community factors are attributed to internal factors. Funding factors also influence citizen participation, they are classified as external factors in the scientific literature. The authorities consider that Citizen Participation is influenced by

funding factors, and that socio-economic and community factors are crucial for citizens (youth representatives).

The master's thesis consists of three main parts, the first part systematizes the concepts, forms and models of civic participation, substantiates the meaning of civic Participation, defines the concepts of public and Youth Policy, and develops a theoretical model of factors promoting civic Participation in youth policy. The second part of the project reviews the public management process in Lithuania, describes its parts, and provides an analysis of secondary data. Legislation and strategic documents related to the implementation of Youth Policy at international, national and regional level are analyzed. The third part of the final project presents the results of the empirical research and provides recommendations related to the Promotion of Citizen Participation in the Implementation of Youth Policy in Šilalė District Municipality.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Santrumpų ir terminų sąrašas	11
Įvadas.....	12
1. Piliiečių dalyvavimo įgyvendinant jaunimo politiką teorinės prielaidos.....	15
1.1. Piliiečių dalyvavimo koncepcijos ir reikšmė.....	15
1.2. Piliiečių dalyvavimo formos ir modeliai	19
1.3. Viešosios ir jaunimo politikos samprata, procesas ir įgyvendinimas.....	26
1.4. Piliiečių dalyvavimą skatinantys veiksniai.....	33
1.5. Piliiečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksnių teorinis modelis.....	38
2. Piliiečių dalyvavimo įgyvendinant jaunimo politiką sąlygos	41
2.1. Piliiečių dalyvavimo tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje.....	41
2.2. Jaunimo politiką formuojančių institucijų sistema ir teisinių dokumentų analizė	47
2.3. Jaunimo politikos įgyvendinimą apibūrinantys strateginiai dokumentai.....	53
3. Veiksnių skatinančių piliiečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje identifikavimo tyrimas	58
3.1. Tyrimo metodika	58
3.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	60
Išvados	75
Literatūros sąrašas	77
Informacijos šaltinių sąrašas	86
Priedai.....	91
1 priedas. „Lietuvos pažangos strategijos modelis 2030“	91
2 priedas. Sąvokų operacionalizacija.....	92
3 priedas. Interviu klausimai valdžios atstovams ir valstybės tarnautojams, susijusiems su jaunimo politikos įgyvendinimu.....	95
4 priedas. Interviu klausimai piliiečiams (jaunimo atstovams), susijusiems su jaunimo politikos įgyvendinimu.....	96
5 priedas. Tyrimo informantų charakteristika	97

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Piliečių dalyvavimo koncepcijos (1987–2020 m.)	17
2 lentelė. Piliečių dalyvavimo formos ir jų apibūdinimai	21
3 lentelė. 5 lygių piliečių dalyvavimo spektras	24
4 lentelė. 8 pakopų piliečių dalyvavimo modelis	25
5 lentelė. Dalyvavimo modelis pagal Hart	25
6 lentelė. Piliečių vaidmenys politikos formavimo ciklo etapuose	29
7 lentelė. Jaunimo politikos sampratos tarptautiniu, nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu	30
8 lentelė. Klasikinių ir šiuolaikinių mokslininkų identifikuotos dalyvavimo prielaidos	34
9 lentelė. Įgūdžiai ir kompetencijos reikalingos jaunimui siekiant aktyviai dalyvauti politikos įgyvendinime	35
10 lentelė. PGI sudedamosios dalys	43
11 lentelė. Pilietinis aktyvumas Lietuvoje, pagal pilietinio aktyvumo formas	45
12 lentelė. E. dalyvavimo indekso vidurkio dedamosios	47
13 lentelė. E. dalyvavimo reitingai pasaulyje	47
14 lentelė. Teisės aktai, reglamentuojantys jaunimo politiką nacionaliniu lygmeniu	50
15 lentelė. Jaunimo politikos programa ir priemonės Šilalės rajono savivaldybėje	52
16 lentelė. Atviro jaunimo centro ir erdvės lankytojų skaičius Šilalės rajono savivaldybėje 2017–2020 m.	52
17 lentelė. Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 metų strateginio veiklos plano bendras lėšų poreikis pagal programas (tūkst. Eur)	56
18 lentelė. Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos plėtros programos finansavimas 2017–2022 metais	56
19 lentelė. Strateginiai dokumentai numatantys jaunimo politikos kryptis, prioritetus, priemones .	57
20 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris apie piliečių dalyvavimo svarbą	60
21 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimo formas	61
22 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimą pagal Hart piliečių dalyvavimo modelį	63
23 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius socioekonominius veiksnius	65
24 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius mobilizacijos veiksnius	66
25 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius pasitikėjimo veiksnius	67
26 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius lyderystės veiksnius	68
27 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius bendruomeniškumo veiksnius	69
28 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius institucinius veiksnius	70
29 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius teisinio reguliavimo veiksnius	71

30 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius finansavimo veiksnius..... 72

Paveikslų sąrašas

1 pav. Dalyvavimo koncepcijos	16
2 pav. Piliečių dalyvavimo formos	20
3 pav. Pilietinio ir politinio dalyvavimo dimensijos	22
4 pav. Politikos ciklas	28
5 pav. Politinis procesas	28
6 pav. Jaunimo politikos kryptys	31
7 pav. Jaunimo dalyvavimo reikšmė	32
8 pav. Piliečių dalyvavimo / nedalyvavimo priežastys	33
9 pav. Piliečių dalyvavimą skatinančių veiksnių modelis.....	38
10 pav. Piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksnių teorinis modelis	39
11 pav. Viešojo valdymo sistema Lietuvoje	41
12 pav. Respondentų pritarimas / nepritarimas pateiktam teiginiui „Ar viešoji sistema pertvarkoma atsižvelgiant į Jūsų, kaip piliečio nuomonę?“	42
13 pav. Lietuvos visuomenės PGI kitimas laike	44
14 pav. Jaunimo politikos valdymo modelis nacionaliniu lygmeniu	49
15 pav. Jaunimo politikos valdymo modelis regioniniu lygmeniu	51
16 pav. Piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje skatinantys veiksniai.....	74

Santrumpų ir terminų sąrašas

Santrumpos:

E. dalyvavimas – Elektroninis dalyvavimas;

JRT – Jaunimo reikalų taryba;

PGI – Pilietinės galios indeksas.

Terminai:

Jaunimo politika – „priemonių, kuriomis sprendžiami jaunimui aktualūs klausimai ir siekiama sudaryti palankias sąlygas formuotis jauno žmogaus asmenybei ir jo integravimuisi į visuomenės gyvenimą, visuma“ (*Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymo Nr. IX-1871 pakeitimo įstatymas, 2018 m. gegužės 31 d., Nr. XIII-1224, 2018*).

Piliečių dalyvavimas – dalyvavimas susijęs su piliečių indėlio didinimu, orientuotas į viešojo valdymo politikos ir programų turinį bei į patį sprendimų priėmimo procesą (Vaidelytė, Žilinskas ir Rauleckas, 2016).

Pilietis – asmuo, turintis Lietuvos Respublikos ar kitos valstybės pilietybę (*Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas, 2010 m. gruodžio 2 d., Nr. XI-1196, 2010*).

Politikos įgyvendinimas – sudėtinis politinio proceso elementas, demokratinėje sistemoje apibūdinamas kaip sudėtingas procesas, kuris priklauso nuo išorės ir vidaus veiksnių (Nakrošis, Barcevičius ir Vilpišauskas, 2015).

Savivaldybė – „įstatymo nustatytas valstybės teritorijos administracinis vienetas, kurio bendruomenė turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per to valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų išrinktą savivaldybės tarybą, kuri sudaro jai atskaitingas vykdomąją ir kitas savivaldybės institucijas ir įstaigas įstatymams, Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) ir savivaldybės tarybos sprendimams tiesiogiai įgyvendinti“ (*Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, 1994 m. liepos 7 d., Nr. I-533, 1994*).

Skatinimas – „skatinimas yra jėgų grupė, veikianti žmogaus viduje ir išorėje, kuri skatina jo elgesį, nustato jo formą, kryptį, intensyvumą ir trukmę“ (Žaptorius, 2007, p.112).

Įvadas

Temos aktualumas. Socialinė atskirtis 2021–2030 metais Nacionaliniame pažangos plane lieka tarp svarbiausių 5 sisteminių iššūkių ateinančią dešimtmetį. Anot Ayllon ir Gabos'o (2017), santykis tarp materialinio nepritekliaus ir piliečių dalyvavimo politikos procesuose sudaro visas tinkamas sąlygas marginalizacijai. Dėl šios priežasties itin svarbu skatinti piliečius dalyvauti visuomenės plėtros procesuose. Didėjant socialinę riziką patiriančių žmonių skaičiui, Europos Sąjungos socialinės įtraukties darbotvarkė papildyta socialinės atskirties mažinimo klausimais. Pasak Bryer'io ir Prysmakovos-Riveros (2018), aktyvus pilietiškumas padeda ugdyti empatiją, visuotinį socialinį pasitikėjimą, į bendruomenę orientuotą pilietį, lengvinti skurdo ir socialinės atskirties pasekmes. Vadovaujantis Eurostato (2019) duomenimis, Lietuvos gyventojai yra itin arti skurdo ir socialinės atskirties ribos. Tyrimo rezultatai rodo, kad iš 27 Europos Sąjungos šalių Lietuva užima 23-ąją (26,3 proc.) vietą ir yra priskiriama didelės rizikos šalims, kai tuo tarpu bendras Europos šalių skurdo ir socialinės atskirties vidurkis yra 21,1 proc.

Anot Jenkins'o (2018), šalyse egzistuojant silpnai socialinei sanglaudai ir skurdui, tokie iššūkiai kaip visuotinė sveikatos krizė, mažina tarpusavio grupių pasitikėjimą ir kursto nesantaiką. Stiprinti ir plėtoti socialinę sanglaudą trukdo COVID-19 situacija šalyje, todėl galima teigti, kad pandemijos pasekmės ypač palies socialinę atskirtį patiriančius piliečius. Pasaulio ekonomikos forume (2020), pastebėta, kad dėl COVID-19 pandemijos pasekmių jaunuolių karta bus vadinama „prarastąja karta“, kuri dėl visuotinės sveikatos krizės patiria didžiausią neigiamą poveikį. Guogis ir Urvikis (2011), taip pat išskiria vieną iš svarbiausių demokratinės valstybės principų – socialinę gerovę ir sanglaudą. Siekiant kokybiškų paslaugų teikimo būtina skatinti piliečių dalyvavimą priimant svarbius sprendimus. Kaip teigia Vaidelytė ir kt. (2016), piliečių dalyvavimas yra itin svarbus ir reikšmingas dėl daugelio svarbių priežasčių: vis dažniau pasireiškiančių ekonominių krizių, didėjančio demokratijos trūkumo skirtinguose viešojo valdymo lygmenyse, senėjančios visuomenės. Siekiant išvengti neigiamų padarinių, viešasis sektorius turi nuolat ieškoti inovatyvių piliečių dalyvavimo būdų visuomenės saugumo, švietimo, sveikatos bei kitose svarbiose viešojo valdymo srityse. Bendras paslaugos kūrimas yra viena reikšmingiausių piliečių dalyvavimo formų.

Jaunimo situacijos apžvalgos (2019) duomenimis, kuriama abipusė partnerystė tarp valdžios institucijų ir piliečių, sprendimų rengimo ir priėmimo etapuose – tai viena iš svarbiausių demokratinės visuomenės plėtros sąlygų. Tik aktyviai dalyvaudami sprendimų priėmimų procesuose, piliečiai padeda nustatyti politikos tikslus bei prioritetus, kurie turi įtakos asmens socialiniam, kultūriniam, ekonominiam gyvenimui. Mesquita'as ir Belém Lopes'as (2018), pabrėžia, kad dalyvavimas yra pagrindinis viešosios politikos valdymo elementas, tiesiogiai susijęs su pilietybe, demokratiniais standartais bei kolektyvinio organizavimo formomis. Normatyvine prasme turėtų būti suprantamas ne tik kaip piliečių daroma įtaka valdžios institucijoms įvairių politinių diskusijų metu, tačiau ir kaip aktyvus įsitraukimas priiminėjant svarbius sprendimus politiniuose procesuose. Kaip teigia Nabatchi ir Leighningeris (2015), siekiant išvengti neigiamo poveikio, svarbu suprasti, kad tik aktyvus piliečių dalyvavimas padeda užtikrinti asmens teises, laisves, teisingumą valstybėje bei lygybę, gerinti gaunamų paslaugų kokybę, svarbiausia, tinkamai gebėti išnaudoti demokratišką piliečių potencialą.

Pasak Sakalauskienei ir Celešienės (2015), piliečių dalyvavimas jaunimo politikoje neatsiejamas procesas, kuris yra nukreiptas į tikslingą veiklą, siekiant spręsti jaunimui kylančias aktualias problemas, siekiama sudaryti tinkamas sąlygas pilietiškos, demokratiškos, intelektualios, moralios asmenybės formavimuisi bei tobulėjimui. Vienas iš jaunimo politikos prioritetų – sudaryti tinkamas

sąlygas jaunam žmogui realizuoti save, pasirenkant priimtinausią dalyvavimo visuomenėje formą. Vis dažniau mokslinėje literatūroje kalbama apie aktyvaus jaunimo politinio, pilietinio, ekonominio, kultūrinio gyvenimo svarbą. Kumpikaitė-Valiūnienė, Duobienė ir Mihi-Ramirez'as (2021), pastebėjo, kad didėjant emigracijai, šalis praranda vis daugiau išsilavinusių bei kvalifikuotų jaunuolių, kurie yra pagrindinė šalies darbo jėga, būtent tai sunkina darnų šalies vystymąsi. Bryer'is ir kt. (2020), pažymi, kad emigruojantys žmonės dažniausiai susiduria su ekonominiais ir finansiniais sunkumais, todėl ypač svarbu skatinti Vyriausybę bei savivaldybes kartu su nevyriausybinio sektoriumi kurti naujus projektus bei iniciatyvas, kurios įtikintų piliečius grįžti į gimtąją šalį (jeigu jie jau yra išvykę) arba padėtų apsispręsti likti ir kurti ateitį Lietuvoje. Vadovaujantis Lietuvos statistikos departamento (2018), duomenimis, visų šalies gyventojų 18,7 proc. sudaro 14–29 metų jaunimas, per 2018 metus šalyje sumažėjo 5,5 procento. Per 2016 m. iš Lietuvos emigravo 5,6 tūkst. 14–29 m. piliečių, tuo tarpu 2017 m. – 24,5 tūkst. piliečių. Lyginant šiuos duomenis su bendrais emigracijos srautais, net 51,1 proc. emigrantų – jaunimas. Jaunų žmonių emigracija – viena opiausių šalies problemų. Tam, kad mažuosiuose Lietuvos miesteliuose daugėtų jaunų žmonių, turinčių galimybę tenkinti savo poreikius, svarbu išsiaiškinti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką.

Temos naujumas. Piliečių dalyvavimo koncepcijas ir reikšmę mokslinėje literatūroje apibrėžė (Bryer, Prysmakova-Rivera, 2018; Igalla ir kt., 2019; Mbeche, 2017; Nabatchi, Leighninger, 2015; Pitrenaitė-Žilėnienė ir kt., 2016; Quick, Bryson, 2016; Smith, 2017; Svidronova ir kt., 2016; Vaidelytė ir kt., 2016; Zhang, Zhang, 2015), piliečių dalyvavimo formas nagrinėjo (Baker, Chapin 2018; Kim, Lee, 2019; Hordijk ir kt., 2015; Li ir kt., 2020; Roberts, 2015), e. dalyvavimą, kaip netradicinę dalyvavimo formą išskyrė (Baxter, 2017; Budiati, Jumiati, 2020; Divjak, Forbici, 2017; Johnen, ir kt., 2018; Pirannejad ir kt., 2019; Porwol, Ojo, 2017), viešosios politikos sampratą ir ciklą apibrėžė (Aichholzer, Strauz, 2016; Birkland, 2020; Nugroho ir kt., 2018), piliečių vaidmenis politikos formavimo ciklo etapuose išskyrė Vaidelytė ir kt. (2016), jaunimo politikos sampratą ir jos įgyvendinimą apibūdino (de Poll ir kt., 2018; Farrow, Bacalso, 2016; Kosciulek, 2020; Petcu, 2020; Vaičiūnaitė, Dunajevs, 2019), piliečių dalyvavimą skatinančius veiksnius identifiko (Aurylaitė, 2017; Chowdhury, Aktaruzzaman, 2016; Gaidys, 2016; Hafer, Ran, 2016; Hosking, 2021; Yoldas, 2015; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Lee, Schachter, 2019).

Tyrimo problema. Kokie veiksniai skatina piliečių dalyvavimą, įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje?

Tyrimo objektas – Piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinantys veiksniai.

Projekto tikslas – Identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje.

Projekto uždaviniai:

1. išanalizuoti ir susisteminti piliečių dalyvavimo, įgyvendinant jaunimo politiką, teorines prielaidas;
2. nustatyti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą;
3. atskleisti piliečių dalyvavimo įgyvendinant jaunimo politiką sąlygas;
4. atlikti empirinį tyrimą ir identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, strateginių dokumentų ir teisės aktų analizė, kokybinis tyrimas. Taikant mokslinės literatūros analizės metodą apibrėžta piliečių dalyvavimo samprata, reikšmė, dalyvavimo formos, modeliai. Išnagrinėtas viešosios politikos procesas ir jaunimo politikos samprata bei įgyvendinimas, atskleisti piliečių dalyvavimą skatinantys veiksniai. Naudojant statistinių duomenų analizės metodą, apžvelgtos piliečių dalyvavimo tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje. Pasitelkus strateginių dokumentų ir teisės aktų analizės metodą, ištirta piliečių dalyvavimo įgyvendinant jaunimo politiką situacijos analizė. Pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, tipas – pusiau struktūrizuotas interviu, kurio metu buvo apklausti tiek valdžios, tiek jaunimo atstovai, Šilalės rajono savivaldybės jaunimo reikalų koordinatore, kiti už jaunimo politikos įgyvendinimą Šilalės rajone atsakingi asmenys. Interviu metodas taikytas siekiant identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje. Duomenys analizuojami atliekant kokybinę turinio (angl. – *content*) analizę, kuriai naudojama programinė įranga „Maxqda“, padedanti lengviau analizuoti, sisteminti kokybiniams tyrimams reikalingą medžiagą.

Projekto struktūra. Pirmoje baigiamojo projekto dalyje susistemintos piliečių dalyvavimo koncepcijos, pagrįsta piliečių dalyvavimo reikšmė. Išanalizuotos piliečių dalyvavimo formos ir modeliai, apibrėžtos viešosios ir jaunimo politikos sampratos ir viešosios politikos procesas, nustatytos jaunimo politikos įgyvendinimo teorinės prielaidos. Identifikuoti piliečių dalyvavimą skatinantys veiksniai bei sukurtas piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksmų teorinis modelis. Antroje dalyje apžvelgtas viešojo valdymo procesas Lietuvoje, aprašytos jo dalys. Išanalizuoti ir apibendrinti Pilietinės visuomenės instituto 2015 m., 2016 m. ir 2019 m., Tarptautinio ekonominio bendradarbiavimo agentūros ir e. dalyvavimo indekso tyrimo duomenys. Apibrėžtos dažniausiai pasitaikančios piliečių dalyvavimo formos Lietuvoje. Apžvelgta teisinė bazė apimanti jaunimo politikos įgyvendinimą tarptautiniu, nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu. Išanalizuoti su jaunimo politika susiję strateginiai dokumentai. Trečioje baigiamojo projekto dalyje atliktas empirinis tyrimas, remiantis gautais tyrimo rezultatais buvo identifikuoti piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje skatinantys veiksniai.

Magistro baigiamąjį projektą sudaro: 97 puslapiai (su priedais), 30 lentelių, 16 paveikslų, 5 priedai. Panaudoti 106 mokslinės literatūros šaltiniai ir 59 teisės aktai ir duomenų šaltiniai.

1. Piliečių dalyvavimo įgyvendinant jaunimo politiką teorinės prielaidos

Pirmoje baigiamojo projekto dalyje siekiama susisteminti piliečių dalyvavimo koncepcijas, pagrįsti piliečių dalyvavimo reikšmę. Toliau siekiama išanalizuoti piliečių dalyvavimo formas ir modelius, apibrėžti viešosios politikos sampratą ir procesą, atskleisti jaunimo politikos sampratą ir nustatyti jaunimo politikos įgyvendinimo teorines prielaidas. Norint pasiekti išsikeltą baigiamojo magistro projekto tikslą, svarbu nustatyti piliečių dalyvavimą skatinančius veiksnius bei sukurti piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksnių teorinį modelį. Sąvokų, koncepcijų, formų bei modelių identifikavimas, piliečių dalyvavimą skatinančių veiksnių nustatymas ir teorinio modelio sukūrimas padės sėkmingai įgyvendinti nustatytus baigiamojo projekto uždavinius ir tinkamai pagrįsti planuojamo empirinio tyrimo metodiką.

1.1. Piliečių dalyvavimo koncepcijos ir reikšmė

Anot Nabatchi ir Leighningerio (2015), didėjanti piliečių dalyvavimo galia nėra patogus faktas valdantiesiems, įstrigusiems biurokratinėse sistemose, kurios leidžia vengti piliečių kišimosi į sprendimų priėmimo procesą. Piliečiai praradę pasitikėjimą valdžia skeptiškai vertina jų darbą ir demokratines vertybes, o išrinktų politinių lyderių nesusikalbėjimas, piniginiai interesai sukelia didžiulį nepasitikėjimą valdžios institucijomis. Siekiant išvengti neigiamo poveikio, svarbu suprasti, kad tik aktyvus piliečių dalyvavimas padeda užtikrinti asmens teises, laisves, teisingumą valstybėje bei lygybę, gerinti gaunamų paslaugų kokybę, svarbiausia, tinkamai gebėti išnaudoti demokratišką piliečių potencialą. Mokslininkai Bryer'is ir Prysmakova-Rivera (2018), papildoma Nabatchi ir Leighningerio (2015), pastebėjimus ir pabrėžia, kad „apsimestinis“ dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose tokius piliečius paverčia „vargšais“. Nors piliečiai yra įtraukiami į įvairius problemų sprendimų priėmimo procesus, tačiau dažnai jiems nėra suteikiamos tokios pat galimybės ir galia kaip valdžios atstovams. Anot Junevičiaus ir Ereminaitės (2012), šiuolaikinėje visuomenėje tik piliečių dalyvavimas, atskaitomybė, bendradarbiavimas ir efektyvumas atspindi gerą valdymą, o tinkamai neveikiantis piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus mechanizmas neigiamai paveikia vietos valdžios atsiskaitymo gyventojams mechanizmą. Dėl šios priežasties piliečiai nėra įtraukiami į sprendimų priėmimo procesus, o valdžia gali priimti sprendimus savo nuožiūra, nekreipdama dėmesio į piliečių poreikius. Anot Mbeche'o (2017), atlikti tyrimai rodo, kad piliečių nuomonės atstovavimas lieka neapibrėžtas, dažnai visuomenė atstovaujama nenatūraliu būdu, įsikišant įvairioms agentūroms, nevyriausybinėms organizacijoms, grupėms, Vyriausybėms ir kt. Apie tai, kas turėtų būti pripažinti tikrais piliečių atstovais, mokslinėje literatūroje kalbama itin mažai. Atstovai dažniausiai išrenkami demokratišku būdu, tačiau vystymosi studijų instituto atlikti tyrimai rodo, kad skurdžiose šalyse demokratijos apraiškos yra neapčiuopiamos. Šiam požiūriui antrina Andrade'as ir Rhode'as (2012), teigdami, kad dažnai piliečių dalyvavimo procese pastebimas manipuliavimas suinteresuotais asmenimis, išankstiniai susitarimai neleidžia priimti tinkamiausio sprendimo, o procedūros teisingumas ir skaidrumas yra kvestionuojamas. Svarbu pažymėti, kad tiesioginis piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra teisingas tik procedūrinio požiūriu, tačiau psichologiniu požiūriu didelė sprendimų priėmimo lygio kontrolė nebūtinai reiškia kokybišką, visuomenės lūkesčius atitinkantį sprendimą, todėl siekiant išvengti „apsimestinio“ piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose, anot Vaidelytės ir kt. (2016), būtina išskirti aktyvaus dalyvavimo požymius:

- procesas gali būti vienkartinis, didžiausias dėmesys skiriamas vienam pasiūlymui ir temai;
- yra kviečiami dalyvauti arba dalyvauja didelis skaičius žmonių;

- procesas atviras ir prieinamas visai visuomenei;
- bendruomenės indėlis atsispindi priimtuose sprendimuose.

Kaip teigia Quick ir Bryson'as (2016), kažkada terminas „piliečių dalyvavimas“ buvo pakeistas žodžių junginiu „visuomenės dalyvavimas“, tačiau šis terminas naudojamas vis rečiau, kadangi jis apima dalyvius, kurie neturi formalios pilietybės statuso ir taip pat gali nepaisyti visų pilietinei visuomenei svarbių dalyvavimo principų. Genys (2012), papildydamas Quick ir Bryson'o (2016), mintį teigia, jog piliečių dalyvavimo sąvoka yra itin artimai susijusi su pilietinės visuomenės sąvoka, siekiant, kad piliečių balsas būtų išgirstas valdžios institucijų, būtina suvienyti jėgas su kitais suinteresuotais problema asmenimis. Pilietinė visuomenė vienija bendraminčius, kurių tikslas – paveikti politikus ir valdžios atstovus tam, kad būtų įgyta lygiateisė galimybė dalyvauti priiminėjant piliečiams svarbius sprendimus, įrodyti turimas kompetencijas. Quick ir Feldman (2011) teigimu, dalyvavimas yra stengimasis dėl visuomenės, jos kuriamo indėlio, pirmiausia, orientuotas į programų turinį ir politiką. Nors visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus yra privaloma sprendimų priėmimo proceso dalis, tačiau jis gali sukelti įtampą tarp valdžios institucijų ir visuomenės atstovų (piliečių), taip pat, kaip ir piliečių dalyvavimas kuriant viešąją paslaugą. Geresnės kuriamos paslaugos kokybė didina piliečio pasitenkinimą, dalyvavimas suteikia galimybę prisiliesti prie svarbių paslaugos kūrimo aspektų. Pivoras ir Visockytė (2011), pratęsia Quick ir Feldman (2011) mintį, teigdami, kad piliečių dalyvavimas – tai procesas, kurio metu kuriamos bendros viešosios gėrybės, sukeliama teigiama pokyčiai viešojoje politikoje, kuriamos kokybiškos viešosios paslaugos, ugdomas pasitikėjimas valdžia. Stumbraitė-Vilkišienė (2010) pabrėžia, kad piliečiai atstovaudami kitus, turėtų rūpintis bendraisiais reikalais bei prisiimti atsakomybę už tai, kas vyksta tiek jų kaimynystėje, tiek bendruomenėje, svarbu suprasti, kad piliečio vaidmuo yra artimai susijęs su bendradarbiavimo, partnerystės sąvokomis bei interesų atstovavimu. Piliečių dalyvavimo koncepcijomis viešojoje politikoje taip pat domisi Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO, 2020) (angl. *Organization for Economic Co-operation and Development*). Organizacijos ekspertai apibrėžė piliečių partnerystės bei valstybės institucijų stiprinimą, veikiant viešojoje politikoje, tačiau kiek vėliau pradėta labiau diskutuoti apie „atviros valdžios“ sampratą, kuri artimai siejasi su „geru valdymu“. Europos komisija (2013), pastebi, kad XXI amžiuje itin svarbu įgalinti vertybes, paskatinti piliečius dalyvauti, suteikti galimybę didinti ne tik savo, bet ir bendrą kolektyvinę naudą, didinti skaidrumą ir atvirumą, individualizuojant teikiamas viešąsias paslaugas, kurios yra orientuotos į viešosios vertės kūrimą.

Absas ir Veldhuisas (2006), antrina Pivoro ir Visockytės (2011) pastebėjimams ir pabrėžia, kad dalyvaujant piliečiai kuria alternatyvas tradiciniams viešųjų paslaugų teikimo modeliams bei sudaro puikias galimybes tobulinti viešųjų paslaugų kokybę. Mokslininkai Absas ir Veldhuisas (2006), sukonkretina ir išskiria 4 pagrindines dalyvavimo koncepcijas: politinę, socialinę, ekonominę ir kultūrinę (žr. 1 pav.).

Politinis dalyvavimas	Socialinis dalyvavimas	Ekonominis dalyvavimas	Kultūrinis dalyvavimas
<ul style="list-style-type: none"> • Balsavimas • Lobistinė veikla • Kreipimasis į politikus 	<ul style="list-style-type: none"> • Narystė savanoriškoje organizacijoje • Narystė asociacijose 	<ul style="list-style-type: none"> • Indėlis į gamybos procesą (darbas) • Narystė darbininkų taryboje 	<ul style="list-style-type: none"> • Remiama socialinė sanglauda • Kovojiama prieš diskriminaciją bei atskritį

1 pav. Dalyvavimo koncepcijos (Abs, Veldhuis, 2006)

Absas ir Veldhuisas (2006), pažymi, kad *politinis dalyvavimas* dažniausiai pasireiškia tiek per individualų, tiek per kolektyvinį veiksma, yra susijęs su atstovaujama demokratija ir netiesioginiu piliečių dalyvavimu. Ši koncepcija nukreipta į atstovų paveikimą, tačiau ne į patį aktyvų įsitraukimą bei dalyvavimą. Quick ir Bryson'as (2016), pabrėžia, kad piliečiai gali dalyvauti viešojoje politikoje tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai per išrinktus atstovus įsitraukiant ne tik į politikos formavimo, bet ir įgyvendinimo etapus. Anot Smith'o (2017), dažniau rinkiminės kampanijos dėmesį skiria kandidato įvaizdžiui, o ne tinkamumui, todėl piliečiams tampa vis sunkiau pasinaudoti balso galia, siekiant teisingai išreikšti politinį pasirinkimą. Pasak Abso ir Veldhuiso (2006), *socialinis dalyvavimas* yra susijęs su įvairiomis veiklomis ir gyvenimo sritimis, kurios apima šeimą, darbą, santykius su kolegomis ir pan. Ypač orientuotas į bendrą naudą, kurios yra siekiama, dažnai susiję su aktyviu dalyvavimu įvairiose bendruomenių veiklose ar nevyriausybinėse organizacijose. Kaip teigia Zhang'as ir Zhang'as (2015), socialiniam dalyvavimui įtakos turi socialinė aplinka (moralės normos, vertybės, bendraamžių nuomonė), kurie gali stipriai paveikti žmogaus subjektyvią savijautą. Absas ir Veldhuisas (2006), teigia, kad *ekonominis dalyvavimas* itin svarbus kalbant ne tik apie darbinius santykius, tačiau ir apie įvairias darbuotojų sąjungas ir organizacijas. Socialinis kapitalas stiprinamas per *kultūrinį dalyvavimą*, jis apima kultūrinę veiklą, kuriose dalyvaujama, religines bendruomenes ir kitas panašias organizacijas.

Mokslinėje literatūroje ir informaciniuose šaltiniuose pastebima labai įvairių piliečių dalyvavimo koncepcijų. Siekiant palyginti piliečių dalyvavimo sąvokos kitimą laike, toliau pateikiamos įvairių mokslininkų ir organizacijų piliečių dalyvavimo koncepcijos 1987–2020 m. perspektyvoje (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Piliečių dalyvavimo koncepcijos (1987–2020 m.) (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Gaulė, 2014; Igalla ir kt. 2019; Ye, Liu, 2013; Jennings, 1987; Reed, 2008; Rich ir kt., 1995; Smith, 2017; EBPO, 2020)

Metai	Autorius, organizacija	Apibūdinimas
1987 m.	Jennings	Piliečių dalyvavimas – tai asmeninis žmogaus pasirinkimas, priemonė – patenkinti ankstesnius norus ir apginti subjektyviai apibrėžtus interesus.
1995 m.	Rich, Edelstein, Hallman ir Wandersman	Piliečių dalyvavimas – tai procesas, kuris gali paskatinti įgalinimą, dalyvaujant sprendimų priėmimo, kurie turi įtakos jų aplinkai, programoms, institucijoms, kuriose jie dalyvauja.
2008 m.	Reed	Piliečių dalyvavimas yra paremtas filosofija, kuri pabrėžia įgalinimą, teisingumą, pasitikėjimą ir mokymąsi.
2013 m.	Ye ir Liu	Piliečių dalyvavimas susijęs su viešosios politikos formavimu ir įgyvendinimu, siekiant kurti kokybiškas viešąsias gėrybes, rūpintis vietos bendruomenės reikalais.
2014 m.	Gaulė (p. 381)	„Aktyvus piliečių dalyvavimas viešojo valdymo sistemoje vis dažniau yra pripažįstamas kaip viešosios vertės kūrimo ir inovacijų viešajame sektoriuje variklis“.
2017 m.	Smith	Bet kokios formos piliečių dalyvavimas yra vienas iš demokratijos pagrindo dedamųjų, nesvarbu ar tai būtų balsavimas rinkimuose, aktualių klausimų aptarimas viešojoje erdvėje ar tiesioginis dialogas.
2019 m.	Igalla, Edelenbos ir Ingmar	Demokratinės sistemos teisėtumas ir skaidrumas priklauso nuo piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose bei viešųjų interesų atstovavimo.
2020 m.	EBPO	Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo sukelia teigiamus pokyčius – gerėja viešoji politika, stiprinama šalies demokratija bei pasitikėjimas valdžia.

XX a. ir XXI a. autoriai skirtingai charakterizuoja piliečių dalyvavimo koncepciją. XX a. piliečių dalyvavimas buvo suvokiamas kaip įtaka vykstantiems procesams, įvardijamos sritys, kurias sprendimų priėmimas (piliečių dalyvavime), anot autorių, paliesdavo labiausiai – tai aplinka,

programos bei institucijos, kuriose jie dalyvauja. Didelis dėmesys skiriamas subjektyviems piliečių norams patenkinti, tačiau ne visuomenės atstovavimui bei bendro viešojo gėrio kūrimui. XXI a. piliečių dalyvavimas apibrėžiamas abstrakčiau, ieškoma sąsajų su kitomis sritimis: kultūrine, socialine, politine. Didesnis dėmesys skiriamas viešosios vertės kūrimui.

Mokslinėje literatūroje, dažnai painiojamos ir kaip sinonimai vartojamos šios sąvokos: piliečių dalyvavimas, angažuotumas, piliečių angažuotumas, įsitraukimas, įgalinimas, įtrauktis, bendradarbiaujantis valdymas, nors iš esmės jos turi skirtingas reikšmes. „Sąvoka „piliečių dalyvavimas“ turi platesnio ir siauresnio teorinio konstrukto požymių. Platesniam konstruktiui įvardyti siūloma sąvoka „piliečių angažuotumas““ (Vaidelytė ir kt., 2016, p. 266). Pasak mokslininkų siauresnis konstruktas apibrėžia piliečių dalyvavimą, kuris akcentuoja piliečių indėlį. Kita sudėtinė piliečių angažuotumo konstrukto dalis – įtrauktis, kuri yra susijusi su valdžios institucijų pastangomis įtraukti piliečius. Vaidelytė ir kt. (2016) dalyvavimą bei įtrauktį apibrėžia kaip du skirtingus piliečių angažuotumo matmenis. Įtrauktis susijusi su piliečių įsitraukimu į procesą, kuriant bendras paslaugas, viešąją politiką bei programas, čia siekiama pritraukti kuo didesnę piliečių nuomonių įvairovę. Dalyvavimas svarbus didinant piliečių indėlį, kuris yra orientuotas į sprendimų priėmimo procesus ir į viešojo valdymo politikos bei programų turinį. Pratęsdami mintį, mokslininkai Pitrenaitė-Žilėnienė, Švaikauskienė, Galiauskienė ir Narbutas (2016) pažymi, kad piliečių dalyvavimas yra reikšmingas tada, kai dalyviai yra įgalinami veikti, jais pasitikima ir jiems suteikiamos visos teisės bei galimybės pilnavertiškai dalyvauti procese.

Anot Vaidelytės ir kt. (2016), piliečių dalyvavimas yra itin svarbus ir reikšmingas dėl vis dažniau pasireiškiančių ekonominių krizių, didėjančio demokratijos trūkumo skirtinguose viešojo valdymo lygmenyse, senėjančios visuomenės. Šios priežastys – tai itin svarūs argumentai ieškant naujų, piliečių dalyvavimo būdų įvairiose viešojo sektoriaus srityse, tokiose kaip visuomenės sveikatos, visuomenės saugumo, švietimo ir kt. Svidronova, Merickova ir Nemeč'as (2016), papildoma Vaidelytės ir kt. (2016) išvalgas ir sukonkretina piliečių dalyvavimo reikšmę, ją apibrėždami kaip galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procese, turint visas galimas priemones, savo veiksmams prisidedant prie geresnės visuomenės kūrimo bei siekiant teikti kuo kokybiškesnes viešąsias paslaugas. Norint teisingai suvokti piliečių dalyvavimo reikšmę, Quick ir Bryson'as (2016), mokslinėje literatūroje išskiria pagrindinius piliečių dalyvavimo tikslus:

- teisėtų reikalavimų vykdymas;
- demokratinio dalyvavimo ir įtraukimo principų įgalinimas;
- socialinė lygybė;
- piliečių informavimas;
- visuomenei aktualių problemų sprendimų paieška;
- viešosios politikos tikslų įgyvendinimas;
- kokybiškų planų ir projektų įgyvendinimas.

Bryson'as, Quick, Slotterback ir Crosby (2013), pritaria Quick ir Bryson'o (2016) identifikuotiems tikslams ir pažymi, kad vieno proceso metu gali būti atliepiami net keli tikslai, o numatytos taisyklės, kaip bus valdomas procesas ir koku būdu bus priimami sprendimai, sukuria „tiltą“ tarp dalyvavimo proceso ir organizacinių struktūrų. Papildydamas mokslininkų Bryson'o ir kt. (2013) bei Quick ir Bryson'o (2016) mintis, Genys (2012), pabrėžia, kad piliečių dalyvavimas padeda lengviau mobilizuoti resursus, kuo aktyviau ir gausiau piliečiai dalyvauja – tuo didesnė resursų mobilizacija. Piliečių dalyvavimas ne tik palengvina sprendimų priėmimo procesą, tačiau ir prisideda prie

sprendimų priėmimo kokybės užtikrinimo. Tik piliečių dalyvavimo dėka yra sukuriamos įvairios prielaidos įvairių lygių decentralizacijai, kuri sukuria jungtį tarp piliečių bei įvairių administravimo ir sprendimų priėmimo procesų, skatina problemų sprendimo efektyvumą. Efektyvius piliečių dalyvavimo bruožus tyrė ir mokslinėje literatūroje išskyrė Michels (2011):

- prisideda prie sėkmingo piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą;
- pasirenkami sprendimai – racionalūs, pagrįsti visuomenės samprotavimais;
- skatina pilietinius įgūdžius bei vertybes;
- padidina priimtų sprendimų teisėtumą;
- suteikia galimybę pasisakyti, priimant piliečiams svarbius sprendimus.

Svarbu pabrėžti, kad mokslininkų išskirti bruožai bėgant laikui kinta. Dėl šios priežasties, prabėgus dešimtmečiui, būtina atsižvelgti į naujesnę mokslinę literatūrą ir straipsnius, kuriuose tyrėjai išskiria naujus efektyvaus dalyvavimo bruožus, tokius kaip skatinama lygybė ir atsakomybė už priimamus sprendimus, didinamas valstybės skaidrumas, puoselėjamos asmeninės žmogaus vertybės. XXI amžiaus demokratinei valstybei itin svarbu, kad valdžia neužmirštų atsižvelgti į piliečių lūkesčius. Viešųjų įstaigų tikslas – dirbti vardan viešojo gėrio ir piliečių gerovės.

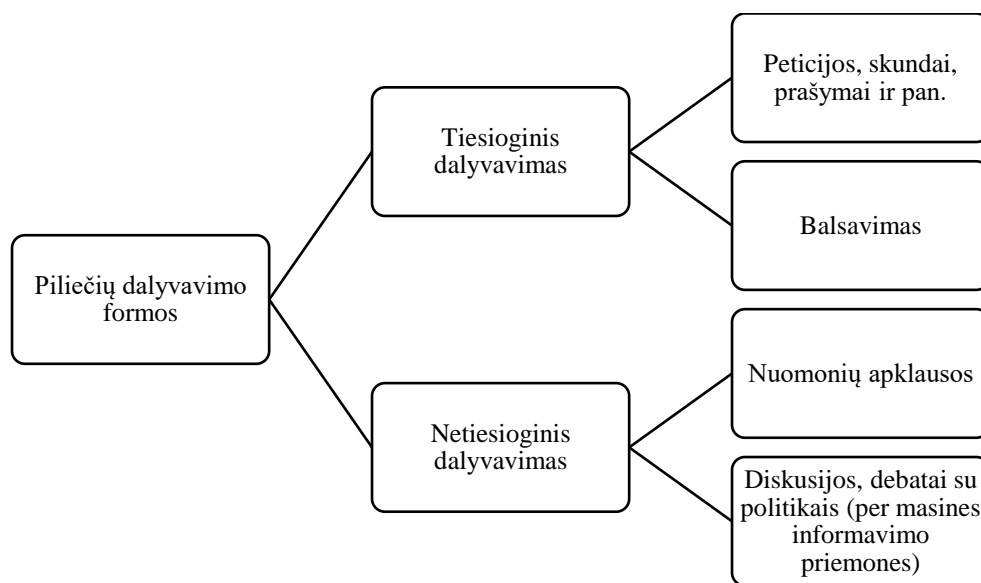
Apibendrinant mokslininkų išvalgas galima teigti, kad pagrindinės mokslinėje literatūroje išskiriamos piliečių dalyvavimo koncepcijos yra šios: politinė, socialinė, kultūrinė ir ekonominė. Piliečių dalyvavimas suprantamas kaip piliečių indėlio didinimas nukreiptas į viešosios politikos programų turinį ir patį sprendimų priėmimą. Pastebėta, kad piliečių dalyvavimas yra itin svarbus procesas valstybės demokratijos stiprinimui, viešosios politikos gerinimui, padedantis kurti kokybiškesnes viešąsias paslaugas, tenkinti piliečių interesus, spręsti visuomenei aktualias problemas, užtikrinti asmens teisę, laisvę ir teisingumą, ugdyti asmens pilietiškumą ir vertybes kuriant viešąją vertę.

1.2. Piliečių dalyvavimo formos ir modeliai

Anot Raipos ir Buškevičiūtės (2011), prisidėti prie sprendimų priėmimo proceso piliečiai gali įvairiai, tačiau viena iš svarbiausių dalyvavimo formų yra rinkimai. Rinkimų metu piliečiai išsako savo nuomonę valstybės ir visuomenės klausimais, ši forma užtikrina tikrąjį piliečių dalyvavimą. Dalyvavimas įvairiuose judėjimuose, mitinguose, susirinkimuose, gyventojų apklausose, vienijimasis į politines partijas ir bendrijas taip pat gali būti apibūdinamas kaip piliečių dalyvavimas priimant svarbius sprendimus. Kaip teigia Svidronova ir kt. (2016), praktikoje pilietinis dalyvavimas gali būti įvairių formų, jis apima tiek oficialias pilietines asociacijas, tiek neformalias piliečių grupes, kurios plėtoja veiklą vietinėms problemoms spręsti. Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras (2021), piliečių dalyvavimą apibūdina kaip netiesioginio dalyvavimo formą, kuri gali pasireikšti per dalyvavimą nevyriausybinių organizacijų veikloje, balsavimą, narystę grupėje. Pabrėžiama, kad piliečių dalyvavimas valstybės valdyme – vienas svarbiausių demokratijos bruožų. Šis procesas sukelia daug bei įvairių diskusijų ne tik Lietuvoje, tačiau ir visame pasaulyje ne tik dėl ideologinio požiūrio, tačiau ir dėl praktinio dalyvavimo sąlygų. Įvairios pasaulio šalys stengiasi įtraukti piliečius į sprendimo priėmimo procesus, skatinti asmens dalyvavimą juose, tačiau kokios dalyvavimo formos ir modeliai yra efektyviausi – viena iš pagrindinių diskutuojamų temų. Nabatchi ir Leighningeris (2015), papildydami anksčiau išvardytų autorių mintis, pastebi, kad oficialios ir paprastos piliečių dalyvavimo formos dažnai yra neveiksmingos ir pasenusios, todėl siekiant efektyvaus piliečių dalyvavimo, kuriamos naujos dalyvavimo formos, modeliai ir struktūros,

skiriamas didelis dėmesys skaitmeniniams įrankiams. Šios naujovės patenkina ne tik pagrindinius piliečių tikslus, tačiau sprendžia kitas aktualias problemas.

Piliečių dalyvavimo formos. Nors Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras (2021), kaip netiesioginio dalyvavimo formas išskiria balsavimą, dalyvavimą nevyriausybinių organizacijų veikloje, narystę grupėje, mokslininkai Raipa ir Buškevičiūtė (2011), balsavimą priskiria tiesioginei dalyvavimo formai. Dalyvavimo nevyriausybinių organizacijų veikloje ir narystės grupėje, Raipa ir Buškevičiūtė (2011), savo moksliniame darbe neįvardija. Prie tiesioginių dalyvavimo formų autoriai priskiria peticijas, skundus, prašymus. Netiesioginių – nuomonių apklausas, diskusijas bei debatus su politikais (naudojantis masinėmis informavimo priemonėmis, kurių pagalba stengiamasi išsiaiškinti valdžios nuomonė vienu ar kitu piliečiams rūpimu klausimu) (žr. 2 pav.).

2 pav. Piliečių dalyvavimo formos (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Ekman, Amna, 2012; Raipa, Buškevičiūtė, 2011)

Ekmanas ir Amnas (2012), piliečių dalyvavimo formas klasifikuoja taip pat kaip Raipa ir Buškevičiūtė (2011). Ekmanas ir Amnas (2012), pažymi, kad piliečiai politikoje gali dalyvauti tiesiogiai (rašant peticijas, skundus, prašymus, balsuojant rinkimuose), arba netiesiogiai (dalyvaujant nuomonių apklausoje, išsiaiškinant valdžios atstovų nuomonę, per masines informavimo priemones). Šiems pastebėjimams antrina Quick ir Bryson'as (2016), išskirdami tiesioginį ir netiesioginį piliečių dalyvavimą, tačiau mokslininkai papildoma galimas tiesiogines ir netiesiogines dalyvavimo formas šiomis: bendravimas su valdžios institucijomis, politiniais lyderiais, dalyvavimas per ne pelno siekiančias organizacijas, įgyvendinančias viešosios politikos programas, dalyvavimas viešosiose apklausoje. Roberts (2015), teigia, kad tiesioginis dalyvavimas apibrėžia procesą, kurio metu suinteresuotųjų grupių nariai (ne valdžios atstovai), naudodamiesi piliečių galia, stengiasi paveikti valdžios atstovus tinkamų sprendimų priėmimui. Nambisan ir Nambisanas (2013), identifikuoja tik tiesioginio dalyvavimo formą, kuri retkarčiais pasižymi pakartotiniu suinteresuotųjų šalių įtraukimu į viešosios paslaugos kūrimą. Spurgos (2012), nuomone, demokratinėse valstybėse piliečiai dalyvauja valdžios institucijoms priiminėjant sprendimus arba atliekant valdžios institucijų kontrolę. Autorius neskirsto dalyvavimo formų į tiesiogines ar netiesiogines, pabrėžia, kad dalyvavimas ir įtaka valdžios institucijoms galima tik dviem atvejais – atstovaujant interesams ir per politines partijas.

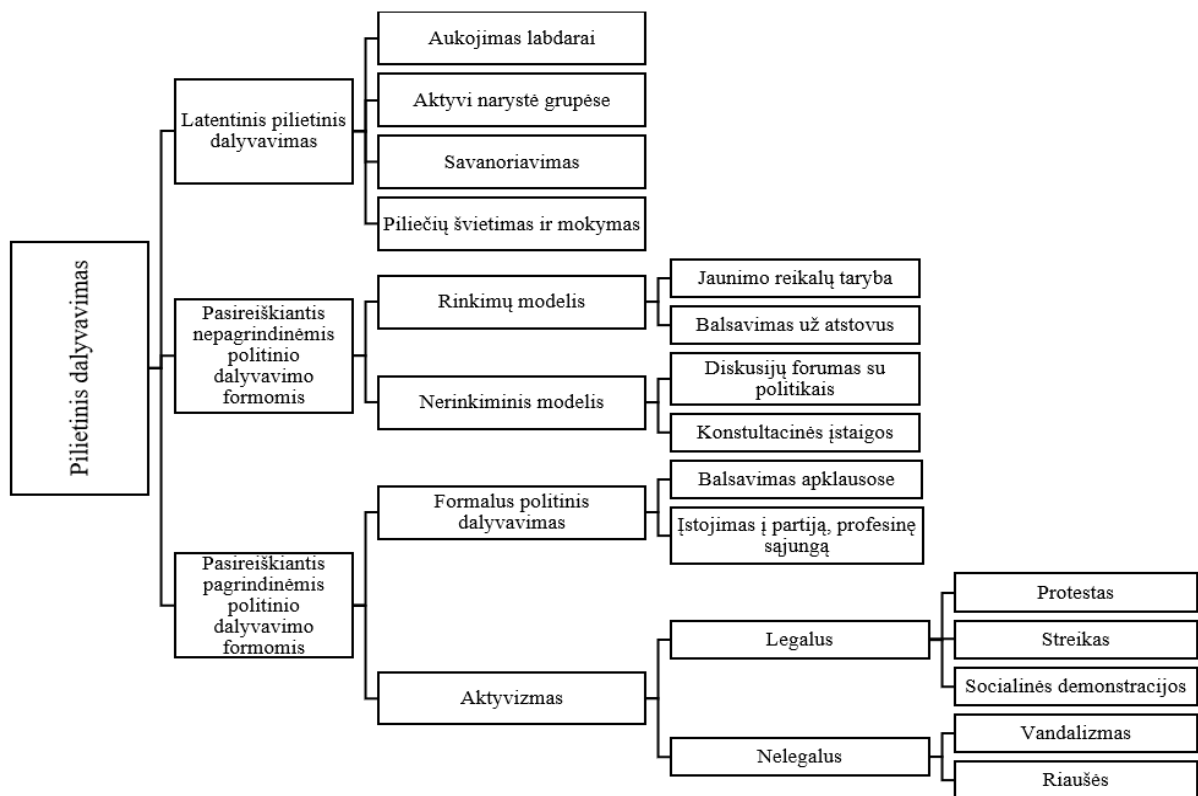
Anot Spurgos (2012), atstovaujamosios demokratijos rėmuose piliečiai turi teisę balsuoti rinkimuose ir rinkti savo atstovus. Norėdami iškelti kai kurias politines partijas bei kandidatus, arba priešingai – paveikti netinkamų kandidatų įtaką. Piliečiai dėl panašių priežasčių gali dalyvauti arba nedalyvauti referendumuose, kai kuriems dalyviams gali būti sąmoningas politinis poelgis nebalsuoti rinkimuose, tokį poelgį piliečiai supranta kaip savotišką protestą prieš politinę tvarką. Dažnai rinkimuose pasitaikantis atvejis – sugadintas balsavimo biuletenis, taip piliečiai išreiškia nepasitenkinimą esama politika. Tokį atvejį galime laikyti kaip savotišką protesto formą. Roberts (2015), kelia klausimą, ar tiesioginis dalyvavimas tinkamai funkcionuoja visuose valdymo lygmenyse, visuose sektoriuose, visais klausimais, visuose viešosios politikos formavimo procesuose, įtraukiant visus galimus įsitraukimo ir dalyvavimo mechanizmus? Ar tiesioginė demokratija atstovauja tik tam tikros grupės žmonėms mažose suinteresuotųjų piliečių grupelėse paprastoms techninėms problemoms spręsti?

Siekiant suprasti piliečių lūkesčius ir kurti abipusį pasitikėjimą, organizuojami įvairių formų susitikimai tarp valdžios bei piliečių, kurių metu išsiaiškinamas suinteresuotųjų šalių požiūris į egzistuojančią problemą. Platesnį požiūrį į piliečių dalyvavimo formas demonstruoja Jami ir Walsh (2014) (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Piliečių dalyvavimo formos ir jų apibūdinimai (Jami, Walsh, 2014)

Forma	Apibūdinimas
Referendumai	Dažniausiai vyksta renkantis vieną iš dviejų variantų, visi dalyviai turi vienodą įtaką.
Viešas svarstymas	Dalyviai yra politikai bei ekspertai, kurie ruošia viešus pristatymus. Visuomenė gali reikšti savo nuomonę, tačiau negali turėti tiesioginės įtakos sprendimų priėmimui.
Visuomenės apklausa	Naudojamasi paruoštu klausimynu arba telefonine apklausa, apklausiami su dalyvavimu susijusi gyventojų populiacija.
Derybos dėl taisyklių priėmimo	Dalyvauja maža dalis visuomenės atstovų, gali dalyvauti ir valdžios atstovai, reikalingas susitarimas konkrečiu klausimu.
Konsensuso konferencija	Nepriklausomi veikėjai klausinėja ekspertų ar valdžios atstovų, vyksta atviri posėdžiai, o konferencijos metu paskelbiami pagrindiniai priimti sprendimai.
Piliečių komisijos	Paprastai dalyvauja nuo 12 iki 20 narių, kurie yra suinteresuotųjų šalių atstovai. Panašu į konsensuso konferenciją, tačiau posėdžiai dažniausiai nėra atviri.
Piliečių komitetai	Dalyvauja maža atstovų grupė pasamdyta rėmėjų, stengiasi išnagrinėti svarbiausius klausimus.
Fokus grupės	Dalyvauja maža atstovų grupė nuo 5 iki 12 asmenų, atviros diskusijos metu stengiamasi sužinoti dalyvaujančiųjų nuomonę svarbia tema (dažniausiai pokalbis įrašinėjamas).

Bėgant laikui, mokslininkų išskiriamos piliečių dalyvavimo formos kito ir sudėtingėjo. Svarbu pastebėti, kad Li ir kt. (2020), pateikia išsamų pilietinio ir politinio dalyvavimo dimensijų grafiką, kuriame yra išskiriamos 3 pagrindinės piliečių dalyvavimo dimensijos: *latentinis pilietinis dalyvavimas*, *nepagrindinis politinis dalyvavimas* ir *pagrindinis politinis dalyvavimas* (žr. 3 pav.).

3 pav. Pilietinio ir politinio dalyvavimo dimensijos (Li ir kt., 2020)

Ekmanas ir Amnas (2012), išskyrė dalyvavimo formas, kuriose buvo įvardintas aiškus ir konceptualus analitinis pjūvis tarp pilietinio ir politinio dalyvavimo. Mokslininkai teigia, kad latentinis pilietinis dalyvavimas gali būti suprantamas ir kaip politinis dalyvavimas, pasireiškiantis per nepagrindines politinio dalyvavimo formas, tačiau jis negali būti sugretinamas su pagrindinėmis politinio dalyvavimo formomis, kurias apima balsavimas, protestas, streikas ir kt. Mokslininkas Li ir kt. (2020), papildė Ekmano ir Amno (2012) identifikuotas dalyvavimo formas ir išskyrė tris pagrindines dimensijas, kurios turi aiškų atotrūkį tarp pilietinio ir politinio dalyvavimo. Mokslininkas pastebi, kad latentinis pilietinis dalyvavimas paprastai suteikia ribotą įtaką.

E. dalyvavimas. Anot Wirtz'o, Daiser'io ir Binkowska (2018), bėgant dešimtmečiams, internetas iš pasyvios vienpusės informacijos perdavimo, kurioje buvo integruotos saugojimo ir paieškos sistemos, pasikeitė į interaktyvią dvipusio ryšio platformą, būtent šie technologiniai pokyčiai padėjo pagrindą e. dalyvavimo atsiradimui. Anot Astromo, Karlssono, Linde'o ir Pirannejad'o (2012), e. dalyvavimo iniciatyvos, pirmiausia, yra randamos labiausiai pasiturinčiose ir išsivysčiusiose šalyse. Pirannejad'as, Janssen'as ir Rezaei'as (2019) elektroninį dalyvavimą [e. dalyvavimas] apibūdina kaip procesą, suteikiantį galimybę naudojantis naujausiomis technologijomis, spręsti visuomenei aktualias problemas internetinėje erdvėje, tam, kad pilietis būtų įtraukiamas, o jo pateiktas pasiūlymas svarstomas. Pasak Medaglia'io (2012), e. dalyvavimas nuo tradicinio dalyvavimo formų skiriasi auditorijos spektru ir galimybe aprėpti didžiąją dalį valstybės piliečių nepriklausomai nuo geografinės padėties. Mokslininkai Zheng'as ir Schachter (2017), išskiria daugiau e. dalyvavimo principų, kurie šią dalyvavimo formą išskiria nuo paprasto tradicinio piliečių dalyvavimo:

- e. dalyvavimo kaštai mažesni nei tradicinio dalyvavimo formų;
- e. dalyvavimas didina skaidrumą ir pasitikėjimą valdžios institucijomis;
- e. dalyvavimas padeda sutaupyti ne tik pinigų, tačiau ir laiką;

- e. dalyvavimas suteikia paprastas įsitraukimo ir dalyvavimo galimybes;
- lengviau prieinami reikalingi informaciniai šaltiniai (Vyriausybės svetainėse paskelbti dokumentai, statistika, apklausos ir kt.).

Baxter'is (2017), pratęsia mokslininkų Zheng'as ir Schachter (2017), išvalgas, ir pažymi dar keletą reikšmingų e. dalyvavimo aspektų, pabrėždamas, kad toks dalyvavimas padeda sutaupyti svarbius išteklius – laiką, pinigus (jei reikia vykti iki atitinkamos vietos) ir kt. bei leidžia efektyviai dalyvauti balsavimuose, konferencijose.

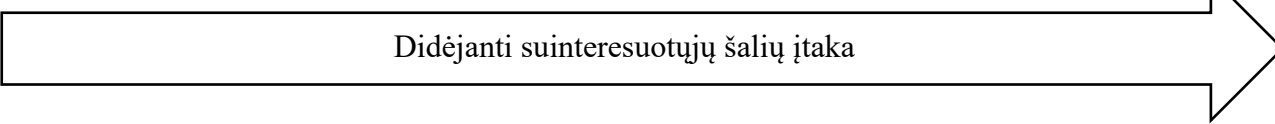
Pasak Porwol'o ir Ojo'o (2017), e. dalyvavimas atspindi tobulintinas sritis: nėra sukurta aiškių strategijų ir metodų, kaip tinkamai naudoti socialinius tinklus. Mokslininkai apibrėžia, kad e. dalyvavimo strategijos turėtų aiškiai iškomunikuoti, kaip priimami sprendimai, kaip sprendimų priėmimo procesas apima piliečių indėlį, kaip turima informacija ir patirtis gali padėti piliečiui priimti sprendimus. Anot Johnen'o, Jungblut'o ir Ziegele'io (2018), šiuo metu e. dalyvavimas apima politinio veikėjo įvaizdžio formavimą internetinėje erdvėje, kursto nesantaiką, susvetimėjimą. Dažnai „internetinės audros“ sukelia priešišumą ir pasipiktinimą, o neigiamus dalyvavimo aspektus sukelia socialinio pripažinimo troškimas (savanaudiškumo motyvais), susirūpinimas, grindžiamas morale.

EBPO (2017) pabrėžia, kad jaunuolių naudojimas internetu tendencingai auga, todėl norint pasiekti jaunus žmones per socialines medijas politikos formuotojams svarbu tinkamai jomis naudotis. Elektroninė erdvė – tai puiki vieta jaunuoliams mobilizuotis, reikšti savo nuomonę, kurti dialogą su politiniais lyderiais, didinti jaunuolių informuotumą apie jiems rūpimas problemas. Pasak Divjak ir Forbici'io (2017), 2017 m. Europos parlamentas priėmė rezoliuciją dėl e. demokratijos Europos Sąjungos šalyse, šioje rezoliucijoje apibrėžiama e. dalyvavimo nauda, kuri apima demokratinį procesų stiprinimą, demokratinį sistemų kokybės ir teisėtumo didinimą įtraukiant jaunus žmones į politines diskusijas, tačiau svarbu paminėti, kad elektroninę demokratiją privalo lydėti komunikacijos ir švietimo strategijos ir pateikiamų komentarų bei atsiliepimų stebėjimas.

Nors e. dalyvavimas pripažįstamas kaip reikšmingas piliečių dalyvavimo įrankis, tačiau Divjak ir Forbici'is (2017), pastebi neigiamą e. dalyvavimo aspektą – dialogų ir išsamių diskusijų trūkumas, kurių metu prarandama daug svarbios informacijos. Papildydama Divjak ir Forbici'io (2017), mintį, Mergel (2013), pažymi, kad e. dalyvavimas šiuo metu kelia daug įvairių klausimų taip pat, kaip ir fizinis piliečių dalyvavimas, pavyzdžiui: dalyvavimo erdvės prieinamumas, dalyvių reprezentatyvumas, pastangų, kompetencijos lygis, dalyvių įtaka priimamiems sprendimams.

Hordijk, Miranda Sara, Sutherland ir Scott (2015), dalyvavimą apibrėžia kaip turėjimą kažką pasidalinimui su kitais. Dalyvavimo sąvoka, galinti svyruoti nuo visuomenės informavimo iki skirtingų nuomonių išreiškimo, suteikia galimybę piliečiams pasinaudoti savo demokratinėmis teisėmis. Nors Hordijk ir kt. (2015), piliečių dalyvavimo formas apibrėžia itin abstrakčiai (dalyvavimas gali svyruoti nuo visuomenės informavimo iki miestų biudžeto sudarymo), tačiau Tarptautinė visuomenės dalyvavimo asociacija (angl. *International Association for Public Participation*) (IAP2, 2013), sukonkretino ir išskyrė 5 lygių piliečių dalyvavimo spektrą, kur 1 lygis reiškia informavimą, praktiškai neturintį suinteresuotųjų šalių įtakos, o 5 lygis – įgalinimą, šis lygis turi didžiausią suinteresuotųjų šalių įtaką (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. 5 lygių piliečių dalyvavimo spektras (IAP2, 2013)

	Informavimas	Konsultavimas	Įtraukimas	Bendradarbiavimas	Įgalinimas
Lygis	1	2	3	4	5
Piliečių dalyvavimo tikslas	Teikti visuomenei objektyvią informaciją apie problemą, jos sprendimo būdus bei alternatyvas	Domėtis visuomenės atsiliepimais apie galimas sprendimų priėmimo alternatyvas ir piliečių nusistatymą	Dirbti tiesiogiai kartu su visuomene, užtikrinti visuomenės įsitraukimą į esamos problemos sprendimo būdą	Visuose sprendimų priėmimo procesuose bendradarbiauti su visuomene (nuo galimų alternatyvų pasirinkimo iki sprendimo priėmimo)	Sprendimas priimamas visuomenės

Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras (2021), pabrėžia, kad piliečių dalyvavimas yra apibrėžiamas kaip procesas, bendravimas tarp valdžios atstovų ir piliečių, kur vyrauja abipusis ryšys ir komunikacija, piliečiai išsako savo nuomonę, o valdžia juos išklauso. Šią dalyvavimo formą galima priskirti IAP2 (2013) išskirtam piliečių informavimo lygmeniui. Šiame lygmenyje piliečių informavimas pagrįstas objektyvios informacijos apie egzistuojančią problemą pateikimu bei galimų alternatyvų numatymu. Piliečiams pažadama juos informuoti apie priimtų sprendimų rezultatus bei kitus suinteresuotosioms šalims aktualius klausimus. Kim ir Lee (2019), išskyrė kiek kitokius (supaprastintus) piliečių dalyvavimo lygius: informavimą (informaciją Vyriausybė perduoda visuomenei), konsultavimą (kai informaciją visuomenė teikia Vyriausybei) ir dalyvavimą (keičiamasi informacija tarp Vyriausybės ir visuomenės, kuriamas dialogas). Baker ir Chapinas (2018), išskiria 4 lygių piliečių dalyvavimo spektrą, kurį sudaro informavimas, konsultavimas, bendradarbiavimas ir deleguota valdžia. Šis skirstymas nuo IAP2 (2013) pateikto piliečių dalyvavimo spektro skiriasi tuo, kad Baker ir Chapinas (2018), neišskiria piliečių įtraukimo lygmens, o „įgalinimas“ pakeičiamas „deleguota valdžia“. Deleguotos valdžios principas atsispindės ir toliau paminėtose Arnstein (1969), piliečių dalyvavimo modelyje, kur deleguota valdžia užima priešpaskutinį (7-ąjį) laiptelį.

Piliečių dalyvavimo modeliai. Piliečių dalyvavimo modelio teorijos klasika laikomos Arnstein (1969) piliečių dalyvavimo kopėčios. Analizuojant autorės 8 piliečių dalyvavimo lygių modelį – visi 8 laipteliai yra išdėstyti kopėčių principu, kur vis aukštesnė pakopa turi didėjančią piliečių dalyvavimo galią. Piliečių dalyvavimo kopėčios – tai pirmieji žingsniai link piliečių (institucinio) dalyvavimo viešojoje politikoje apibrėžimo (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. 8 pakopų piliečių dalyvavimo modelis (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Arnstein, 1969)

Dalyvavimo lygis	Laiptelis	Laiptelio pavadinimas	Apibūdinimas
Piliečių valdžia	8	Piliečių kontrolė	Visiška piliečių galia priiminėti visuomenei palankius sprendimus.
	7	Deleguota valdžia	Skiriamas dėmesys piliečiams, kurie aktyviai įsitraukia į darbo grupes, komitetus ir darbo grupes.
	6	Partnerystė	Tikrasis piliečių dalyvavimas. Derimasi su valdžios atstovais.
Simbolinis dalyvavimas	5	Nuraminimas	Piliečiai dalyvauja, tačiau jiems trūksta galios sprendimų priėmimo.
	4	Konsultavimas	Piliečiai gali išsakyti savo nuomonę apklausose, įsitraukti į susitikimus, konsultacijas, darbo grupes.
	3	Informavimas	Vienpusės informacijos pateikimas (valdžia informuoja piliečius).
Nedalyvavimas	2	Terapija	Piliečių galimybė pilnavertiškai dalyvauti sprendimo priėmimo procese stipriai apribojama.
	1	Manipuliacija	Manipuliuojamas bei koreguojamas piliečių požiūris pagal valdžiai patogius priimti sprendimus.

Šis modelis padeda lengviau įsivaizduoti ir suvokti piliečių dalyvavimo galią politinių procesų metu. Nors šiam modeliui jau daugiau nei 5 dešimtmečiai, tačiau jis yra naudojamas ir šiandien. Dauguma XXI amžiaus mokslininkų pažymi, kad piliečių dalyvavimo kopėčių laipteliai, tokie kaip piliečių kontrolė, negali būti priskiriami šiuolaikiniams valdymo principams, kadangi dažniau piliečiai yra įvardijami kaip bendrakūrėjai arba partneriai (Vaidelytė ir kt., 2016). Piliečių dalyvavimą reikėtų vertinti lygiagrečiai su naujomis dalyvavimo ir įtraukimo prielaidomis, tokiomis kaip įtraukiamasis valdymas, svarstomoji demokratija ir kt. (Seltzer, Mahmoudi, 2013). Analogiškai Hart'as (1992), kūrė dalyvavimo kopėčias remdamasis Arnstein (1969) modeliu, šias kopėčias taikydamas tiems, kurie dirba su vaikais ir jaunimu ir supranta, kad jauni žmonės turi daug idėjų ir pasiūlymų. Svarbu paminėti, kad vaikų ir jaunimo balsą visuomenė išgirsta labai retai, manoma, kad tai vyksta dėl jaunuolių kompetencijos trūkumo. Dažniausiai vyresni žmonės yra linkę globoti jaunesnius už save, todėl itin sunku jauną žmogų laikyti savo partneriu. Kai kurių šalių patirtis rodo, kad yra įgyvendinta daug svarbių projektų, kur kiekvienas, tiek jaunas, tiek vyresnis, pilietis turi savo vaidmenį, kurį sėkmingai įgyvendina (Hart, 1992) (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Dalyvavimo modelis pagal Hart (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Hart, 1992)

Dalyvavimo lygis	Laiptelis	Laiptelio pavadinimas	Apibūdinimas
Dalyvavimas	8	Jaunų žmonių inicijuoti bendri sprendimai su suaugusiais	Iniciatyva kyla iš vaikų pusės, jie įgyvendina veiklas, kartu su suaugusiais sėdamiesi iš jų gyvenimiškos patirties.
	7	Jaunų žmonių inicijuota ir vadovaujama	Jauni žmonės imasi iniciatyvos, o vyresni juos palaiko.
	6	Suaugusiųjų inicijuoti bendri sprendimai su jaunimu	Inicijuojami suaugusiųjų, tačiau sprendimas priimamas atsižvelgiant į abi puses.
	5	Konsultavimasis bei informavimas	Jaunuoliai kuria, kritikuoja, išbando, pateikia savo nuomonę, tačiau negauna jokio grįžtamojo ryšio apie jų išvalgų panaudojimą.
	4	Priskirta ir informuota	Jaunuoliai supranta, kur dalyvauja ir suvokia savo kaip dalyvio vaidmenį, šioje pakopoje asmeninė nuomonė nereiškiamą.
Nedalyvavimas	3	Tokenizmas	Apima vaikų ir jaunuolių nuomonės išklusimą, tačiau į ją neatsižvelgiama.
	2	Dekoracija	Jaunuoliai verčiami, primesti idėją, kad tai jiems rūpi, tačiau tai neturi jokios sąsajos jaunimo dalyvavimu.
	1	Manipuliavimas	Jaunuolis dalyvauja veikloje pats to nesuvokdamas.

Apibendrinant mokslininkų Arnstein (1969) ir Hart'o (1992), dalyvavimo kopėčių modelius, vienas bendras panašumas, siejantis šiuos dalyvavimo modelius, – tai kitimas nuo visiškai pasyvios piliečių (jaunimo) dalyvavimo formos (kuomet piliečiai yra tik informacijos gavėjai) iki aktyvaus piliečių dalyvavimo problemų sprendimų procese. Abu dalyvavimo modeliai yra demokratinės valstybės siekiamybė, kur aukščiausiam laiptelyje suteikiamos visos reikiamos pilnaverčio dalyvavimo sprendimų priėmimo sąlygos. Lundy (2018), aprašė vaikų ir jaunimo patirtį, su kuria buvo susidurta tokenizmo pakopoje. Vaikų ir jaunimo nuomonės išklauskymas gali pasiekti puikių rezultatų, tyrimo metu pastebėta, kad vaikų ir jaunuolių nuomonė dalyvaujant vieniems apklausoje yra nuoširdesnė nei dalyvaujant su suaugusiais, mokymasis iš vaikų ir jaunuolių suaugusiems gali būti labai naudingas.

Nors kopėčios apibūdina piliečių dalyvavimo tęstinumą nuo visiškai nedalyvavimo arba simbolinio dalyvavimo iki pilnos piliečių kontrolės, tačiau šioje vietoje Arnstein (1969) modelis turi 3 dalyvavimo lygius: nedalyvavimas, dalyvavimas ir simbolinis dalyvavimas, o Hart'o (1992) dalyvavimo modelis – 2 lygius (nedalyvavimo ir dalyvavimo). Nors Hart'as (1992), informavimą ir konsultavimą priskiria dalyvavimo lygiui, tačiau šios dalyvavimo formos neturi jokio grįžamojo ryšio, todėl šios formos tikslingiau atsispindi Arnstein (1969) modelyje, kur yra priskiriamos prie simbolinio dalyvavimo. Hart'o (1992) modelyje konsultavimo ir informavimo laipteliai užima aukštesnes pozicijas nei Arnstein (1969) modelyje. Arnstein (1969) modelis atrodo tikslingesnis dėl piliečių ir valdžios partnerystės, kadangi Hart'o modelyje piliečių partnerystė pastebima tik paskutiniame (8-ame) laiptelyje. Nors Arnstein (1969) modelis pateiktas daugiau nei prieš pusamžį, tačiau jau tuo metu buvo skatinama piliečius įtraukti į sprendimų priėmimo procesą ir vertinti vietos visuomenę kaip sau lygius.

Apibendrinant mokslininkų išvalgas galima teigti, kad piliečių dalyvavimo formos dažniausiai yra skirstomos į tiesiogines (balsavimas, peticijos, skundai ir kt.) ir netiesiogines (nuomonių apklausos ir kt.). XXI a. piliečių dalyvavimo formos sudėtingėjo ir yra pradedamos skirstyti į latentinį pilietinį dalyvavimą, nepagrindinį ir pagrindinį politinį dalyvavimą. Bendrąja prasme piliečių dalyvavimas gali pasireikšti labai įvairiomis formomis. Naujai pastebėta, kad tobulėjant technologijoms vis dažniau visuomenėje pastebima netradicinių piliečių dalyvavimo formų, ypač daug dėmesio mokslininkai skiria e. dalyvavimui, kuris yra populiarus tarp jaunimo. Baigiamajame projekte išskiriami du pagrindiniai piliečių dalyvavimo modeliai – tai klasika tapęs Arnstein piliečių dalyvavimo modelis ir Hart'o vaikų ir jaunimo dalyvavimo modelis. Arnstein modelis taikomas ir šiandien, nors dauguma mokslininkų nesutinka su paskutiniojo laiptelio pakopa (piliečių kontrolė), kur XXI amžiuje šis terminas daugiau siejamas su bendradarbiavimu arba bendrakūra. Hart'o dalyvavimo modelis pritaikytas jaunuolių (nuo 14 iki 29 metų) dalyvavimui. Šių dalyvavimo modelių panašumas – kitimas nuo visiškai pasyvios iki aktyvios piliečių dalyvavimo formos.

1.3. Viešosios ir jaunimo politikos samprata, procesas ir įgyvendinimas

Nugroho, Cardenas ir Antlovas (2018), pabrėžia, kad pastarąjį dešimtmetį ypač daug dėmesio skiriama viešajai politikai, siekiant didinti jos kokybę. Priiminėjant sprendimus, politikai turi atsižvelgti į bendrąją vidaus ir užsienio politiką, Europos Sąjungą, bendruomenes, opoziciją, suinteresuotųjų piliečių nuomonę, mokslinius tyrimus. Nugroho ir kt. (2018), nuomonei antrina Aichholzer'is ir Strauz'as (2016), papildydami ir pabrėždami, jog šiuolaikinėse demokratinėse valstybėse piliečius stengiamasi įtraukti į įvairius viešosios politikos procesus (formavimą, įgyvendinimą ir kt.). EBPO (2020) įvardija aktyvų piliečių dalyvavimą, formuojant ir įgyvendinant viešąją politiką kaip vieną iš gero valdymo principų, paremtą partneryste ir bendradarbiavimu su

valdžios institucijomis. Nors Morkevičius (2012), teigia, kad priiminėjant piliečiams svarbius sprendimus reikia remtis seniai žinomu principu, tai yra tais viešosios politikos sprendimais, kurie veikia. Birklandas (2020), sukonkretina Morkevičiaus (2012), pastebėjimą ir išskiria pagrindinius viešosios politikos akcentus:

- viešojo politika yra atsakinga už kažkokią problemą bei jos sprendimo būdą;
- viešojo politika sukurta viešųjų interesų labui;
- politika yra interpretuojama ir įgyvendinama viešųjų ir privačių suinteresuotųjų asmenų, kurie turi skirtingą požiūrį ir skirtingas motyvacias kiekvienam problemos sprendimo būdui;
- viešojo politika yra orientuota į tikslą, kuris dažniausiai susijęs su problemos sprendimu;
- politika kuriama valdžios.

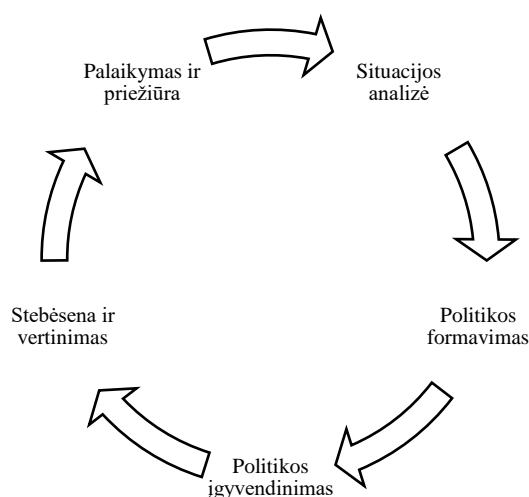
Paskutiniam išskirtam viešosios politikos akcentui prieštarauja Domarkas (2011), kuris pažymi, jog naujajame viešajame valdyme globalizacijos, liberalizacijos, demokratizacijos, ryšių bei informacijos reiškinų esmė – pilietinės visuomenės, valdžios ir verslo sektoriaus sąveika, kuri leidžia persidengti tarpusavio interesams. Mokslininkai Knoepfel'is, Larrue, Varone'is ir Hills'as (2011), apibendrinant Birklando (2020) ir papildant Domarko (2011) išvalgas teigia, kad viešojo politika reiškia veiklą ir priimamų sprendimų visumą, kuri atsiranda dėl struktūriško ir pasikartojančio skirtingų viešųjų ir privačių veikėjų sąveikos, kurie dalyvauja identifikuojant ir sprendžiant problemą, kuri yra apibrėžiama kaip vieša.

Anot Raipos ir Buškevičiūtės (2011), viešajam valdymui būdinga tradicinė atstovaujamoji demokratija bei piliečių dalyvavimo ir kontrolės formos, jomis siekiama užtikrinti naujojo viešojo valdymo principus: skaidrumą, decentralizacijos bei centralizacijos plėtotę, viešumą. Dažnai surenkama informacija įvairiose oficialiose struktūrose būna neišsami, glausta, iškreipta, neturinti informacinės įvairovės. Sprendimų priėmėjai (valdžios institucijos), dažnai atsirenka tokią informaciją, kuri jiems yra patogi, kadangi „geros“ žinios yra palankesnės bei priimtinesnės. Dėl šios priežasties biurokratinėse struktūrose priimami sprendimai yra atrenkami, rūšiuojami, pagal „patogumą“, taip daroma įtaka priimamiems sprendimų rezultatams.

Domarkas (2011), išskiria pagrindines viešojo administravimo paradigmas: tradicinis viešasis administravimas, naujasis viešasis administravimas ir naujoji viešojo vadyba (dar vadinamas kaip naujasis viešasis valdymas). Šios sąvokos atspindi viešojo administravimo sąvokos kitimą laike. Naujasis viešasis valdymas susijęs su gausiu piliečių dalyvavimu, skaidrumu, atsiskaitomumu, pliuralizmu, geruoju valdymu ir kt. Viešojo valdymo bruožus išskiria ir Osborne'as (2010), vertybių perdavimą, socialinio pasitikėjimo vystymą, poreikius, partnerystę ir kt. Guogis ir Šilinskytė (2013), analizavo naująjį viešąjį valdymą ypač akcentuodami aktyvią nevyriausybinų organizacijų veiklą, pilietiškumą, pliuralizmą, demokratiją, skaidrumą, atvirumą, korupcijos nebuvimą. Bendruomenių aktyvumas naujajai viešajai vadybai yra prioritetas. Anot Guogio ir Urvikio (2011), naujasis viešasis valdymas – svarbus savo vertybiniu turiniu, individualizmu, ekonominiu racionalumu, viešosios paslaugos teikimu, kuris yra nulemtas į analogiško požiūrio paslaugų gavėją, kaip į klientą versle. Šis modelis yra nukreiptas į visuomeniškumą ir remiantis jo nuostatomis valdžios institucijos ne tik aptarnauja piliečius, tačiau ir dalinasi valdžia.

EBPO (2017) atsižvelgia į tai, kad valdžios ir piliečių santykiai yra sudėtingas reiškinys, apimantis daugybę sąveikų kiekviename ciklo etape, pradedant nuo politikos formavimo, baigiant jo įgyvendinimu bei vertinimu. Jaunus žmones itin svarbu įtraukti į politikos procesus: situacijos

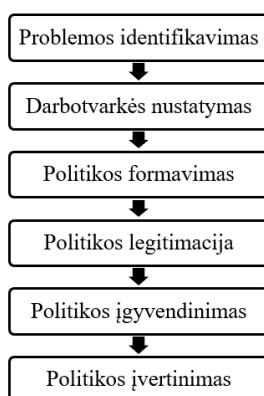
analizę, politikos formavimą, politikos įgyvendinimą, stebėseną ir vertinimą. Toliau pateikiamas EBPO (2017) apibrėžtas politikos ciklas (žiūrėti 4 pav.).

4 pav. Politikos ciklas (EBPO, 2017)

Pasak EBPO (2017), politikos ciklo dalys yra labai skirtingos, nors kaskart kalbama apie tai, kaip svarbu įtraukti jaunuolius į politikos procesus, tačiau įtraukimą gali sutrukdyti politinė ir teisinė sistema, piliečiai dažnai neturi galimybės įsitraukti į visus politinio proceso lygmenis. Dažniausiai piliečių įsitraukimas ir dalyvavimas apima kelis skirtingus politinio ciklo etapus: politikos planavimą, įgyvendintos politikos stebėseną bei vertinimą ir palaikymą bei priežiūrą. Pasak Kim ir Lee (2019), piliečių dalyvavimas politikos įgyvendinimo etape yra sudėtingesnis nei dalyvavimas formavimo etape, kadangi formavimo etapas dažnai būna atviras visuomenei daugeliu atvejų. Politikos įgyvendinimo ir vertinimo etapai dažniausiai piliečiams yra neprieinami.

Kiek kitokį politinio proceso modelį apibrėžia Furman ir Šerikova (2007). Mokslininkai pabrėžia, kad nurodyta tvarka politinis procesas dažniausiai nėra įgyvendinamas, praktikoje vienu metu vyksta net keli proceso etapai (žr. 5 pav.).

5 pav. Politinis procesas (Furman, Šerikova, 2007)

Nors Furman ir Šerikova (2007), pateikia politinio proceso etapus ne kaip ciklą, tačiau iš esmės šis procesas vyksta pasikartojančiai, tokį atvaizdavimą pateikė EBPO (2017). Pirmajame cikle numatoma situacijos analizė, priešingai nei antrajame modelyje, kuriame apibrėžiamas tik problemos identifikavimas, nors situacijos analizė apima didesnę tiriamąją lauką. Furman ir Šerikova (2007),

trečiame politikos proceso etape identifikuoja legitimaciją, kuri yra labiau susijusi su politiniais procesais, grindžiamais teisės aktais. Pasak Michels ir De Graaf'o (2010), legitimumas susijęs su tuo, kiek kiti dalyviai palaiko vykstančias procedūras ir jų rezultatus. Priešingai teigia EBPO (2017), politikos ciklo modelyje nurodydami politikos formavimo etapą, kuris turi daugiau prieinamumo, skaidrumo, yra pasiekiamas suinteresuotųjų grupių, norinčių jose dalyvauti. Furman ir Šerikovas (2007), politiniame procese nenurodomas palaikymas ir priežiūra, kuris yra būtinas įsivertinimui, siekiant kokybiškesnio viešųjų paslaugų teikimo.

Anot Vaidelytės ir kt. (2016), svarbu identifikuoti piliečių dalyvavimo vaidmenis, įgyvendinant viešąją politiką. Mokslininkai pažymi, kad jie gali būti skirtingi, todėl būtina juos išskirti kiekviename politikos formavimo ciklo etape (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Piliečių vaidmenys politikos formavimo ciklo etapuose (Vaidelytė ir kt., 2016)

Etapas	Vaidmuo
Darbotvarkė	<ul style="list-style-type: none"> • Nustatomi prioritetai; • Problemų apibrėžtys.
Planavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Nustatomos kliūtys; • Identifikuojamos problemos; • Viešosios politikos sudėtinių dalių ir instrumentų testavimas.
Sprendimai	<ul style="list-style-type: none"> • Susitarimo kūrimas.
Įgyvendinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Situacijos stebėseną; • Išteklių mobilizavimas; • Paslaugų kūrimas; • Gerosios praktikos kaupimas.
Vertinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimas; • Socialinis auditas.

Kiekviename viešosios politikos proceso etape piliečių vaidmuo skiriasi. Svarbu pastebėti tai, kad piliečiai įgyvendinant politiką gali tapti situacijos stebėtojais (tai nėra aktyvus dalyvavimas), prisidedami prie išteklių mobilizavimo, paslaugos kūrimo bei gerosios patirties kaupimo. Galima daryti prielaidą, kad tik politikos įgyvendinimo etape pilietis gali prisidėti prie problemų priėmimo sprendimų ne tik teoriškai (kas daugiau atsispindi politikos planavimo etape), bet ir praktiškai bendradarbiaujant su valdžios institucijomis.

Jaunimo politikos samprata ir įgyvendinimas. Li (2020), pabrėžia, kad ryšys tarp politinių autoritetų ir politinės visuomenės formuojasi už šiuolaikinio atstovavimo sferos ribų. Dalyvavimo formos tampa vis interaktyvesnės tam, kad susidorotų su vis atsirandančių naujų problemų sudėtingumu, todėl jaunų žmonių pilietinis ugdymas ir aktyvumo skatinimas yra būdas pašalinti tradicinių dalyvavimo modelių trūkumus. Demokratinių vertybių tęstinumui didelę reikšmę turi pilietiškumo mokymasis mokykloje. Pirannejad'as ir kt. (2019), taip pat pastebi pilietiškumo ugdymo svarbą ir pabrėžia, kad ugdymosi metu yra kuriamos demokratinės jaunuolio vertybės. Sakalauskienė ir Celešienė (2015), papildydamos mokslininkų Li (2020) ir Pirannejad'o ir kt. (2019) mintį, apibrėžia jaunimo politikos paskirtį, kurios tikslas – sudaryti sąlygas jaunam (14–29 m.) asmeniui turėti tinkamą socialinę aplinką, kurioje jis galėtų visapusiškai realizuoti save, ugdytis arba būti ugdomam, pasirenkant priimtinausią visuomenėje dalyvavimo formą. Jaunimo politika apima kryptingą veiklą, kuria yra sprendžiamos jaunimui kylančios problemos ir yra siekiama sudaryti tinkamas sąlygas jaunam žmogui formotis ir tobulėti kaip asmenybei bei lengviau integruotis į visuomenę jam priimtina forma. Šiam požiūriui antrina Atkočiūnienė, Navasaitienė ir Aleksandravičius (2012), jaunimo politiką apibrėždami kaip nuolatinį, nenutrūkstamą procesą, kur didžiausias dėmesys

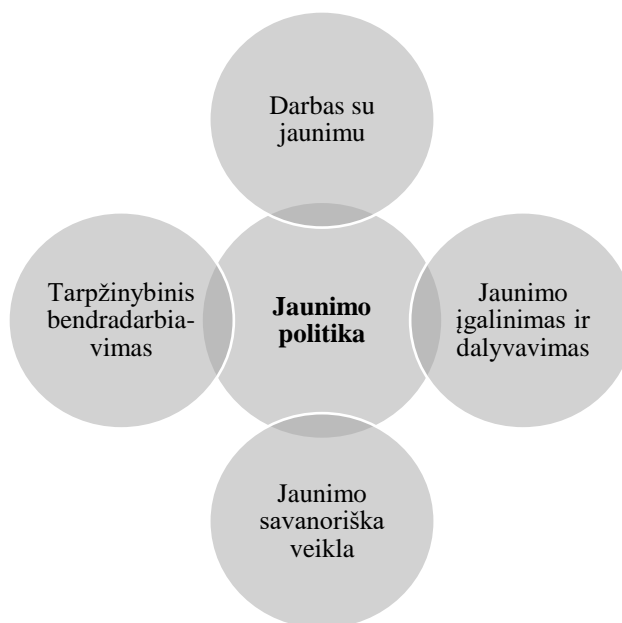
skiriamas ateities visuomenės kūrėjui – jaunuoliui. Toliau pateikiami jaunimo politikos sąvokų apibrėžimai regioninio, nacionalinio ir tarptautinio lygmens kontekste (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Jaunimo politikos sampratos tarptautiniu, nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Denstad, 2009; de Poll ir kt., 2018; Dibou, 2012; Farrow, Bacalso, 2016; Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir kt., 2013; Kretsos, 2014; Timmerman, 2009; Vaičiūnaitė, Dunajevus, 2019)

Lygmuo	Metai	Autorius	Apibrėžimas
Tarptautinis	2012 m.	Dibou	Jaunimo politika padeda rasti atsakymus į sisteminės jaunimo problemas ir poreikius.
Tarptautinis	2016 m.	Farrow ir Bacalso	Jaunimo politika apima įstatymus susijusius su jaunimu, nevyriausybine infrastruktūra, finansiniais ištekliais, savanoriška veikla, profesiniu mokymu.
Tarptautinis	2018 m.	de Poll, Riedle ir Friedrick	Tarptautiniu lygmeniu jaunimo politikoje daugiausia dėmesio skiriama migrantų integracijai.
Nacionalinis	2009 m.	Denstad	Jaunimo politika apibrėžia jauno žmogaus aktyvų dalyvavimą nevyriausybinių organizacijų veikloje ir sprendimų priėmimo procesuose.
Nacionalinis	2014 m.	Kretsos	Jaunimo politikos įgyvendinimas padeda jaunuoliui sėkmingai integruotis į visuomenę pereinant iš jaunuolio į suaugusiojo gyvenimą.
Nacionalinis	2019 m.	Vaičiūnaitė ir Dunajevus	Jaunimo politika – tai veikla, kuri yra nukreipta į jaunam žmogui aktualias problemas, tokias kaip: kūryba, socialinė bei sveikatos apsauga, pilietiškumo ugdymas, poilsis, mokymas, mokslas, laisvalaikis, savanorystė, kultūra, karo prievolės atlikimas, nusikaltimų ir žalingų įpročių prevencija.
Regioninis	2009 m.	Timmerman	Paprastai jaunimo politika apima jaunas žmones iki 23 metų ir nėra priskiriama kokiam nors socialinės rizikos grupei. Jaunimo politika gali apimti darbą su jaunimu bendruomenių centruose.
Regioninis	2013 m.	Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir kt.	Jaunimo politika – tai tikslinga veikla, skirta spręsti jaunimo problemas bei sukurti tinkamas sąlygas jauno žmogaus formavimuisi ir integracijai į visuomenę.

Nors jaunimo politikos apibrėžimų mokslinėje literatūroje bei kituose informaciniuose šaltiniuose yra įvairių, tačiau juos visus jungia vienas bendras bruožas – veikla nukreipta į jaunas žmones siekiant tenkinti jų interesus ir poreikius. Tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu bei regioniniu lygmeniu jaunimo politika apibrėžiama panašiai, tarptautinė politika labiau išsiskiria globalių jaunimo problemų sprendimu. Moksliniuose šaltiniuose dažnai pastebimas jauno žmogaus amžiaus skirtumų suvokimas. Lietuvoje jaunuoliu yra laikomas žmogus nuo 14 iki 29 metų, o mokslininkas Timmerman (2009), jaunuolius apibrėžia kaip 14–23 metų asmenis.

Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (JRD, 2021), sukonkretino ir išskyrė keturias pagrindines jaunimo politikos kryptis: darbas su jaunimu, jaunimo dalyvavimas ir įgalinimas, tarpžinybinis bendradarbiavimas ir jaunimo savanoriška veikla (žr. 6 pav.).

6 pav. Jaunimo politikos kryptys (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis JRD, 2021)

Jaunimo politikos kryptys, pasak Li (2020), padeda realizuoti jaunų žmonių poreikius. Dažniausiai realizuoti jaunuolių poreikius padeda įvairios nevyriausybines organizacijos, dalyvaudamas nevyriausybinių organizacijų veikloje jaunuolis tampa komunikabilus, gebantis bendradarbiauti su kitomis organizacijomis, labiau pasitiki savimi, sugeba planuoti bei įgyvendinti planus nustatytu laiku. EBPO (2017), pateikia geruosius pavyzdžius, kuriais remiasi visos pasaulio valstybės. Keliose pasaulio valstybės yra sukurtos programos, kurios skatina jaunuolių dalyvavimą pilietinėse veiklose, politiniame ir socialiniame visuomenės gyvenime. Ypatingas dėmesys skiriamas kultūrinei ir kūrybinei veiklai, kuri skatina ne tik jaunų žmonių, bet ir jaunimo politikos formuotojų įsitraukimą. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2021), išskiria principus, kuriais vadovaujasi įgyvendinant jaunimo politiką Lietuvoje:

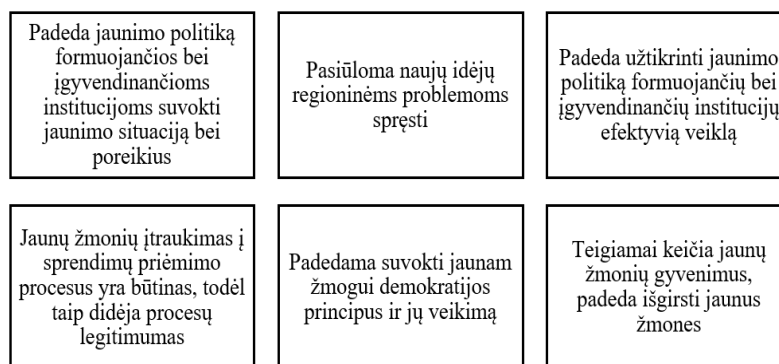
- subsidiarumo ir pariteto principas – jaunimo organizacijos ir valstybės bei savivaldybių institucijos atstovaujamos po lygiai, o sprendimų priėmimas vyksta tokia lygyje, kokiam jie yra priimami efektyviausiai;
- dalyvavimo bei informavimo principas – valstybė ir savivaldybių institucijos informuoja jaunimą jam priimtiniomis formomis ir su jaunimu susijusius klausimus sprendžia dalyvaujant jaunimui;
- savivaldos, savanoriškumo bei savarankiškumo principas – jaunuolis savo noru dalyvauja veikloje, kuri jį domina, nustato veiklos tikslų įgyvendinimo formas, atsiskaitymą;
- bendravimo, bendradarbiavimo, tarpžinybinio koordinavimo principas – savivaldybių institucijos bendradarbiauja su jaunimo organizacijomis, Lietuvos jaunimo organizacijos bendradarbiauja su jaunimo organizacijomis užsienyje (Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Pasak Sakalauskiene ir Celešienė (2015), savivaldybių jaunimo organizacijos per regionines, nacionalines jaunimo organizacijas bei Lietuvos jaunimo organizacijų tarybą, atstovauja jaunimo interesams ir dalyvauja formuojant jaunimo politiką. Siekiant efektyvaus jaunimo politikos formavimo ir įgyvendinimo užtikrinimo, į šiuos procesus įtraukiami nevyriausybinių organizacijų atstovai, taip iš valstybės institucijų bei jaunimo organizacijų tarybos deleguotų atstovų (vadovaujantis lygiateisiu partnerystės principu), yra sudaroma savivaldybės Jaunimo reikalų taryba.

Autorių mintis pratęsia Garbaskaitė-Jakimovska (2014), apibrėždama, kad jaunimo reikalų taryba svarsto su jaunimo politika susijusius klausimus, teikia pasiūlymus dėl jaunimo lūkesčius atitinkančios jaunimo politikos įgyvendinimo. Anot Kosciulek (2020), galiausiai valdžios institucijos privalo parodyti, kokia buvo jaunų žmonių nuomonė ir kaip ji atsispindi priimtuose sprendimuose, kaip jaunimo balsas prisidėjo formuojant ir įgyvendinant jaunimo politiką, užtikrinti veiklos skaidrumą. Europos taryba (2021), pastebi, kad jaunimo politika turi būti kuriama, įgyvendinama ir vertinama kartu su jaunuoliais, kurioje atsižvelgiama į jaunų žmonių poreikius, prioritetus, perspektyvas, interesus, jaunuoliai turi būti konsultuojami ir įtraukiami įvairiomis formomis įskaitant ir e. dalyvavimą.

Miginis ir Ulozas (2014), aprašo jaunimo politikos procesą. Jaunimo politikos įgyvendinimas turėtų būti paremtas struktūruotu, nuosekliu, tęstiniu procesu, paremtu jaunų žmonių poreikiais bei kultūrinėmis nuostatomis. Miginio ir Ulozo (2014), pateiktą apibrėžimą papildė Vaičiūnaitė ir Dunajevs (2019), pažymėdami, kad jaunimo politika stengiamasi ne tik daryti poveikį tikslinei auditorijai (jaunimui), tačiau ir visai visuomenei, jaunimo politika siekiama kurti tolerancija ir supratimas jaunuolių atžvilgiu. Pasak Petcu (2020), vis dažniau pasisakoma už jaunimo integraciją ir dalyvavimą svarbiose politikos formavimo bei įgyvendinimo srityse tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu. Priešingai teigia EBPO (2017), kuri pažymi, kad formuojant jaunimo politiką ir numatant jos strategiją susiduriama su įvairiais sunkumais. Ne visi jaunuoliai turi vienodas galimybes ir išteklius dalyvauti, būtina suprasti, kad tikslingam jaunimo dalyvavimui būtina suteikti jaunuoliams įgūdžių, tokių kaip: bendravimas, derybos, kritinis mąstymas, pilietiškumo ugdymas mokyklose. Nors yra susiduriama su įvairiais sunkumais, Europos taryba (2021) pastebi, kad vienas iš itin svarbių Europos tarybos siekiamų tikslų yra aktyvus dalyvavimas ir pilietiškumas, ypač kalbant apie jaunimo politikos įgyvendinimą.

Anot Miginio ir Ulozo (2014), jaunimo politinis sąmoningumas reiškia jaunų žmonių priemonių ir politikos tikslo suvokimą, demokratija suvokiama kaip visų visuomenės sluoksnių lūkesčių pateisinimas, o demokratijos perspektyva – besivystanti, dalyvaujanti visuomenė. Politinis sąmoningumas itin svarbi priemonė ir laukas, kuriame jauni žmonės gali tyrinėti ir formuoti jaunimo kultūrą visuomenėje. Politinis dalyvavimas stiprina jaunuolių patriotiškumo ir pagarbos tėvynei jausmą, suteikia naujų įgūdžių bei kompetencijų. Vienas iš svarbiausių jaunimo politikos įgyvendinimo principų – dalyvavimas yra reikšmingas dėl keleto priežasčių (žr. 7 pav.).

7 pav. Jaunimo dalyvavimo reikšmė (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Miginiu, Ulozas, 2014)

Miginis ir Ulozas (2014), apibrėžia dalyvavimo principą, kuris teigia, kad klausimai, susiję su jaunais žmonėmis, kartu su jais turėtų būti ir sprendžiami. Bendradarbiavimas tarp įvairių institucijų, o ypač

tarp jaunimo nevyriausybinių organizacijų bei jų atstovų, yra būtinas. Jaunas žmogus, dalyvaujantis savanorystės ar nevyriausybinių organizacijų veikloje, yra jauno žmogaus balsas. Dalyvaudamas jaunimo politikos formavime bei įgyvendinime jaunas žmogus įgyja asmeninių, socialinių bei profesinių kompetencijų, kurios pasitarnauja jauno žmogaus tolimesniame gyvenime. Šiai minčiai antrina EACEA (2013), kurie pabrėžia, kad jaunimo dalyvavimas demokratiname šalies gyvenime gali vykti įvairiomis formomis ir skirtinguose kontekstuose: peticijos, mitingai, forumai, dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų veikloje. Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad net 85 proc. jaunuolių mano, jog jaunų žmonių palaikymas turi reikšmingą poveikį užtikrinant jaunimo politikos formavimą bei įgyvendinimą. Europos taryba (2021), atkreipia dėmesį į jaunų žmonių dalyvavimą įvairiose visuomenės srityse, ypač tose, kurios susijusios su jaunimu (jaunimo organizacijas, studentų bei moksleivių tarybas ir kt.).

Apibendrinant autorių mintis galima teigti, kad viešosios politikos ciklas susideda iš problemos identifikavimo, darbotvarkės nustatymo, politikos formavimo, legitimacijos, įgyvendinimo ir įvertinimo proceso etapų. Jaunimo politika apima kryptingą veiklą, kuria stengiamasi sukurti tinkamas socialines, ekonomines, kultūrines sąlygas jauno žmogaus vystymuisi ir integravimuisi į socialinę aplinką. Jaunų žmonių dalyvavimas jaunimo politikos formavimo, įgyvendinimo ir vertinimo etapuose yra būtina sąlyga siekiant patenkinti jaunų žmonių poreikius, prioritetus, kuriant toleranciją jaunimui visuomenės atžvilgiu.

1.4. Piliečių dalyvavimą skatinantys veiksniai

Svidronova ir kt. (2016), pastebi, kad piliečiai retai domisi socialinio ar politinio dalyvavimo galimybėmis savo mieste, dažnai tam trūksta motyvacijos. Dauguma piliečių dalyvavimą supranta kaip labai ribotą veiksmą, apimančią dalyvavimą rinkimuose, viešuose susitikimuose, sprendimų priėmimo, tačiau retai domimasi galimybėmis dalyvauti įvairiose pilietinėse iniciatyvose, veiklose. Li ir kt., (2020), teigia, kad skirtingų gyventojų grupių susidomėjimas dalyvavimu turinio esmė yra itin įdomus procesas. Valdžios siekis – organizuoti veiksmingą ir efektyvų piliečių dalyvavimą sprendimų priėmimo procese. Siekiant suprasti, kodėl piliečiai išitraukia į sprendimų priėmimo procesą, būtina identifikuoti dalyvavimo ir nedalyvavimo priežastis. Pasak Li ir kt. (2020), dalyvavimas arba nedalyvavimas gali priklausyti nuo kelių svarbių priežasčių (žr. 8 pav.).

Pilietinės visuomenės	Asmeninių	Socialinės įtakos	Apribojimų
<ul style="list-style-type: none"> •Pilietinės visuomenės vaidmuo turėtų koreliuoti su teigiama politine kultūra ir galia 	<ul style="list-style-type: none"> •Vidinė motyvacija veikti, inicijuoti 	<ul style="list-style-type: none"> •Susijęs su išoriniais socialiniais santykiais 	<ul style="list-style-type: none"> •Praeities patirti, numatomos kliūtys

8 pav. Piliečių dalyvavimo / nedalyvavimo priežastys (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Li ir kt., 2020)

Papildydama Li ir kt. (2020), išvalgas, mokslininkė teigia, kad „Aktyvus pilietinis dalyvavimas yra neatsiejamas nuo savarankiško (laisvo) ir sąmoningo piliečio apsisprendimo išitraukti į politinio sprendimo priėmimo procesą“ (Aurylaitė, 2017, p. 70-71). Piliečių dalyvavimą gali lemti įvairūs veiksniai, atskiros interesų grupės. Vietos lygmeniu aktyvus dalyvavimas dažnai pasireiškia per aktyviai veikiančias bendruomenes. Anot Pitrenaitės-Žilėnienės ir kt. (2016), į sprendimų priėmimo procesus įtraukiami dalyviai turėtų patys pageidauti atstovauti savo interesams ir jaustis pakankamai

motyvuoti veikti, jausti pareigą atstovauti pažįstamai bendruomenei. Pasak Goncalveso ir kt. (2013), yra trys pagrindinės veiksmų grupės, kurios motyvuoja piliečius dalyvauti kolektyvinėje aplinkoje:

- savęs, kaip asmenybės, efektyvumo suvokimo laipsnis, noras pasiekti išsikeltus tikslus (tam turi įtakos vidiniai veiksniai – kyla klausimas, kas žmones motyvuoja veikti? Kaip jie elgiasi? Piliečiai pasitiki savimi, žino, kad gali kontroliuoti situaciją);
- bendruomenės jausmas, kur sukuriama santykis tarp individo ir socialinių struktūrų (pagrindinis veiksnys – gyventojų tapatumas su kaimynyste);
- suvokimas, kad tai kuo užsiimu yra svarbu ne tik man, bet ir visai visuomenei (įsitikinimas apie veiksmų ir rezultatų santykį, jausmas, kad veikla yra vykdoma su tikslu, kuris yra svarbus) (Goncalves ir kt., 2013).

Bėgant laikui, mokslininkų atradimai tobulėja, vieni kitus papildydami naujomis įžvalgomis. Toliau pateiktoje lentelėje lyginamos klasikinių mokslininkų ir šiuolaikinių mokslininkų identifikuotos piliečių dalyvavimo prielaidos laiko perspektyvoje (1970–2016) (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Klasikinių ir šiuolaikinių mokslininkų identifikuotos dalyvavimo prielaidos (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Fralin, 1986; Hafer, Ran 2016; Jennings, 1987; Pateman, 1970; Ran, 2012; Schlozman ir kt., 1994; Verschuere ir kt., 2012; Warner, 2001)

Autoriai	Klasikinių mokslininkų identifikuotos dalyvavimo prielaidos	Autoriai	Šiuolaikinių mokslininkų identifikuotos dalyvavimo prielaidos
Pateman (1970)	Piliečių dalyvimą skatina vidiniai veiksniai, laisvės jausmas, gyvenimo kontrolės ir politinio efektyvumo jausmas.	Hafer ir Ran (2016)	Kai kuriems piliečiams trūksta tvarkos ir prasmės, todėl savęs priskyrimas socialinei grupei suteikia kontrolės jausmą.
Fralin (1986)	Piliečių dalyvimą lemia bendroji valia, priklausomybės savo bendruomenei jausmas.	Hafer ir Ran (2016)	Pilietis įgyja „socialinę tapatybę“ dalyvaudamas grupėse, bendruomenėse.
Schlozman, Brady ir Verba (1994)	Dalyvavimo kultūra ugdoma nuo vaikystės (šeimoje ir mokykloje). Piliečių dalyvavimas gali būti pagrįstas jų individualiais ištekliais (laikas, pinigai, pilietiniai įgūdžiai).	Ran (2012)	Socialinio mokymosi perspektyva skatina dalyvavimą.
Warner (2001), Jennings (1987)	Piliečių dalyvimą skatina gerų kolektyvinių sprendimų priėmimas.	Verschuere, Brandsen ir Pestoff (2012)	Jei paslauga ar produktas yra kuriamas kartu su kitais bendruomenės nariais, tai suteikia didelę motyvaciją dalyvauti.

Atsižvelgiant į autorių pateiktas piliečių dalyvavimo prielaidas, galima daryti išvadą, kad dalyvavimą skatinančių veiksmų suvokimas lieka nežymiai pakitęs. XXI a. piliečių dalyvavimui įtaką darantys veiksniai priskiriami bendruomenei, kuri supa pilietį, seniau didesnis dėmesys buvo skiriamas kolektyvistinei orientacijai. Anot Foster-Fishman, Collins ir Pierce'o (2013), bendruomeniškumas ir kolektyvistinė orientacija nėra tas pats. Bendruomeniškumo jausmas atsiranda iš bendruomenėje kilusio lyderio, kur lyderis sutelkia žmones veikti vardan bendro tikslo. Priešingai nei kolektyvistinė orientacija, čia kiekvieną grupę, kolektyvą sudaro daug atskirų individų, kurie tarpusavyje bendradarbiauja, kuria pasitikėjimo jausmą, o jų visuma veikia kaip kolektyvinė orientacija, šiame procese žmonių santykiai išlieka nuoseklūs.

Pasak Schlozman, Verbos ir Brady'io (2010), piliečių dalyvavimas priklauso nuo *socioekonominių* veiksmų. Dalyvavimas yra slopinamas, jei piliečiui trūksta tokių išteklių kaip laikas, pinigai ir įgūdžiai. Naudodamasis e. dalyvavimo privalumais pilietis sutaupo tokius išteklius, kaip laikas ir pinigai, tačiau kaip reikalingą išteklių tokios formos dalyvavimui jis suvokia interneto naudojimą.

Šiuo atveju žmonės geopolitiškai gali būti nutolę vienas nuo kito, tačiau tai netrukdo aktyviai dalyvauti sprendimų priėmimo. Tokius pat dalyvavimo išteklius apibrėžia ir Quick ir Bryson'as (2016). Pasak mokslininkų, reikia suvokti, kad šis procesas reikalauja tokių išteklių kaip laikas, įgūdžiai, pinigai, tačiau svarbu paminėti, kad dalyvavimas turi ir grįžtamąją naudą – stiprinamas pasitikėjimas valdžia, skaidrumas, teisėtumas, kuriamas santykis tarp piliečių ir valdžios žadina piliečių susidomėjimą politikos klausimais ir procesais. Geros dalyvavimo formos nėra ir kiekviena aplinka, dalyviai, pasirinkti metodai, proceso organizavimas skirtingai veikia priimamus procesus. Socioekonominis veiksnys taip pat išskiria Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2017), pabrėždama, kad šie veiksniai atsižvelgia į aukštesnę socioekonominę padėtį, tokioje aplinkoje gyvenantys žmonės yra skatinami pozityviai žvelgti į piliečių dalyvavimą ir jie yra labiau linkę dalyvauti politikoje. Šiam požiūriui antrina Lee ir Schachter (2019), pabrėždami, kad socioekonominiai veiksniai – tai pagrindiniai dalyvavimą skatinantys veiksniai. Žmonės, turintys aukštesnį ekonominį ir socialinį statusą politinėje, socialinėje, kultūrinėje, ekonominėje veikloje, linkę dalyvauti dažniau už tuos, kurių šis statusas yra žemesnis.

Pasak Yoldas (2015), jaunuolių dalyvavimas bet kuriame politikos procese yra susijęs su jų ateitimi, todėl svarbu suvokti jaunų žmonių poreikius, interesus, būtina ieškoti priemonių, kaip jaunos žmonės įtraukti į dalyvavimą priimant sprendimus ir juos įgyvendinant. Socioekonominiai veiksniai priskiriami tam tikri įgūdžiai bei kompetencijos (išsilavinimo prasme), būdingos jauniems žmonėms kaip stimulus veikti. Pasak EBPO (2017), norėdami skatinti dalyvauti jaunos žmones, privalome suprasti tris esmines įgūdžių ir kompetencijų (įgytų per išsilavinimą) sritis: politinį raštingumą, demokratines nuostatas bei vertybes ir kritinį mąstymą. Toliau pateikiama įgūdžių bei kompetencijų lentelė, kurioje nurodomi aktyvaus jaunuolio dalyvavimo politikos procese bruožai (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Įgūdžiai ir kompetencijos reikalingos jaunimui siekiant aktyviai dalyvauti politikos įgyvendinime (EBPO, 2017)

Politinis raštingumas	Demokratinės nuostatos ir vertybės	Kritinis mąstymas
Demokratijos suvokimas	Atsakomybė	Galimybė rinkti informaciją iš skirtingų informacinių šaltinių
Piliečių teisių ir laisvių išmanymas	Socialinis teisingumas	
Pagrindinių įstatymų bei teisinių žinių išmanymas, kuriomis vadovaujasi institucijos	Žmogaus teisės	Gebėjimas analizuoti, interpretuoti ir vertinti informaciją
Politinių vaidmenų suvokimas, partijų ir interesų grupių išmanymas	Pagarba ir priėmimas	
		Identitetas
	Įvairovė	
Žinios, kaip paveikti politinius sprendimus	Konfliktų sprendimas	Kritinė analizė

Svarbiausia suteikti jauniems žmonėms galimybę tobulėti ir puoselėti naujus įgūdžius, tai turėtų būti daroma jau mokykloje, dalyvaujant neformaliojo švietimo veiklose tam, kad susiformuotų tinkama dalyvavimo kultūra. Manoma, kad aktyvų jaunimo dalyvavimą lemia jo socialinė aplinka (šeima, bendraamžiai, religinės bendruomenės, mokyklos). Aktyviam jaunimo dalyvavimui itin svarbus nuolatinis palaikymas, stiprinant jaunimo lyderius, jaunimo politiką, jos įgyvendinimą (Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija [EBPO], 2017). Europos komisija (2012) teigia, kad aktyvus piliečių dalyvavimas priklauso nuo piliečio vertybių, požiūrio, žinių ir įgūdžių veikti demokratinėje sistemoje.

Mokslininkų Lee ir Schachter (2019), Quick ir Bryson'o (2016), Schlozman ir kt. (2010), Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2017), požiūriui antrina Mannarini, Fedi ir Trippetti (2009) bei Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2017), teigdami, kad piliečių dalyvavimui įtakos turi *mobilizacijos*

veiksniai. Mobilizacijos veiksniams mokslininkai priskiria psichologinę motyvaciją (pasitenkinimą daromu darbu), jausmus ir emocijas. Mokslininkų nuomone, piliečių dalyvavimui įtakos turi ne tik emocijos, socialinė padėtis, pasitenkinimas darbu, bet ir gaunama nauda iš vykdomos veiklos. Apie piliečių mobilizavimą ir sąlygas sutelkti ir remti gyventojus savo moksliniame darbe kalba Foster-Fishman ir kt. (2013). Priešingai nei Mannarini ir kt. (2009), mokslininkai Foster-Fishman ir kt. (2013), mobilizacijos veiksnius supranta kaip finansinius išteklius ir pažymi, kad jei savivaldybės turi puikias sąlygas telkti gyventojus bei remti jų veiklą, tuomet piliečių dalyvavimas bus aktyvesnis nei įprastai (priskiria išoriniams veiksniams). Kitokį požiūrį apie mobilizacijos veiksnius demonstruoja mokslininkė Stumbraitė-Vilkišienė (2010), vadindama juos asmeniniais veiksniais, kurie, pasak autorės, apima motyvaciją (materialines, nematerialines) paskatas, vertybes (pasitikėjimas tiek savimi, tiek kitais, pareigos jausmą).

Pasak Mannarini ir kt. (2009), piliečių dalyvavimui taip pat svarbus *pasitikėjimas* valdžios institucijomis. Pasitikėjimą valdžios institucijomis taip pat išskiria Lee ir Schachter (2019), šis veiksnys laikomas kaip lemiamas demokratinės valstybės sėkmės garantas. Pasitikintys piliečiai laiku moka mokesčius, laikosi numatytų įstatymų. Mažai Vyriausybę pasitikintis žmogus gali dalyvauti balsavime tam, kad pašalintų korumpuotus politikus, tačiau situacijai nepasikeitus piliečių dalyvavimas gali pasikeisti į visišką apatiją problemoms. „Pasitikėjimas valstybės ir kitomis institucijomis yra svarbus išsivysčiusios stabilios demokratinės valstybės požymis“ (Gaidys, 2016, p. 48). Anot Butavičiūtės ir Ruibytės (2015), pasitikėjimas yra tęstinis procesas, todėl siekiant didinti piliečių pasitikėjimą valdžios institucijos teises normas turi kurti taip, kad būtų išsaugotas pasitikėjimo tęstinumas ir ryšys tarp piliečių ir institucijų. Hoskingas (2021) teigia, kad pasitikėjimą ugdo kolektyvinės sistemos, kuriose piliečiai kuria socialinius ryšius. Nepasitikėjimą skatina didėjantis neteisybės ir bejėgiškumo jausmas, pasitikėjimo dabartine politine sistema trūkumas. Anot Guogio ir Urvikio (2011), pilietis turi būti suvokiamas kaip moralinis subjektas, o ne tik kaip paslaugos vartotojas, kadangi pastarasis gali pakenkti moraliniam pasitikėjimui ir pilietiniam sąmoningumui.

Foster-Fishman ir kt. (2013), išskiria vieną iš svarbiausių piliečių dalyvavimą skatinančių veiksnių – *lyderystę*. Visos aktyvios bendruomenės ir jų iniciatyvos egzistuoja tik dėl lyderių dirbančių jose. Šie žmonės dažniausiai pasižymi kritišku požiūriu ir geba sutelkti kitus remti bendruomenės narius bei įgyvendinti didelius pokyčius. Pasak Butkevičienės, Vaidelytės ir Šnapštienės (2011), lyderystė yra ne individualus, o kolektyvinis bruožas, šiuolaikinis lyderis pasižymi atvirumu naujovėms, lankstumu, motyvacija, gebėjimu įtraukti kitus, kantrumu. Lyderystę, kaip veiksnį, darantį įtaką dalyvavimui, išskiria Stumbraitė-Vilkišienė (2013). Jos teigimu, dalyvavimui (iš dalyvaujančių piliečių pozicijos) itin svarbus paskatinimas: parama, pagalba iš piliečių ar grupės lyderių. Veikimą (iš lyderio pozicijos) taip pat skatina savęs, kaip lyderio pozicijoje suvokimas bei atsakomybės už visą bendruomenę prisiėmimas. Lyderystę Skarbaliene (2015), tapatina su vadovavimu, apibrėžia kaip procesą, kurio metu individai skatinami siekti bendrų tikslų.

Anot Foster-Fishman ir kt. (2013), *bendruomeniškumo* jausmas yra itin svarbus. Piliečiai yra linkę užsiimti tuo, kas svarbu jų kaimynystei ar bendruomenei ir mėgsta dalintis tarpusavio priklausomybės jausmu. Šis ryšys skatina bendradarbiauti ir dirbti kartu dėl jiems rūpimų pokyčių. Toks dalyvavimas stiprina tarpusavio ryšius ir sanglaudą. Kolektyvinis veiksmingumas nėra tas pats kas bendruomeniškumas, kolektyviame veiksmo santykiai išlieka nuoseklūs, o bendruomeniškumo jausmas atsiranda dėl lyderio bendruomenėje atsiradimo. Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2017) pabrėžia, kad bendruomenės, organizacijos buriasi įvairiais pagrindais: sveikatos, verslo skatinimo, aplinkos

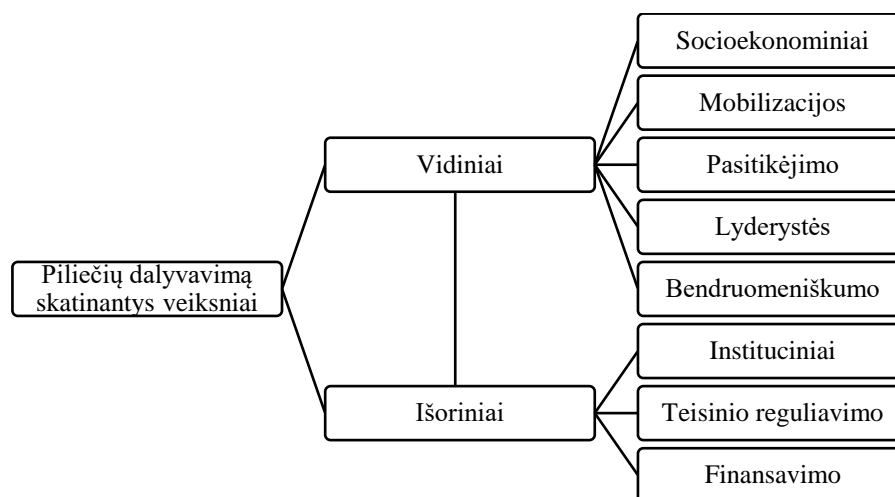
apsaugos, šeimos reikalų ir kt. Talo'as, Mannarini ir Rochira (2014) pabrėžia, kad santykiai bendruomenėje suteikia svarbų bendrystės jausmą ir tarpusavio priklausomybę. Li ir kt. (2020), teigia, kad asmeninis susidomėjimas, noras inicijuoti ir prisidėti prie vykdomos veiklos yra susijęs su vidine asmens motyvacija. Bendruomeniškumo veiksniai, kurie atspindi kitų žmonių įtaką, norą priklausyti bendruomenei, organizacijai, yra priskiriami prie išorinių veiksnių. Praeities patirtis gali smarkiai varžyti piliečio dalyvavimą, nors ir vidinis troškimas dalyvauti būtų didžiulis.

Anot Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2017), piliečių dalyvavimui svarbūs *instituciniai veiksniai*, kurie moksliniame darbe įvardijami kaip racionalaus pasirinkimo – orientuoti į naudos maksimizavimą. Šis veiksnys nustato ribas dalyvaujančių piliečių laisvei. Racionalaus pasirinkimo modelyje altruizmas nepasireiškia, žmonės dažniausiai veikia iš asmeninio intereso ir naudos. Šį veiksnių autorė priskiria išoriniams veiksniams. Institucinius veiksnius taip pat išskiria Lee ir Schachter (2019), įvardydami, kad dalyvaudamas pilietis apskaičiuoja dalyvavimo naudą ir patirtas išlaidas. Jei numatoma nauda viršija išlaidas, tuomet pilietis dalyvaus veikloje. Mokslininkai apibrėžia tyrimo rezultatus, kurie parodė, jog daugiau išteklių turintys piliečiai aktyviau įsijungia į įvairias pilietines veiklas. Kiek kitokią požiūrį į institucinius veiksnius demonstruoja Chowdhury'is, Aktaruzzamanas (2016), teigdami, kad instituciniai veiksniai gali neveikti dėl šalyje nesusiformavusių demokratinių vertybių, tačiau piliečių dalyvavimas tokiose šalyse gali būti didelis. Egzistuojančios taisyklės, skatinančios piliečių dalyvavimą, gali neveikti dėl kitų veiksnių, tokių kaip piliečių gebėjimų, įgūdžių bei vertybių trūkumas. Anot Sabatier'io (2007), instituciniai veiksniai suvokiami kaip taisyklės, kuriomis naudojamosi, kai asmuo patenka į naują, taisyklėmis grindžiamą sistemą, kurioje turi būti supažindinamas su vyraujančiomis normomis, strategijomis, kurias piliečiai pasirenka ir nori įgyvendinti.

Teisinis reguliavimas, pasak Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2017), susijęs su galia pasinaudoti galimybe dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, tačiau to daryti jie neprivalo. Piliečiai ir organizacijos gali dalyvauti įvairiausiomis formomis (peticijos, referendumai ir kt.), tačiau demokratinėje sistemoje dalyvavimo būdų yra kur kas daugiau (susitikimas su politikais, laiškų rašymas išrinktiems atstovams ir kt.) ir tos dalyvavimo formos nėra įtvirtintos įstatymuose. Teisiniai (reguliaciniai) veiksniai veikia kaip taisyklių rinkinys, kuriame dėmesys skiriamas formalioms taisyklėms. Anot Giglerio ir Bailur (2014), teisinis reguliavimas priskiriamas išoriniams veiksniams, tačiau dažnai šis veiksnys tampa tik norminiuose dokumentuose numatytų tikslų vykdymu (formalumu), tačiau ne realia piliečių dalyvavimo teikiama nauda.

Anot Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2017), *finansavimas* – viena iš prielaidų dalyvavimui. Nevyriausybinėms organizacijoms susiduriant su finansavimo problemomis atsiranda problemų dėl žmoniškųjų išteklių pritraukimo bei išlaikymo. Mokslininkė pastebi, kad finansiniai ištekliai padeda kelti organizacijos veikloje dalyvaujančių asmenų kvalifikaciją bei pritraukti naujus asmenis, kurie pasižymi gerais kvalifikaciniais gebėjimais. Šis veiksnys yra priskiriamas išoriniams veiksniams. Svarbu numatyti kaip politikai ir nevyriausybinės organizacijos vertina finansavimo paskatas įgyvendinant politiką. Patel ir Gibbon (2017) teigia, kad finansinis piliečių palaikymas padeda maksimaliai išnaudoti jų potencialą, taip užtikrinant efektyvų dalyvavimo procesą.

Toliau pateikiamas piliečių dalyvavimą skatinančių veiksnių modelis apibendrinant 1.4. skyriuje pateiktas autorių išvalgas (žr. 9 pav.).

9 pav. Piliečių dalyvavimą skatinančių veiksnių modelis (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Butkevičienė ir kt., 2011; Chowdhury, Aktaruzzaman, 2016; Foster-Fishman ir kt., 2013; Gigler, Bailur, 2014; Goncalves ir kt., 2013; Hosking, 2021; Yoldas, 2015; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Lee, Schachter, 2019; Li ir kt., 2020; Mannarini ir kt., 2009; Moore, 2014; Patel, Gibbon, 2017; Pitrenaitė-Žilėnienė ir kt., 2016; Schlozman ir kt., 2010; Skarbalienė, 2015; Stumbraitė-Vilkišienė, 2013; Talo ir kt., 2014; Quick, Bryson, 2016)

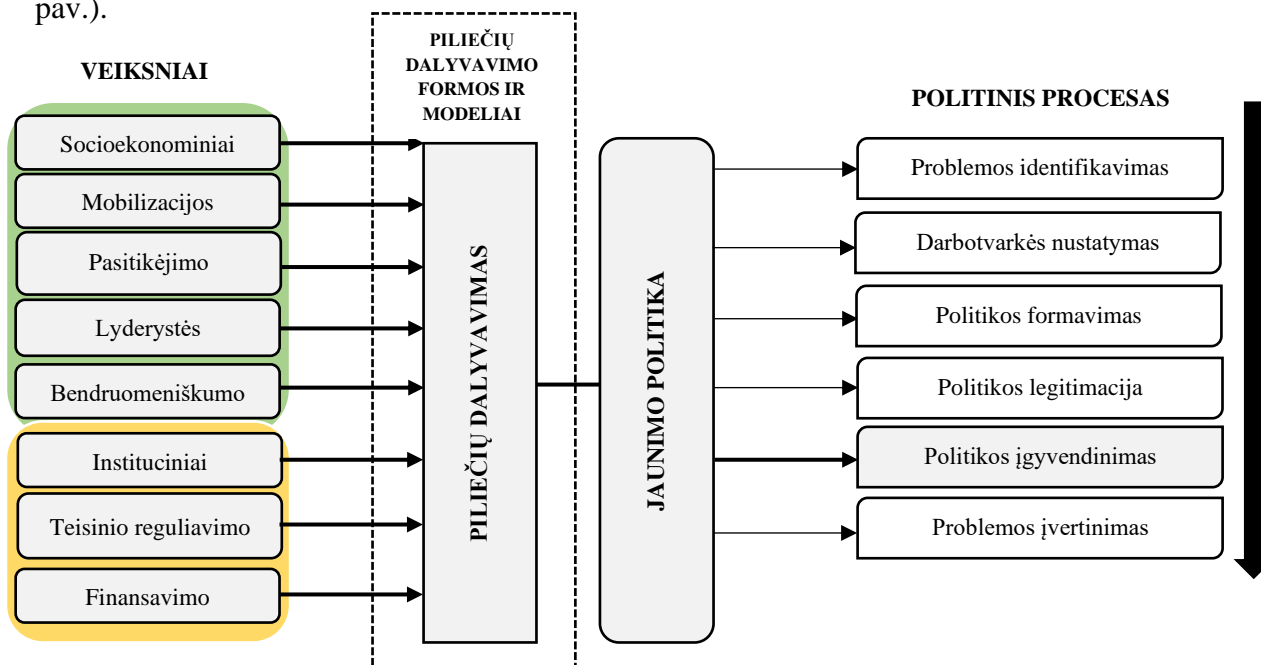
Apibendrinant mokslininkų mintis galima teigti, kad veiksnių, skatinančių piliečių dalyvavimą, yra įvairių, juos galima skirstyti į vidinius (socioekonominiai, pasitikėjimo, lyderystės, mobilizacijos, bendruomeniškumo) ir išorinius (instituciniai, teisiniai, finansavimo) veiksnius. Bendras bruožas, apibūdinantis vidinius veiksnius – tai savęs bendruomenėje suvokimas, veikla, kuri svarbi ne tik kaip asmenybei, tačiau ir visai visuomenei ar bendruomenei.

1.5. Piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksnių teorinis modelis

Išanalizavus mokslinę literatūrą, sudarytas piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksnių teorinis modelis. Modelis susideda iš mokslininkų identifikuotų išorinių ir vidinių veiksnių ir jaunimo politinio proceso. Mokslinėje literatūroje socioekonominius veiksnius išskyrė mokslininkai: Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2017), Lee ir Schachter (2019), Schlozman ir kt. (2010), Quick ir Bryson'as (2016), juos priskirdami vidiniams veiksniams. Įgūdžius bei kompetencijas socioekonominiams veiksniams priskiria EBPO (2017). Vertybes ir požiūrį, kaip socioekonominius veiksnius, apibūdina Europos komisija (2013). Mokslininkai pabrėžia, kad šiam veiksniui būdingi ištekliai: laikas, pinigai bei įgūdžiai. Piliečiai, kurių socioekonominė padėtis yra aukštesnė, aktyviai dalyvauja politiniame, pilietiniame, kultūriniame bei ekonominiame gyvenime (Lee, Schachter, 2019). Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2017), Mannarini ir kt. (2009), Stumbraitė-Vilkišienė (2013), išskiria mobilizacijos veiksnius, juos priskirdami vidiniams veiksniams. Priešingas požiūris vyrauja Foster-Fishman ir kt. (2013) moksliniuose darbuose, šie mokslininkai mobilizacijos veiksnius identifikuoja kaip išorinius veiksnius (kalbama apie finansavimą skiriamą organizacijoms). Teoriniame modelyje mobilizacijos veiksniai priskirti vidiniams veiksniams, kadangi daugiau mokslininkų pasisako už tokį mobilizacijos veiksnio identifikavimą, pagrįsdami, jog šie veiksniai yra suvokiami kaip psichologinė motyvacija, socialinė padėtis, emocijos, pasitenkinimas darbu. Pasitikėjimo veiksnius išskyrė Mannarini ir kt. (2009), Lee ir Schachter (2019), Gaidys (2016). Mokslininkai pabrėžia, kad pasitikėjimas yra demokratinės valstybės kertinis akmuo. „Pasitikėjimas valstybės ir kitomis institucijomis yra svarbus išsivysčiusios stabilios demokratinės valstybės požymis“ (Gaidys, 2016, p. 48). Hosking'as (2021) teigia, kad pasitikėjimą ugdo kolektyvinės sistemos, kuriose piliečiai kuria socialinius ryšius. Nepasitikėjimą skatina didėjantis neteisybės ir

bejėgiškumo jausmas, pasitikėjimo dabartine politine sistema trūkumas. Lyderystės veiksnius apibendrina Butkevičienė ir kt. (2011), Foster-Fishman ir kt. (2013), Stumbraitė-Vilkišienė (2013), Hosking'as (2021). Anot mokslininkų, lyderiai geba burti bendruomenę vardan bendro tikslo, šie žmonės pasižymi kritiniu mąstymu, motyvacija, atvirumu naujovėms, lankstumu. Pasak Stumbraitės-Vilkišienės (2013), veikimą, iš lyderio pozicijos, skatina atsakomybės už visą bendruomenę prisiėmimas. Bendruomeniškumo veiksnį (kaip vidinį), išskiria Ekmanas ir Amnas (2012), Foster-Fishman ir kt. (2013), Goncalvesas ir kt. (2013), Moore'as (2014), Pitrenaitė-Žilėnienė ir kt. (2016), Talo'as ir kt. (2014). Bendruomeniškumo jausmas ugdo tarpusavio pasitikėjimą, vyrauja abipusis priklausomybės jausmas. Bendruomenės iškelia lyderius, kurie vienija organizacijos narius.

Pasak Chowdhury'io ir Aktaruzzamano (2016) bei Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2017), instituciniai veiksniai – tai nustatytas taisyklių rinkinys, kuriame numatomos galimos strategijos, pasirinkamų veiksmų seka, todėl institucijos suformuoja galimus pasirinkimus ir veiksmų rezultatą. Taip suformuojami galimi pasirinkimo variantai ir pasekmės. Piliečiai veikdami šioje sistemoje ir priiminėdami sprendimus, siekia sau naudos. Šie veiksniai, pasak Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2017), priskiriami išorinių veiksmų grupei. Institucinius veiksnius taip pat išskiria Lee ir Schachter (2019), juos priskirdami išoriniams veiksmams. Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2017), Gigleris ir Bailur (2014), prie išorinių veiksmų priskiria teisinį reguliavimą, kuris yra susijęs su galia dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose. Gigleris ir Bailur (2014), pabrėžia, kad šis veiksnys dažnai tampa tik norminiuose dokumentuose numatytų tikslų vykdymu, tačiau ne realia piliečių dalyvavimo teikiama nauda. Finansavimą, kaip išorinį veiksnį apibrėžia Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2017) bei Patel ir Gibbon (2017). Mokslininkai pažymi, kad organizacijų ir jose dalyvaujančių piliečių palaikymas ir stimulas dalyvauti gali būti paremtas savivaldybės teikiamais finansiniais ištekliais. Visi mokslininkų išskiriami piliečių dalyvavimą skatinantys veiksniai įtraukti į teorinį modelį (žr. 10 pav.).

10 pav. Piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksnių teorinis modelis (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Butkevičienė ir kt., 2011; Chowdhury, Aktaruzzaman, 2016; Foster-Fishman ir kt., 2013; Furman, Šerikova, 2007; Gigler, Bailur, 2014; Goncalves ir kt., 2013; Hosking, 2021; Yoldas, 2015; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Lee, Schachter, 2019; Li ir kt., 2020; Mannarini ir kt., 2009; Moore, 2014; Patel, Gibbon, 2017; Pitrenaitė-Žilėnienė ir kt., 2016; Schlozman ir kt., 2010; Skarbaliėnė, 2015; Stumbraitė-Vilkišienė, 2013; Talo ir kt., 2014; Quick, Bryson, 2016)

Galima teigti, kad visi 12 paveiksle nurodyti veiksniai tiesiogiai sąlygoja piliečių dalyvavimą, toliau piliečių dalyvavimo skatinimas yra priklausomas nuo piliečių dalyvavimo modelių (siekiama išsiaiškinti, kokiame lygmenyje, piliečiams suteikiamos galimybės dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose). Politinis procesas, mokslinėje literatūroje apibrėžiamas kaip procesas, susidedantis iš atskirų dalių, kur kiekviena iš jų gali būti tiriama atskirai. Politinį procesą sudaro 6 pagrindiniai etapai. Kadangi magistro baigiamojo projekto tema susijusi su politikos proceso įgyvendinimo etapu, šiai daliai, sudarinėjant klausimus, baigiamojo projekto tyrimo dalyje informantams skiriamas didžiausias dėmesys. Pateiktame piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksnių teoriniame modelyje žalia spalva pažymėti vidiniai veiksniai, geltonai – išoriniai veiksniai.

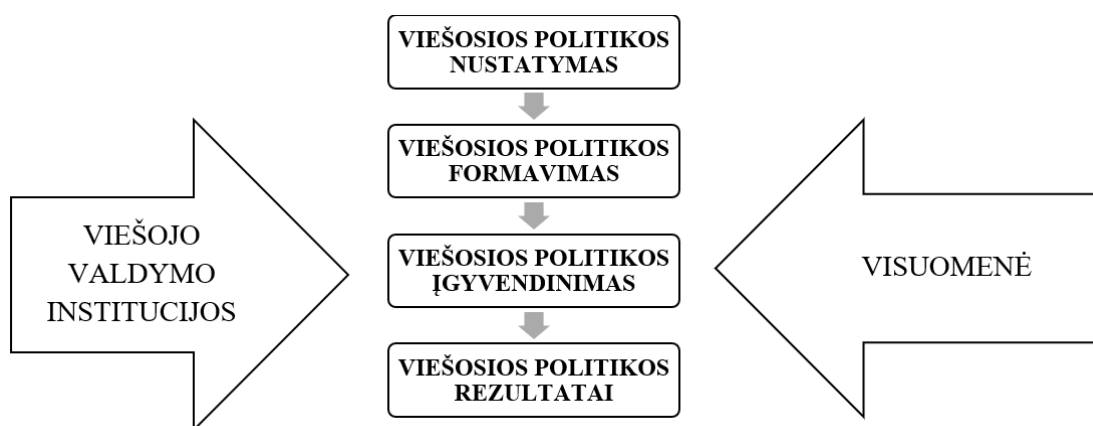
Apibendrinant pirmąjį baigiamojo projekto skyrių pastebėta, kad piliečių dalyvavimas itin svarbus procesas, apimantis ne tik šalies demokratijos ir viešosios politikos stiprinimą, tačiau ir užtikrinantis piliečio teises, laisves, skaidrumą bei teisingumą. Dalyvavimas ugdo piliečių vertybes, padeda tinkamai spręsti aktualias visuomenės problemas. Pastebėta, kad piliečių dalyvavimo formų gali būti daug ir įvairių, jos gali būti skirstomos į tiesiogines (peticijos, skundai, prašymai, balsavimas) ir netiesiogines (nuomonių apklausos). Kiti autoriai išskiria tokias dalyvavimo formas kaip komitetai, fokus grupės, referendumai, konsensuso konferencijos, derybos dėl taisyklių ir kt. Kiek vėliau atsiranda kitoks piliečių dalyvavimo formų skirstymas: latentinis pilietinis dalyvavimas, dalyvavimas pasireiškiantis nepagrindinėmis politinio dalyvavimo formomis ir dalyvavimas, pasireiškiantis pagrindinėmis politinio dalyvavimo formomis. Naujai pastebėta, kad tobulėjant technologijoms, vis dažniau visuomenėje pastebima netradicinių piliečių dalyvavimo formų. Daug dėmesio mokslinėje literatūroje skiriama e. dalyvavimo formai, kuri yra ypač populiari tarp jaunimo. Susisteminant piliečių dalyvavimo modelius, baigiamajame projekte išskiriami du pagrindiniai – tai klasika tapęs Arnstein piliečių dalyvavimo modelis ir Hart'o dalyvavimo modelis, nukreiptas į jaunuolių dalyvavimą. Šių dalyvavimo modelių panašumas – kitimas nuo visiškai pasyvios iki aktyvios dalyvavimo formos. Abi dalyvavimo tipologijos yra demokratinės valstybės siekiamybė, kur aukščiausiam laiptelyje suteikiamos visos reikiamos pilnaverčio dalyvavimo sprendimų priėmimo sąlygos. Analizuojant mokslinę literatūrą ir informacinius šaltinius pastebėta, kad viešosios politikos ciklas susideda iš problemos identifikavimo, darbotvarkės nustatymo, politikos formavimo, legitimacijos, įgyvendinimo ir vertinimo. Mokslinėje literatūroje pažymima, kad ypač svarbūs yra politikos formavimo ir įgyvendinimo etapai. Jaunimo politika apibrėžiama kaip kryptinga veikla, kuria stengiamasi sukurti tinkamas socialines, ekonomines, kultūrinės sąlygas jauno žmogaus vystymuisi ir integravimuisi į socialinę aplinką. Apibendrinus mokslininkų įžvalgas, išskiriami vidiniai (socioekonominiai, pasitikėjimo, lyderystės, mobilizacijos, bendruomeniškumo) ir išoriniai (instituciniai, teisiniai, finansavimo) veiksniai, skatinantys piliečių dalyvavimą. Bendri bruožai jungiantys tiek vidinius, tiek išorinius veiksnius – tai savęs bendruomenėje suvokimas, veikla, kuri svarbi ne tik man kaip asmenybei, tačiau ir visai visuomenei.

2. Piliečių dalyvavimo įgyvendinant jaunimo politiką sąlygos

Antroje baigiamojo projekto dalyje apžvelgiamas viešojo valdymo procesas Lietuvoje, aprašomos jo dalys. Atsižvelgiant į Pilietinės visuomenės instituto 2015 m., 2016 m. ir 2019 m., Tarptautinio ekonominio bendradarbiavimo agentūros ir e. dalyvavimo indekso tyrimo duomenis, pateikiama antrinių duomenų analizė. Išskiriama Lietuvos situacija, kalbant apie piliečių dalyvavimą, sprendimų priėmimo procesuose, lyginant duomenis su kitomis pasaulio šalimis, taip pat lyginama e. dalyvavimo situacija Lietuvoje ir kitose pasaulio valstybėse. Identifikuojamos dažniausiai pasitaikančios piliečių dalyvavimo formos Lietuvoje. Šioje darbo dalyje siekiama apžvelgti teisinę bazę, kuri padės suprasti, kokie teisės aktai reglamentuoja jaunimo politikos įgyvendinimą tarptautiniu, nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu. Kaip įstatymuose yra apibrėžiama jaunuolio sąvoka, statusas visuomenėje bei kokios sąlygos yra sudaromos jaunam žmogui dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose. Svarbu atskleisti jaunimo politikos strateginius tikslus bei nustatyti kokiuose strateginiuose dokumentuose yra apibrėžiamas jaunimo politikos įgyvendinimas. Antrame baigiamojo projekto skyriuje pateikiama informacija padės lengviau suvokti piliečių dalyvavimo sąlygas įgyvendinant jaunimo politiką pasaulyje, Lietuvoje ir Šilalės rajono savivaldybėje.

2.1. Piliečių dalyvavimo tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje

Pagal LR viešojo administravimo įstatymą, būtina sudaryti tinkamas teises prielaidas įgyvendinant LR konstitucijos nuostatą, kuri pabrėžia, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. Kitas svarbus dokumentas – tai viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programa, patvirtinta LR Vyriausybės 2012 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 171 „Dėl viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos patvirtinimo“ (toliau – Viešojo valdymo 2012–2020 metų programa), kurioje apibrėžiama viešojo valdymo samprata. Viešojo valdymo 2012–2020 metų programa – „tai visuma nustatymo, formavimo ir dalyvavimo ją formuojant bei įgyvendinant procesų, kuriuose dalyvauja visuomenė bei viešojo valdymo institucijos ir šiuose procesuose yra priimami bei įgyvendinami sprendimai, teikiamos viešosios paslaugos“. Viešoji politika apibrėžiama kaip visuomenės ir viešųjų valdymo institucijų valia, dėl visai valstybei svarbių klausimų ir problemų sprendimų. Toliau paveikslėlyje pateikiama viešojo valdymo sistema Lietuvoje (žr. 11 pav.).

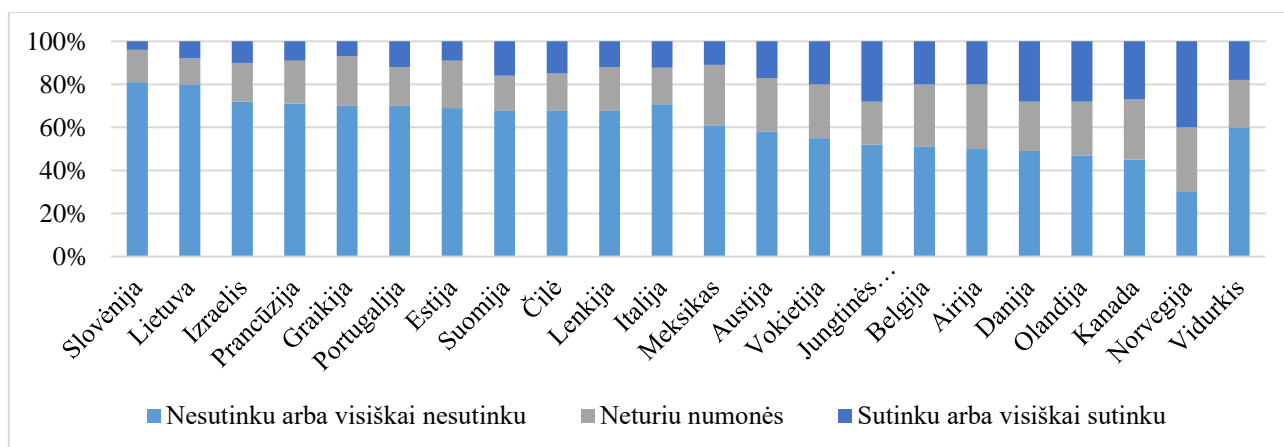
11 pav. Viešojo valdymo sistema Lietuvoje (LR Vidaus reikalų ministerija, 2011)

Viešosios politikos nustatymas bei formavimas. Viešosios politikos nustatymas susijęs su norminių dokumentų priėmimu, kuriais įforminami politiniai sprendimai visuomenei svarbiu klausimu. Priimami sprendimai turi būti tinkamai įvertinami, pagrįsti. Tam, kad priimti sprendimai atitiktų

visuomenės lūkesčius, jų priėmimo turėtų dalyvauti kuo daugiau visuomenės atstovų. Šiuo metu, valdymo procesas nėra atviras, pastebimas menkas suinteresuotųjų šalių įtraukimas (LR Vidaus reikalų ministerija, 2011). Atsižvelgiant į tradicinį viešojo valdymo modelį, prieš politikos formavimo etapą yra identifikuojama problema, šis procesas dažniausiai vyksta uždaroje aplinkoje. Diskusija su suinteresuotomis šalimis inicijuojama tik po problemos identifikavimo, dažniausiai tai daroma dėl formalumo, siekiant išvengti papildomos kritikos ar nepasitenkinimo (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, 2017). Viešosios politikos formavimo etape renkama informacija, kuri yra reikalinga politiniams sprendimams priimti bei įgyvendinti (LR Vidaus reikalų ministerija, 2011).

Viešosios politikos įgyvendinimas. Viešąją politiką įgyvendina viešojo valdymo institucijos, kurios atlieka viešojo administravimo funkciją. Stengiamasi teikiamas paslaugas tobulinti, skatinti kokybiškų paslaugų teikimą, analizuoti veiklos valdymo efektyvumą, tačiau dažnai viešojo valdymo institucijoms trūksta kryptingos orientacijos į rezultatus bei kryptingo veiklos tobulinimo, neužtikrinamas politikos skaidrumas ir atvirumas, efektyvus vertinimas, trūksta bendradarbiavimo tarp institucijų. Viešojo valdymo institucijos bei ten dirbantys asmenys įgyvendina viešąją politiką, tai: valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos, politikai, valstybės tarnautojai, pareigūnai, viešosios įmonės ir įstaigos. Visuomenė atstovauja piliečiams, kitiems šalies gyventojams, verslo subjektams, nevyriausybinėms organizacijoms, interesų grupėms (LR Vidaus reikalų ministerija, 2011). Nors LR Vidaus reikalų ministerija (2011) teigia, kad politikos įgyvendinimas priskiriamas viešojo valdymo institucijoms, tačiau mokslininkai pažymi, kad pagrindinis demokratinės valstybės teisėtumas ir skaidrumas priklauso nuo piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo (Igalla, Edelenbos ir van Meerkerk, 2019).

Toliau pateikiami EBPO (2019) 2018 metų tyrimo duomenys, kur respondentų buvo klausama, ar jie turi galimybę dalyvauti politikos formavimo bei kituose svarbiuose viešosios politikos etapuose ir ar respondentai sutinka su teiginiu, kad „Vyriausybė įtraukia tokių žmonių kaip aš, nuomonę kuriant bei pertvarkant viešąją sistemą“ (žr. 12 pav.).

12 pav. Respondentų pritarimas / nepitarimas pateiktam teiginiui „Ar viešoji sistema pertvarkoma atsižvelgiant į Jūsų, kaip piliečio nuomonę?“ (EBPO, 2019)

Daugumoje šalių respondentai pažymi, kad nesutinka su aukščiau įvardintu teiginiu. Lietuva užima 2-ąją vietą tarp labiausiai nepritariančių teiginiui „Vyriausybė įtraukia tokių žmonių kaip aš, nuomonę kuriant bei pertvarkant viešąją sistemą“ (tyrimo duomenimis, su teiginiu nesutinka net 80 proc. respondentų), tuo tarpu Norvegijoje 30 proc. respondentų pažymi, kad nesutinka arba visiškai

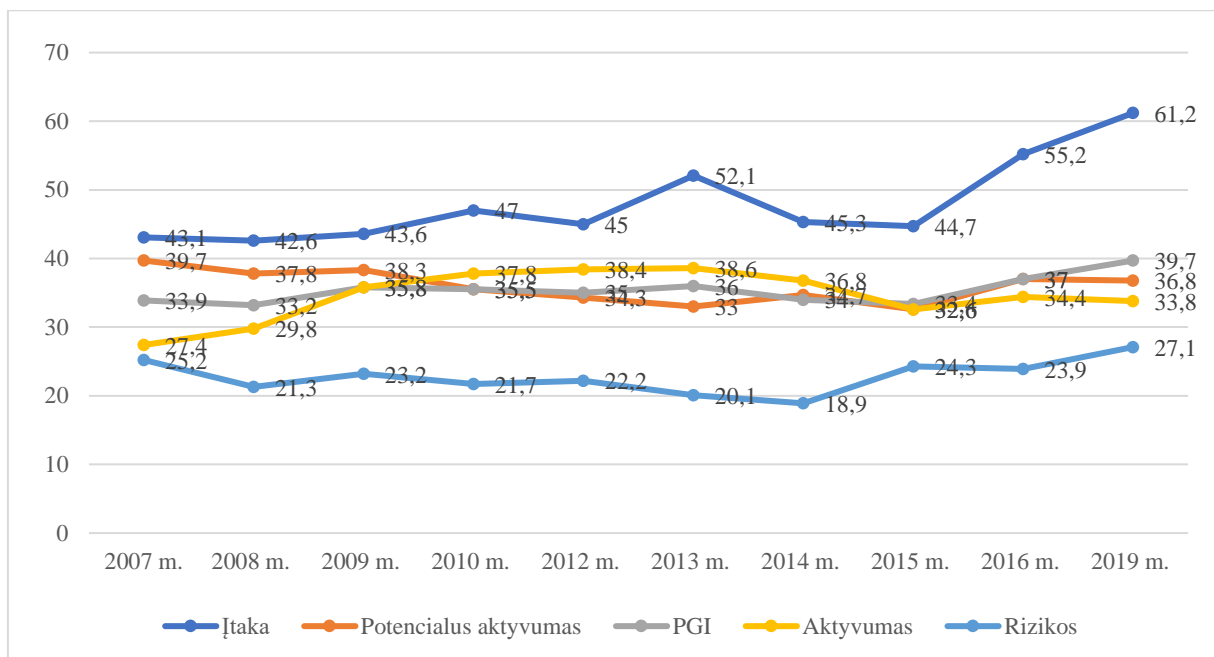
nesutinka su šiuo teiginiu, 30 proc. pažymi, kad neturi nuomonės ir 40 proc. respondentų sutinka arba visiškai sutinka su teiginiu. Bendras šalių vidurkis, kuriame atsispindi respondentų, nesutinkančių su šiuo teiginiu, yra 60 proc., neturinčių nuomonės – 22 proc., sutinkančių arba visiškai sutinkančių su teiginiu – 18 proc. Galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje į sprendimų priėmimo procesus piliečiai mano, jog yra neįtraukiami arba aktyviam piliečių dalyvavimui nėra sudaromos tinkamos sąlygos.

Kadangi vienas iš pagrindinių viešosios politikos komponentų – piliečių dalyvavimas, svarbu išanalizuoti piliečių dalyvavimo situaciją Lietuvoje. Pilietinės visuomenės instituto (2020) duomenimis, piliečių dalyvavimo sąvoka artimai susijusi su pilietinės galios indeksu [PGI]. Visuomenės pilietinė galia – tai piliečių gebėjimas daryti įtaką valdžiai ir ją kontroliuoti bei gebėti be valdžios įsikišimo priiminėti svarbius ekonominius, socialinius sprendimus. PGI turi 4 svarbiausias sudedamąsias dalis: pilietinis aktyvumas, potencialus pilietinis aktyvumas, pilietinė įtaka, pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksas. PGI sudedamųjų dalių reikšmę apibrėžia Pilietinės visuomenės institutas (2020) (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. PGI sudedamosios dalys (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Pilietinės visuomenės institutas, 2020)

Šaltinis	PGI sudedamoji dalis	Reikšmė
Pilietinės visuomenės institutas (2020)	Pilietinis aktyvumas	Gali pasireikšti įvairiomis dalyvavimo formomis: popierinės ir elektroninės peticijos pasirašymu, parašytu laišku Seimo nariui, inicijuota demonstracija, problemos pranešimu institucijai su prašymu ją spręsti. Bendruomeninės talkos organizavimu ir pinigų aukojimu ne pelno siekiančioms organizacijoms, dalyvavimu nevyriausybinių organizacijų veikloje, internetine pilietine akcija.
	Potencialus pilietinis aktyvumas	Apima ryžtą ir nusiteikimą veikti esant svarbiam reikalui.
	Pilietinė įtaka	Tai piliečių suvokimas, kokią galią jie turi visuomenėje, kuo daugiau žmonės jaučiasi turintys įtakos valstybėje, tuo stipresnė šalies politinė sistema bei pilietinė visuomenė.
	Pilietinės veiklos rizikos vertinimas	Šis rodiklis rodo, kaip piliečiai jaučiasi savo šalyje, ar jų veikla yra palaikoma kitų piliečių ir ar jie jaučiasi laisvi veikti pilietiškai.

Toliau pateiktame Pilietinės visuomenės instituto atlikto tyrimo 2007–2019 m. grafike atsispindi PGI kitimas laiko perspektyvoje. Kiekviena reikšmė gali įgyti nuo 0 iki 100 balų. (Pilietinės visuomenės institutas, 2020) (žr. 13 pav.).

13 pav. Lietuvos visuomenės PGI kitimas laike (Pilietinės visuomenės institutas, 2020)

Iš keturių išvardintų PGI matavimo indeksų, baigiamojo projekto nagrinėjamą temą labiausiai atspindi *pilietinio aktyvumo* sudedamoji dalis, todėl aktualu apžvelgti pilietinį aktyvumą Lietuvoje laiko perspektyvoje. Vertinant piliečių aktyvumą laiko perspektyvoje, pastebime, kad 2012–2013 m. piliečių aktyvumas buvo išaugęs iki 38,4–38,6 balo. 2015 m. aktyvumas sumažėjo iki 32,6 balo. 2019 m. siekia 33,8 balo, tačiau lyginant indekso reikšmes Lietuvos mastu, piliečių aktyvumas nėra pakankamai didelis (kadangi didžiausia galima reikšmė gali siekti 100 balų).

Bendras pilietinės galios indeksas 2019 m. pasiekė didžiausią reikšmę nuo 2007 m. Didžiausią reikšmę šiam augimui turėjo padidėjęs pilietinės įtakos suvokimo rodiklis, kuris yra priklausomas nuo visuomenėje išaugusio pojūčio, kad visuomeninės organizacijos, bendruomenės bei paprasti valstybės piliečiai daro svaresnę įtaką valdžios institucijoms priiminėjant svarbius sprendimus. Nežymiai padidėjo ir pilietinių veiklų rizikos vertinimo indeksas, tačiau pilietinio aktyvumo rodiklis pastaruosius kelerius metus išliko nepakitęs. Tyrimo duomenys atskleidė, kad teigiamas pilietinės įtakos pokytis pastebimas labiausiai „pažeidžiamiausiose“ visuomenės grupėse, kurios pasižymi žemiausiomis indekso vidutinėmis reikšmėmis (bedarbiai, pensininkai, žemesnes pajamas gaunantys darbininkai). Galima teigti, kad pastaraisiais metais Vyriausybės vykdyta socialinė ir mokesstinė politika sustiprino „pažeidžiamiausių“ socialinių grupių savivertę (Pilietinės visuomenės institutas, 2020).

Atkreipiant dėmesį į PGI reikšmių pokytį, galima pastebėti, kad nors ir 2013 m. pilietinis aktyvumas 2012 m. pasiekė didžiausią reikšmę (38,6 balo), tačiau 2019 m. siekė vos 33,8 balo. Nors pilietinis aktyvumas šalyje sumažėjo, tačiau bendras PGI paaugo dėl pilietinės įtakos (piliečiai mano, kad turi didesnę galią prisidėti prie sprendimų priėmimo proceso) ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo rodiklio padidėjimo, dėl politikos nukreiptos į „pažeidžiamiausių“ socialinių grupių savivertę. Svarbiausias rodiklis magistro baigiamajam projektui – išlieka pilietinis aktyvumas, kurį kasmet yra būtina sekti ir tikrinti, siekiant stiprinti šalies demokratinę sistemą, skaidrumą bei užtikrinti piliečių dalyvavimą politinių sprendimų procesuose.

Atkreipiant dėmesį į Jungtinių Valstijų Tarptautinės plėtros agentūros, Konfliktų ir humanitarinės pagalbos biuro bei Žmogaus teisių ir kompetencijų valdymo centro (2020), 2019 metais atlikto tyrimo duomenis, kur Lietuvos pilietinės galios indeksas yra lyginamas su Europos Sąjungos bei Eurazijos šalimis (galimos reikšmės svyruoja nuo 1 iki 7, kur 1 – reiškia labiausiai patobulintą pilietinės visuomenės tvarumo lygį tiek dalyvavimo aspektu, tiek kitais svarbiais rodikliais, tokiais kaip finansiniai pajėgumai, nevyriausybinų organizacijų našumas, teisinė aplinka, tarpsektorinė infrastruktūra, viešosios paslaugos), o 7 – labiausiai trukdoma siekti ilgalaikio pilietinės visuomenės tvarumo. Įvertinus visus anksčiau išvardintus rodiklius, yra išvedamas vienas bendras pilietinės visuomenės tvarumo rodiklis. 2019 m. duomenimis Lietuvos pilietinės visuomenės tvarumo lygis siekė 2,5 balo, Estijoje 2,1 balo, Latvijoje 2,6 balo. Pateiktoje ataskaitoje pabrėžiama, kad tarp 24 vertinamų šalių Baltijos šalyse pilietinis sektorius yra stipriausias, tarp jų pirmaujanti šalis – Estija. Silpniausias – Azerbaidžane ir Baltarusijoje, Estijoje ir Latvijoje pilietinės visuomenės organizacijų tvarumas išliko nepakitęs, o Lietuvoje pilietinės visuomenės organizacijų tvarumas paaugo, dėl pagerėjusio viešojo įvaizdžio, organizacinių pajėgumų išaugimo, geresnio visuomenės interesų atstovavimo bei kokybiškesnių viešųjų paslaugų teikimo. Galima daryti prielaidą, kad nors ir Lietuva tarp Baltijos šalių užima antrąją vietą, tačiau lyginant situaciją su kitomis Europos ir Eurazijos šalimis pilietinis visuomenės organizacijų tvarumas yra pakankamai aukštas.

Pilietinės visuomenės institutas (2020) pabrėžia, kad pilietinis aktyvumas gali pasireikšti įvairiomis pilietinio dalyvavimo formomis. Susisteminus pilietinės visuomenės instituto 2015 m., 2016 m. ir 2019 m. duomenis, galima pastebėti, kokios pilietinio aktyvumo formos yra populiariausios Lietuvoje ir kaip kito piliečių dalyvavimo formų populiarumas laiko perspektyvoje (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Pilietinis aktyvumas Lietuvoje, pagal pilietinio aktyvumo formas (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Pilietinės visuomenės institutas, 2015 m., 2016 m., 2019 m.)

Metai	2015 m.	2016 m.	2019 m.
Pilietinio aktyvumo forma			
Aukojo labdarai, perėmė visuomenines organizacijas	43,5 proc.	41,8 proc.	38,8 proc.
Dalyvavo aplinkos tvarkymo talkose	41,1 proc.	36,9 proc.	32,1 proc.
Dalyvavo vietos bendruomenių veikloje	28,5 proc.	27,3 proc.	8,3 proc.
Pasirašė peticiją (ne internetu)	11,0 proc.	13,8 proc.	12,6 proc.
Dalyvavo visuomeninių organizacijų judėjimo veikloje	7,3 proc.	7,3 proc.	8,2 proc.
Internetu skelbė pilietinio ar politinio pobūdžio informaciją	6,9 proc.	14,5 proc.	14,1 proc.
Kreipėsi į politiką	6,4 proc.	5,8 proc.	5,7 proc.
Dalyvavo profsąjungos veikloje	5,8 proc.	2,9 proc.	3,5 proc.
Neatlygintinai dalyvavo visuomeninėje ar pilietinėje kompanijoje	5,0 proc.	8,2 proc.	7,9 proc.

Siekiant išmatuoti PGI, vienas iš svarbiausių rodiklių – pilietinis aktyvumas, kuris pasireiškia įvairiomis formomis: peticijos pildymu, kreipimusi į politikus, pinigų aukojimu labdarai arba visuomeninei organizacijai, įsitraukimu į vietos bendruomenių veiklą ir kt. Vadovaujantis Pilietinės visuomenės instituto 2015 m., 2016 m. ir 2019 m. apklausos duomenis, galima daryti išvadą, kad aukojimas organizacijoms kasmet tendencingai mažėja, 2015 m. aukojusių respondentų buvo 43,5 proc., 2016 m. – 41,8 proc., 2019 m. – 38,8 proc. Atkreipiant dėmesį į piliečių dalyvavimo bendruomenių veikloje formą, lyginant 2015 m. ir 2019 m. pastebime, kad 20,2 proc. respondentų 2019 metais nebedalyvauja vietos bendruomenių veikloje. Respondentų dalyvavimas internetinėje erdvėje 2015 m. – 6,9 proc., 2016 m. siekė 14,5 proc. Galima daryti prielaidą, kad piliečių

dalyvavimas internetinėje erdvėje politikos klausimais padidėjo dvigubai, o tiesioginis dalyvavimas vietos bendruomenių veikloje sumažėjo trečdaliu, svarbu paminėti, kad dalyvavimas sumažėjo aplinkos tvarkymo talkose ir profsąjungos veikloje. Naujai pastebėta, kad nors ir populiariausia veikla 2019 m. išlieka aukojimas labdarai (38,8 proc.) ir dalyvavimas aplinkos tvarkymo talkose (32,1 proc.), tačiau šiose veiklose dalyvaujančių piliečių skaičius tendencingai mažėja. Tyrimo rezultatus lyginant su 2012 metų rezultatais, aukojimas labdarai sumažėjo 9 proc., o dalyvavimas aplinkos tvarkymo talkose net 22 proc. Piliečių aktyvumas Lietuvoje (ypač bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų veikloje) tendencingai mažėja, o socialiniuose tinkluose ir kitose internetinėse platformose tendencingai auga (žr. 13 lentelę). Nors Lietuvoje dalyvavimas bendruomenių veikloje ir aukojimas labdaros organizacijoms tendencingai mažėja, tačiau e. dalyvavimas nuo 2015 iki 2019 m. išaugo dvigubai. Galima daryti prielaidą, kad mažėjantis piliečių dalyvavimas bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų veikloje ir aktyvesnis dalyvavimas elektroninėje erdvėje gali būti susijęs ir su COVID-19 pandemijos situacija Lietuvoje.

Siekiant išsiaiškinti bendrą Lietuvos situaciją pasaulyje, būtina apžvelgti Pasaulio labdaros organizacijų paramos fondo 2017–2019 metų tyrimo duomenis. Pasaulio dovanojimo indeksas yra apskaičiuojamas pagal trijų rodiklių reikšmes: pagalbą nepažįstamajam, aukojimą labdaros organizacijoms ir savanorystę. Remiantis Pasaulio labdaros organizacijų paramos fondo (2018) 2017 metų duomenimis, lyginant Lietuvos situaciją su kitomis pasaulio šalimis, galima pastebėti, kad 2017 m. Lietuva užėmė 137-ąją vietą iš 139 galimų. Pasaulio labdaros organizacijų paramos fondo (2019) 2018 metų duomenimis Lietuva užėmė 138-ąją vietą iš 144 galimų, 2019 metų duomenimis Lietuva užėmė 121-ąją vietą iš 126 galimų, tuo tarpu Latvija 2019 m. užėmė 110-ąją vietą, o Estija 95-ąją vietą. Atsižvelgiant į bendrą situaciją pasaulyje ir vertinant aukojimo labdaros organizacijoms rodiklį, galima teigti, kad Lietuvos pozicija atsižvelgiant į tokias rodiklių reikšmes, kaip: pagalbą nepažįstamajam, aukojimą labdaros organizacijoms ir savanorystę, pasaulio šalių atžvilgiu yra viena iš prasčiausių.

Jungtinės Tautos e. dalyvavimą sieja su piliečių įtraukimo procesu, kur per informacines ir komunikacines technologijas piliečiai įtraukiami į svarbius sprendimų priėmimo procesus. Šis apibrėžimas artimai siejamas su tvariu dalyvavimu ir kova prieš pasaulines problemas, tokias kaip: skurdas, klimato kaita, ligos, pasaulinės pandemijos kaip COVID-19. E. dalyvavimas apibrėžiamas kaip viena iš galimų priemonių, siekiant sustiprinti bendradarbiavimą tarp valstybės ir piliečių (Budiati, Jumiati, 2020). Pasauliui susidūrus su visuotine sveikatos pandemija COVID-19, siekiant apsaugoti žmonių sveikatą, priimami Vyriausybės sprendimai, ribojantys šeimų ūkių fizinius kontaktus, draudžiantys renginius ir mobilumą. Žmonės tapo pasyvesni, daugiau laiko praleidžia prie kompiuterio. E. dalyvavimas – neatsiejama XXI amžiaus demokratinių valstybių dalis. Atkreipiant dėmesį į elektroninio dalyvavimo indeksą, galime stebėti Lietuvos situaciją pasauliniu mastu. Toliau lentelėje pateikiami pagrindiniai konstruktai, jų kintamieji, kuriais remiantis skaičiuojamas e. dalyvavimo indekso vidurkis (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. E. dalyvavimo indekso vidurkio dedamosios (Pirannejad ir kt., 2019)

Subalansuotas e. dalyvavimo principas	Konstruktas	Kintamieji	Elektroninio dalyvavimo indekso vidurkis
E. dalyvavimo iniciatyvos iš valdžios pusės	EPI (angl. <i>e-participation initiatives</i>) Elektroninio dalyvavimo iniciatyvos	E. informavimas	BEPI (angl. <i>Balanced e-participation index</i>) Elektroninio dalyvavimo indekso vidurkis
		E. konsultavimas	
		E. sprendimų priėmimas	
E. dalyvavimo iniciatyvos iš piliečių pusės	HDI (angl. <i>Human development index</i>) Žmogaus raidos indeksas	Tikėtina gyvenimo trukmė	
		Tikėtina mokymosi trukmė	
		Faktinė mokymosi trukmė	
	DI (angl. <i>Democracy index</i>) Demokratijos indeksas	Politinės teisės	
		Pilietinės laisvės	

Remiantis e. dalyvavimo principais ir jiems priskirtais konstruktais ir kintamaisiais bei atliktu tyrimu, buvo nustatytas 2019 metų šalių e. dalyvavimo indeksas (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. E. dalyvavimo reitingai pasaulyje (Pirannejad ir kt., 2019)

Valstybė	EPI	HDI	DI	BEPI	E. dalyvavimo reitingas pasaulyje
Nyderlandai	1,00	0,92	0,99	0,75	1
Norvegija	0,69	0,94	1,00	0,63	10
Suomija	0,71	0,88	1,00	0,62	11
Estija	0,76	0,86	0,95	0,60	15
Latvija	0,71	0,82	0,84	0,55	31
Lietuva	0,65	0,84	0,90	0,54	32

Atsižvelgiant į pateiktus tyrimo duomenis, galima teigti, kad Lietuvos elektroninio dalyvavimo indekso vidurkis Baltijos šalyse yra mažiausias, tačiau nedaug atsiliekantis nuo Latvijos. Stipriausi pasaulyje e. dalyvavime – Nyderlandai. 10-ąją vietą užima Norvegija, 11-ąją – Suomija. Tarp 156 šalių Lietuva užima 32-ąją vietą, atsižvelgiant į Pirannejad'o ir kt. (2019) pateiktus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad e. dalyvavimui Lietuvoje yra sudaromos tinkamos sąlygos.

Vidaus reikalų ministerija išskiria 4 pagrindinius viešosios politikos etapus: viešosios politikos nustatymas, formavimas, įgyvendinimas ir rezultatai. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, galima daryti prielaidą, kad nors pasaulio mastu Lietuva priskiriama šalims, kurios menkai atsižvelgia į piliečių nuomonę tvarkant viešąją politiką ir nors vertinant bendrą piliečių dalyvavimo padėtį Lietuvoje, piliečių aktyvumas pastaruosius metus išliko nepakitęs, tačiau Piliečių galios indeksas 2019 m. per pastarąjį dešimtmetį pasiekė didžiausią reikšmę Lietuvoje. Tam įtakos turi galimos įtakos poveikio suvokimas, priimant svarbius sprendimus, kuris išaugo dėl Vyriausybės nukreiptos politikos į socialiai „pažeidžiamiausių“ grupių piliečius. Populiariausiomis dalyvavimo formomis Lietuvoje išlieka aukojimas labdarai, dalyvavimas bendruomenių veikloje. Nors per pastaruosius metus šių dalyvavimo formų rodiklis sumažėjo, tačiau piliečių dalyvavimo elektroninėje erdvėje rodiklis padidėjo dukart, manoma, kad tai gali būti susiję ir su COVID-19 pandemijos situacija. E. dalyvavime, pagal dalyvavimo reitingus pasaulyje, Lietuva užima 32-ąją vietą, galima daryti prielaidą, kad e. dalyvavimui Lietuvoje yra sudaromos tinkamos sąlygos.

2.2. Jaunimo politiką formuojančių institucijų sistema ir teisinių dokumentų analizė

Tarptautinis lygmuo. Jaunimo politika apibrėžiama kaip nacionalinės politikos sritis. Svarbu paminėti, kad šalių narių teisės aktai tarpusavyje nėra derinami, todėl Europos Sąjunga atlieka tik remiamąjį vaidmenį. Pastaraisiais metais Europos Sąjunga itin stiprina jaunimo politikos sritį. Europos Sąjungos veikimo pagrindas jaunimo srityje – sutartis dėl Europos sąjungos veikimo, kurios

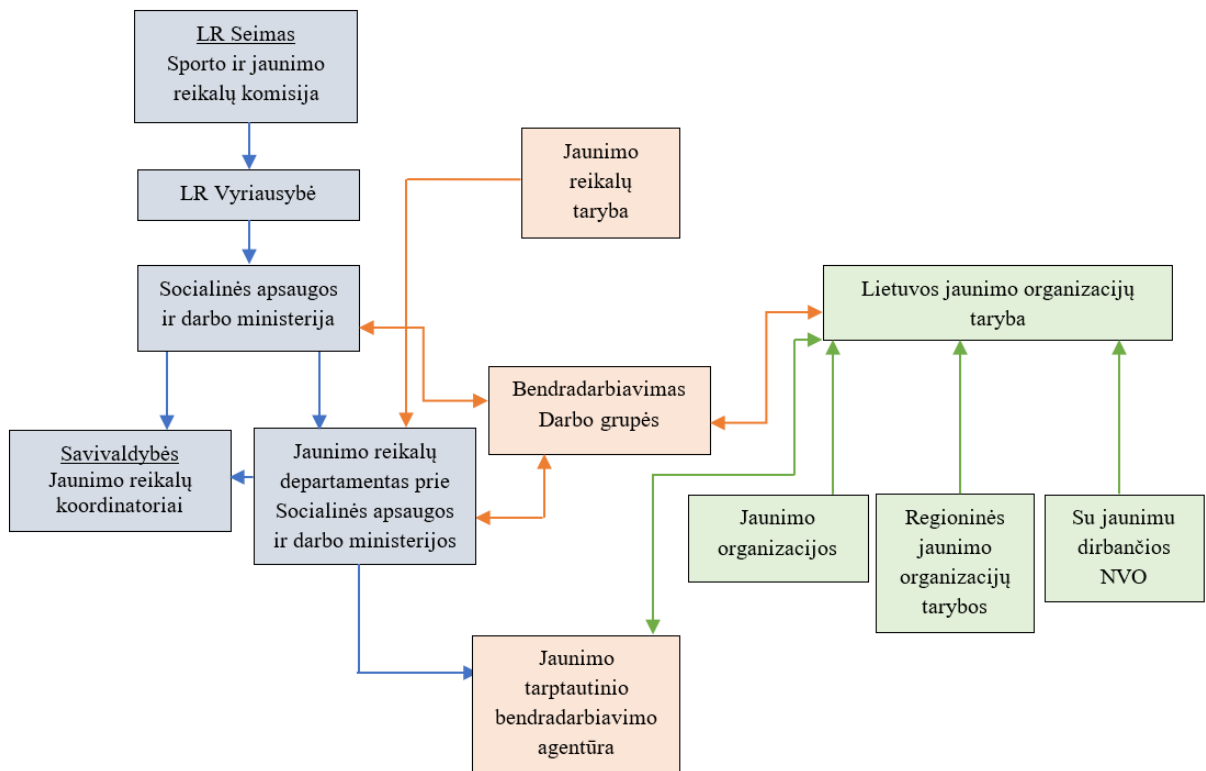
165, 166 punktuose numatyta skatinti ir plėsti jaunimo ir su jaunimu dirbančių asmenų mainus, skatinti jaunuolių dalyvavimą Europos demokratiname gyvenime, sudaryti geresnes sąlygas jaunimo judumui. Jaunimo rėmimui sukurtos programos: „Erasmus+“, „Europos solidarumo korpusas“, „Jaunimo garantijų iniciatyva“. Kitos Europos Sąjungos iniciatyvos: „Jaunimo garantijų iniciatyva“, „Jaunimas ir žiniasklaida“, „Europos jaunimo portalas“, „Europos jaunimo savaitė“, „Europos jaunimo sostinė“, konkursas „Youth4Regions“. „Europos solidarumo korpuso“ iniciatyvoje jau sudalyvavo 160 000 jaunuolių, o viena iš populiariausių jaunimo mainų programų išlieka „Erasmus+“ (Europos parlamentas, 2020).

Nacionalinis lygmuo. Nacionaliniu lygmeniu Lietuvoje veikia pagrindinės institucijos tiek įstatymų leidžiamosiose, tiek vykdomosiose valdžiose:

- už jaunimo politikos įgyvendinimą Lietuvoje atsakinga *LR Seimo sporto ir jaunimo reikalų komisija*, kuri rūpinasi jaunimo teisėmis, vykdo jaunimo politiką įgyvendinančių institucijų kontrolę;
- LR Vyriausybė už jaunimo politikos koordinavimą atsakinga paskyrė vieną iš ministerijų – *LR Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją*, atsakinga už jai pavestų uždavinių įgyvendinimą jaunimo politikos srityje: prižiūri jaunimo politikos pagrindų įstatymo įgyvendinimą, numatytų prioritetinių priemonių įgyvendinimą Lietuvoje (kurias numato Europos komisija), jaunimo politikos formavimą, įgyvendinimą bei priežiūrą (koordinavimą) Lietuvoje;
- *JRD* yra atsakingas už valstybės numatytų priemonių (kurios motyvuoja ir stiprina) jaunimo politikos įgyvendinimą Lietuvoje. Institucijos uždaviniai: ne tik rengti bet ir įgyvendinti jaunimo politikos programas Lietuvoje, padėti tinkamai funkcionuoti jaunimo ir su jaunimu dirbančioms organizacijoms.

Jaunimo politikoje didelis dėmesys skiriamas tarpžinybiniam bendradarbiavimui, kadangi jaunimo politika yra priskiriama horizontaliai politikai, kurioje didžiausias dėmesys skiriamas jaunuoliui, veikiančiam įvairiuose viešosios politikos srityse. Jaunimo reikalų departamentas privalo užtikrinti efektyvų bendradarbiavimą su kitomis ministerijomis (JRD, 2021).

Institucijos prisidedančios prie jaunimo organizacijų stiprinimo – tai Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, šios organizacijos tikslas – vienyti jaunimo, su jaunimu dirbančias organizacijas bei savivaldybių jaunimo organizacijų tarybas. Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūros tikslas – bendradarbiauti su užsienio jaunimo organizacijų partneriais, organizuoti jaunimo mainų programas (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020). Toliau pateikiamas jaunimo politikos valdymo modelis nacionaliniu lygmeniu (žr. 14 pav.).

14 pav. Jaunimo politikos valdymo modelis nacionaliniu lygmeniu (JRD, 2021)

Mėlynai pažymėtuose langeliuose įvardintos institucijos ar asmenys yra atsakingi už jaunimo politikos Lietuvoje koordinavimą, formavimą, įgyvendinimą. Rausvai pažymėtuose langeliuose esančios institucijos yra patarimo pobūdžio, tarpininkaujančios tarp jaunimo organizacijų ir valdžios atstovų. Šios institucijos atstovauja jauniems žmonėms, siekia aktyvaus jaunuolių dalyvavimo sėkmingam jaunimo politikos įgyvendinimui. Žaliai pažymėti langeliai apibūdina savanorišku principu veikiančias jaunimo organizacijas ar jų tarybas, kurios deleguoja savo atstovus į Lietuvos jaunimo organizacijų tarybą.

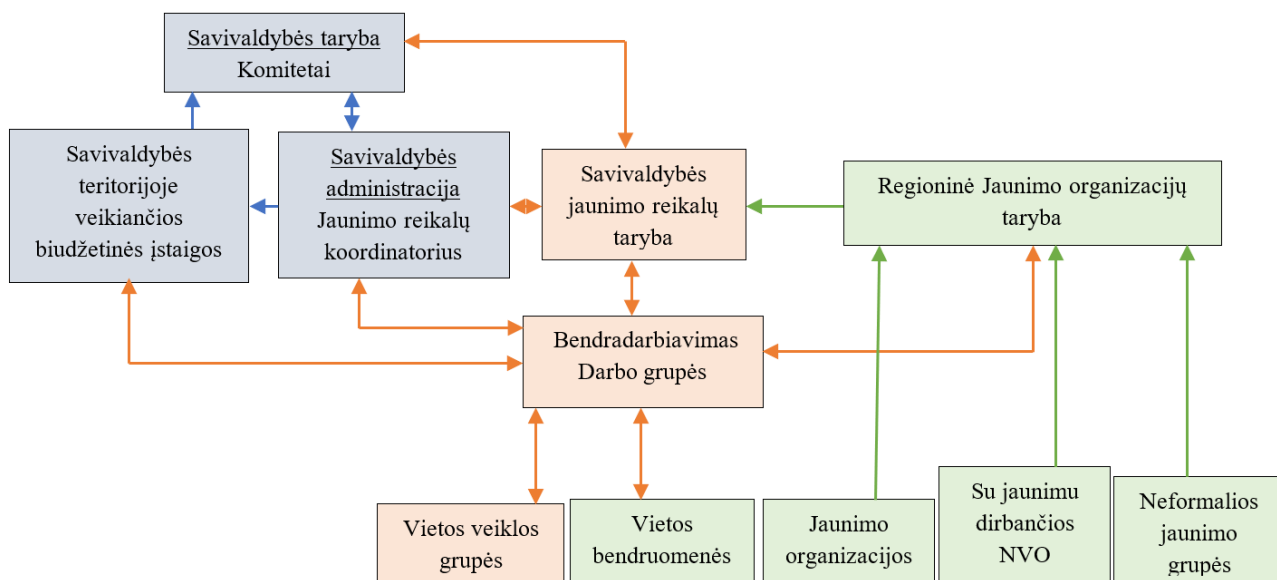
LR jaunimo politikos pagrindų įstatyme (toliau – Jaunimo politikos pagrindų įstatyme), yra apibrėžiamos jaunimo politikos sritys, sąvokos bei įgyvendinimo principai. Jaunimo politikos pagrindų įstatymo, 1 dalies 10 punkte jaunimo politika apibrėžiama, kaip „priemonių, kuriomis sprendžiami jaunimui aktualūs klausimai ir siekiama sudaryti palankias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei ir jo integravimuisi į visuomenės gyvenimą, visuma“ (*LR jaunimo politikos pagrindų įstatymo Nr. IX-1871 pakeitimo įstatymas, 2018 m. gegužės 31 d., Nr. XIII-1224*). Jaunimo politikos pagrindų įstatymo 1 dalies 6 punkte jaunu žmogumi yra laikomas asmuo nuo 14 iki 29 metų. Svarbu paminėti, kad šis įstatymas yra jaunimo politikos Lietuvoje pagrindas, įstatyme pateikiamos pagrindinės sąvokos, jaunimo politiką formuojantys subjektai, apibrėžiama jaunimo reikalų tarybos sąvoka ir pagrindinės funkcijos, numatomi darbo su jaunimu principai (atviro ir neformalaus bendravimo, savanoriško dalyvavimo, bendros veiklos, individualumo, mokymosi iš patirties, nukreipimo, saugios aplinkos), darbo formos (mobilusis darbas su jaunimu, atvirasis darbas su jaunimu, darbas su jaunimu gatvėje, jaunimo praktinių įgūdžių ugdymas) atviruosiuose jaunimo centruose ir erdvėse vykdoma veikla. Toliau apibendrinant, pateikiami teisės aktai, reglamentuojantys jaunimo politiką nacionaliniu lygmeniu (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Teisės aktai, reglamentuojantys jaunimo politiką nacionaliniu lygmeniu (šaltinis: sudaryta autorės)

Lygmuo	Teisės akto pavadinimas
Nacionalinis	Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas.
	Jaunimo politikos savivaldybėse kokybės vertinimo metodikos ir Jaunimo politikos savivaldybėse kokybės vertinimo aprašas.
	Savivaldybių jaunimo reikalų tarybų pavyzdiniai nuostatai.
	Tipinio savivaldybės jaunimo reikalų koordinatoriaus (vyriausiojo specialisto) pareigybės aprašymas.

Regioninis lygmuo. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. gegužės 19 d. įsakymo Nr. A1-157, 2015 m. sausio 6 d. Nr. A1-1 pakeitimu „Dėl Jaunimo politikos savivaldybėse kokybės vertinimo metodikos ir Jaunimo politikos savivaldybėse kokybės vertinimo aprašo patvirtinimo“ priimta Jaunimo politikos savivaldybėse kokybės vertinimo metodika tam, kad savivaldybėje būtų užtikrinamos tinkamos ir kokybiškos jaunimo politikos įgyvendinimo sąlygos. Regioninei jaunimo politikai formuoti ir įgyvendinti pavesta Savivaldybės jaunimo reikalų tarybai. Lygiateisės partnerystės principu kiekviena savivaldybė formuoja jaunimo reikalų tarybą. Jaunimo reikalų taryba sudaroma iš jaunimo reikalų tarybos nuostatuose numatyto narių skaičiaus, kuriuos sudaro Savivaldybės tarybos, Administracijos bei Šilalės rajono savivaldybėje esančių ir jaunimo atstovų (14-29 m.), kuriuos deleguoja Savivaldybėje veikianti jaunimo organizacijų taryba. Jaunimo reikalų taryba nagrinėja su jaunimo politika susijusius klausimus, teikia pasiūlymus savivaldybei dėl jaunimo poreikius atitinkančios jaunimo politikos įgyvendinimo (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020). Savivaldybių jaunimo reikalų tarybų pavyzdiniai nuostatai, patvirtinti LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. sausio 8 d. įsakymu Nr. A1-4 „Dėl Savivaldybių jaunimo reikalų tarybų pavyzdiniai nuostatų patvirtinimo“, kuriame nustatyta, kad kiekvienos Savivaldybėje veikiančios jaunimo reikalų tarybos darbas turi būti reglamentuojamas Savivaldybių jaunimo reikalų tarybų nuostatais, kurie yra patvirtinami Savivaldybės tarybos.

Svarbias funkcijas jaunimo politikos įgyvendinimo srityje atlieka Savivaldybių jaunimo reikalų koordinatorius. Anot Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos (2020), jaunimo reikalų koordinatorius yra atsakingas už bendradarbiavimo palaikymą tarp savivaldybės tarnautojų, politikų ir jaunimo bei su jaunu dirbančių organizacijų. Koordinatorius planuoja ir įgyvendina savivaldybės programas ir priemones, skirtas 14–29 m. jauniems žmonėms, siekia įtraukti jaunimą į sprendimų priėmimo procesus. Tipinio savivaldybės jaunimo reikalų koordinatoriaus (vyriausiojo specialisto) pareigybės aprašymas, patvirtintas LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. A1-68 „Dėl tipinio savivaldybės jaunimo reikalų koordinatoriaus (vyriausiojo specialisto) pareigybės aprašo patvirtinimo“, kuriuo vadovaujantis rengiamas ir tvirtinamas jaunimo reikalų koordinatoriaus pareigybės aprašymas Savivaldybėse. Toliau pateikiamas jaunimo politikos valdymo modelis regioniniu lygmeniu (žr. 15 pav.).

15 pav. Jaunimo politikos valdymo modelis regioniniu lygmeniu (JRD, 2021)

Savivaldybės taryboje, komitetuose sprendžiami su jaunimo politika susiję klausimai. Jaunimo politikos įgyvendinimo funkciją savivaldybėms padeda atlikti Savivaldybės jaunimo reikalų koordinatorių. Į jaunimo politikos įgyvendinimą įtraukiamos ir kitos Savivaldybėje veikiančios biudžetinės įstaigos. Mėlynai pažymėtos institucijos atsakingos už jaunimo politikos formavimą ir įgyvendinimą Savivaldybėje. Jaunimo reikalų taryba atlieka koordinuojančios organizacijos vaidmenį, stiprina bendradarbiavimą, užtikrina jaunų žmonių dalyvavimą, o, svarbiausia, įgyvendina Savivaldybės funkcijas jaunimo politikos įgyvendinimo ciklo etape. Žaliai pažymėti langeliai priskiriami savanoriškai veikiančioms organizacijoms. Visas su jaunimu dirbančias organizacijas atstovauja Regioninė Jaunimo reikalų taryba, taryba taip pat turi būti suburta savanoriškais pagrindais vienijantis organizacijoms. Vietos bendruomenės ir Vietos veiklos grupės gali vienyti ne tik jaunimą, todėl jos išrenka savo atstovus į sudaromas darbo grupes, kurios pateikia savo pasiūlymus Savivaldybės jaunimo reikalų tarybai.

Jaunimo politikos įgyvendinimas Šilalės rajono savivaldybėje. Formuodama ir įgyvendindama jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybė vadovaujasi LR įstatymais bei kitais Šilalės rajono savivaldybės teisės aktais ir dokumentais: jaunimo reikalų koordinatoriaus veiklos planais, pareigybės aprašymu, jaunimo reikalų tarybos nuostatais, Šilalės rajono savivaldybės jaunimo reikalų tarybos metiniais veiklos planais ir kt. (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Jaunimo politikos programa ir priemonės Šilalės rajono savivaldybėje (šaltinis: sudaryta autorės)

Programos tikslo pavadinimas	Tikslo įgyvendinimui taikomos priemonės
02. Įgyvendinti Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos įgyvendinimo programą	Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos 2020-2022 metų plėtros programos patvirtinta Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2019 m. lapkričio 29 d. sprendimu Nr. T1-256 „Dėl Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos 2020-2022 metų plėtros programos, atrankos komisijos ir jos veiklos nuostatų tvirtinimo“
	Šilalės rajono gabių mokinių ir studentų skatinimo programa patvirtinta Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2021 m. rugsėjo 27 d. sprendimu T1-203 „Dėl Šilalės rajono gabių mokinių ir studentų skatinimo programos, atrankos komisijos ir nuostatų patvirtinimo“
	Šilalės rajono savivaldybės jaunimo savanoriškos tarnybos organizavimo ir finansavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2019 m. kovo 28 d. sprendimu Nr. T1-72 „Dėl Šilalės rajono savivaldybės jaunimo savanoriškos tarnybos organizavimo ir finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“
	Šilalės rajono nevyriausybinių organizacijų plėtros programa, patvirtinta Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2019 m. rugpjūčio 30 d. sprendimu Nr. T1-191 „Dėl Šilalės rajono nevyriausybinių organizacijų plėtros programos, atrankos komisijos ir jos nuostatų tvirtinimo“

Šilalės rajono savivaldybės jaunimo reikalų tarybos nuostatų, patvirtintų Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2019 m. kovo 28 d. sprendimu Nr. T1-71 „Dėl Šilalės rajono savivaldybės jaunimo reikalų tarybos nuostatų patvirtinimo“ tikslas – spręsti su jaunimo politika susijusias problemas, priimti sprendimus jaunimui kylančiais klausimais, teikti institucijoms pasiūlymus dėl jaunimo politikos įgyvendinimo ir su ja susijusių teisės aktų rengimo bei stiprinti su jaunimu dirbančių institucijų bei organizacijų bendradarbiavimą. Šilalės rajone veikia vienas Atviras jaunimo centras ir iki 2020 m. rugsėjo mėn. veikė viena atvira jaunimo erdvė. Darbas su jaunimu yra viena iš jaunimo politikos kryptių. Jaunimo centrų ir erdvių reikalingumą įrodo atvirų jaunimo centrų ir erdvių lankytojų statistika (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Atviro jaunimo centro ir erdvės lankytojų skaičius Šilalės rajono savivaldybėje 2017–2020 m. (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Šilalės r. sav. kultūros centro ir viešosios bibliotekos informacija)

Metai	Lankytojų (nuo 14 m.) skaičius Atviras jaunimo centras	Lankytojų (nuo 14 m.) skaičius Atvira Jaunimo erdvė
2017	4350	2552
2018	5395	2537
2019	8000	2028
2020	4476	1185

Vadovaujantis pateiktais duomenimis, galima daryti prielaidą, kad 2017–2019 m. lankytojų skaičius atviraime jaunimo centre tendencingai augo, priešingai atviroje jaunimo erdvėje lankytojų skaičius nežymiai sumažėjo. 2020 m. lankytojų skaičius atviraime jaunimo centre sumažėjo 3524 asmenimis, atviroje jaunimo erdvėje 843 asmenimis (tam įtakos turėjo COVID-19 pandemija). Atviraime jaunimo centre dirba 3 socialinio darbo organizatorės, atviroje jaunimo erdvėje dirba 1 darbuotoja.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos Respublikos Seimo sporto ir jaunimo reikalų komisija rūpinasi jaunimo teisėmis ir atsako už jaunimo politiką įgyvendinančių institucijų kontrolę, Lietuvos Respublikos Vyriausybė už jaunimo politikos koordinavimą atsakingą paskyrė vieną iš ministerijų – Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, kuri atsako už jai pavestų uždavinių įgyvendinimą jaunimo politikos srityje. Nustatytas valstybės priemonės, stiprinančias ir didinančias motyvaciją dalyvauti jaunimo politikoje įgyvendina Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Regioninei jaunimo politikai formuoti ir įgyvendinti pavesta Savivaldybių jaunimo reikalų taryboms bei savivaldybių įstaigoms, kurios vadovaujasi Savivaldybių

jaunimo reikalų tarybų pavyzdiniais nuostatais (patvirtintais kiekvienoje Savivaldybės taryboje atskirai). Svarbias funkcijas jaunimo politikos įgyvendinimo srityje atlieka Savivaldybių jaunimo reikalų koordinatorius, kuris vadovaujasi Savivaldybėse rengiamu jaunimo reikalų koordinatoriaus pareigybės aprašymu. Svarbiausias jaunimo politiką pagrindžiantis įstatymas Lietuvoje – Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas.

2.3. Jaunimo politikos įgyvendinimą apibrėžiantys strateginiai dokumentai

Tarptautinis lygmuo. 2008 m. ekonominė ir socialinė krizė smarkiai palietė jaunuolius, todėl Europos Sąjungos taryba paskelbė išvadas, skirtas jaunimo galimybėms didinti. Europos Sąjungos ekonomikos augimo ir užimtumo strategija „Europa 2020“, kurią patvirtino Europos komisija 2010 m. kovo 3 d. Nr. KOM(2010) 2020 „Dėl pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos“, numatyti ir su jaunimu susiję tikslai. Vienas iš svarbių strategijos tikslų – didinti jaunimo teises, siekiant ugdyti jaunų žmonių savarankiškumą ir dalyvavimą pilietinės visuomenės veikloje. Jaunimo politikos potencialo maksimalus išnaudojimas siekiant strategijos „Europa 2020“ tikslų – jaunimo užimtumo didinimas, tarpsektorinis bendradarbiavimas ir jaunimo vaidmens stiprinimas, formuojant ir įgyvendinant jaunimo politiką. 2019 metais Europos komisija (2019) numatė naujus „Europa 2030“ tvarios Europos tikslus. Naujuose tiksluose atsispindi ir jaunimo politikos tvarumo didinimas. Vienas iš argumentų – skatinti jaunų žmonių pilietinį dalyvavimą, stiprinti savanorystę, vykdyti kokybišką darbą su jaunimu. 2018 metais gruodžio 18 d. Europos taryba priėmė rezoliuciją C 456/1 dėl 2019–2027 m. Europos sąjungos jaunimo strategijos. Rezoliucijoje apibrėžiamos pagrindiniai principai:

- susieti (suteikti jaunuoliams galimybę dalyvauti tarptautiniuose mainuose, pažinti kitą kultūrą);
- įtraukti (įtraukti jaunuolius į demokratinius procesus ir į jaunimo organizacijas);
- suteikti galių (remti kokybiško darbo su jaunimu plėtrą) (Europos parlamentas, 2020).

Nacionalinis lygmuo. „Lietuvos pažangos strategija 2030“, patvirtinta LR Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo““ (toliau – Programa), – vienas iš gerųjų pavyzdžių, kaip Lietuvoje turėtų būti priimami sprendimai valdžios institucijoms bendradarbiaujant su visuomene, verslininkais, kultūros, meno, mokslo, nevyriausybinių organizacijų, socialinių partnerių, mokyklų atstovais. Tai itin svarbus modernios, atviros demokratiškos valstybės bruožas. Vienas iš svarbiausių pažangos strategijos rodiklių – sumani visuomenė, kuri Nacionalinėje pažangos programoje vienas iš vertikalių prioritetų apima veiklią ir solidarią visuomenę. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Programoje susiję prioritetai, pažymėti pilka spalva (žr. 1 priedą).

Įdomu palyginti 2014–2020 metų nacionalinę pažangos programą, patvirtintą LR Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“ (toliau – 2014–2020 metų Nacionalinė pažangos programa), kur pirmasis 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos prioritetas nukreiptas į tautinės tapatybės, pilietiškumo, atsakomybės stiprinimą bei aktyvų bendradarbiavimą. 2-ajame prioritete taip pat numatyti svarbūs aspektai, tokie kaip bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų aktyvumo didinimas, savanoriškos veiklos plėtojimas, nevyriausybinių sektoriaus stiprinimas. 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano, patvirtinto LR Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“ (toliau – 2021–2030 metų Nacionalinis pažangos planas) antrasis strateginis tikslas – didinti tarpusavio pasitikėjimą bei aktyvų pilietinį dalyvavimą, skatinti

dalyvavimą bendruomeninėje veikloje. Siektinas rezultatas – pilietinės visuomenės indeksą nuo 39,7 reikšmės (2019 m.) 2025 metais padidinti iki 45 balų, o iki 2030 metų padidinti iki 53 balų.

Septynioliktoji LR Vyriausybės programa, patvirtinta LR Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Septynioliktosios LR Vyriausybės programos“, kurioje didelis dėmesys skiriamas jaunuolių reemigracijai, paramos priemonėms, skatinančioms iniciatyvas regionuose, didinančios jaunuolių įtraukimą į įvairias iniciatyvas, visuomeninę veiklą. Teikiamas prioritetas užimtumui didinti: numatoma įgyvendinti jaunimo užimtumo garantijas, kurios apima jaunuolių mokymąsi, meninę, kultūrinę raišką, užimtumo skatinimą. Aštuonioliktoji LR Vyriausybės programa, patvirtinta LR Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, kur 78.2. punkte pažymėta, kad ypatingas dėmesys bus skiriamas bendruomeniškumo, pilietiškumo plėtojimui vaikų ir jaunimo tarpe, įtraukimui į visuomeninę veiklą, reemigracijai.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020–2022 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. vasario 10 d. įsakymu Nr. A1-97 „Dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020–2022 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“ (toliau – Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020–2022 metų strateginis veiklos planas), kur vienas iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020–2022 metų strateginio veiklos plano tikslų – „Stiprinti šeimos, vaikų jaunimo, neįgalųjų ir kitų socialinių grupių integraciją“. Kalbama apie palankių sąlygų jaunimo socializacijai sudarymą, aktyvų jaunimo dalyvavimą visuomeninėje veikloje. Tarptautinės ir nacionalinės jaunimo politikos plėtojimą, savanorišką veiklą, įsitraukimą į nevyriausybinės jaunimo organizacijas, kuriose ugdomas bendruomeniškumo jausmas. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020–2022 metų strateginio veiklos plano viena iš prioritetinių programų – „Socialinių paslaugų ir integracijos plėtra“, kurioje numatoma, vaikui ir jaunuoliui sudaryti tinkamas sąlygas aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, būti aktyvia visuomenės dalimi. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2021–2023 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2021 m. kovo 9 d. įsakymu Nr. A1-204 „Dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2021–2023 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“, kuriame numatyti tikslai susiję su jaunimo politika išlieka nepakitę.

Nacionalinė jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa, patvirtinta LR Vyriausybės 2010 m. gruodžio 1 d. nutarimu Nr. 1715 „Dėl Nacionalinės jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programos patvirtinimo“. Nacionalinės jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programos vizija – sudaryti galimybes jauniems žmonėms tapti pilietiškai, motyvuotais, aktyviais modernios valstybės piliečiais, kurie gebėtų prisiimti atsakomybę ir kurti pilnavertį gyvenimą. Patvirtintą Nacionalinės jaunimo politikos plėtros 2011–2019 metais programą pakeitė Nacionalinės jaunimo politikos 2020 metų veiksmų planas, patvirtintas LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. kovo 18 d. įsakymu Nr. A1-229 „Dėl Nacionalinės jaunimo politikos 2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“ ir Nacionalinės jaunimo politikos 2021 metų veiksmų planas, patvirtintas LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 metų lapkričio 30 d. įsakymu Nr. A1-1178 „Dėl Nacionalinės jaunimo politikos 2021 metų veiksmų plano patvirtinimo“ (toliau – Nacionalinės jaunimo politikos 2021 metų veiksmų planas), kurie yra patvirtinami tik vieneriems metams. Pagrindinės problemos, atsispindinčios Nacionaliniame jaunimo politikos 2021 metų veiksmų plane, kad jaunuoliai nesidomi visuomenine veikla, nedalyvauja pilietiškumą stiprinančiuose veiklose, nesudaromos palankios sąlygos jaunimo įsitraukimui į su jaunimu dirbančių organizacijų veiklą. Nacionalinės jaunimo politikos 2021 metų veiksmų plane apibrėžti jaunimo politikos tikslai, uždaviniai, priemonės, įvairūs kiekybiniai ir

kokybiniai vertinimo kriterijai. Nacionalinės jaunimo politikos 2021 metų veiksmų plane nustatyti veiklos tikslai padeda stiprinti jaunimo politiką nacionaliniu lygmeniu. Antroje plano dalyje numatomos 5 probleminės kryptys, kurioms 2021 m. bus skiriama daugiausia dėmesio. Plane nurodoma, kad dėl COVID-19 pandemijos pasekmių labiausiai kenčia jaunuoliai. 2-oji plano problema pažymi, kad mažai jaunuolių dalyvauja pilietiškumą skatinančiose veiklose, visuomeninėje veikloje, todėl jaunuolius būtina aktyviau įtraukti į pilietišką veiklą. Menkas jaunuolių dalyvavimas siejamas su savanoriškos veiklos tradicijų silpnumu, neigiamu požiūriu į pilietines organizacijas, kuris susiformavo sovietmečiu. Baigiamojo projekto temai taip pat aktuali 4-oji plano problema, kurioje minima, jog yra nesudaromos tinkamos sąlygos įtraukti jaunimą į jaunimo organizacijų veiklą.

Regioninės jaunimo politikos stiprinimo 2015–2017 metų veiksmų planas, patvirtintas LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. A1-11 „Dėl regioninės jaunimo politikos stiprinimo 2015–2017 metų veiksmų plano patvirtinimo“, kuris yra nukreiptas į regioninės jaunimo politikos stiprinimą. Pagrindinis tikslas – stiprinti jaunimo politiką savivaldybėse užtikrinant tarpsektorinį ir tarpžinybinį bendradarbiavimą. Teisės aktas pagrįstas situacijos analize Savivaldybėse, taip numatomos veiksmų plano prioritetinės sritys. Šiuo metu šis dokumentas yra galiojantis, naujas veiksmų plano 2018–2021 metams projektas nebuvo sudarytas.

Šilalės rajono savivaldybės strateginiai planai. Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2019 m. kovo 28 d. sprendimu Nr. T1-66 „Dėl Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“, kuriame Jaunimo politika apibrėžiama Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 metų strateginiame veiklos plane, kur vienas iš išskiriamų plano prioritetų – kokybiška jaunimo politikos plėtra. Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 metų strateginiame plane numatyta jaunimo politikos plėtros įgyvendinimo programa, parengta vadovaujantis Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 m. strateginiu veiklos planu, yra viena iš 14 įvairių savivaldybės veiklos sektorių apimančių programų. Šioje programoje atsispindi trejų metų veiklos strateginiai tikslai, uždaviniai, priemonės ir rezultatų pasiekimo rodikliai. Vienas iš programos įgyvendinimo tikslų – kurti palankią aplinką (sąlygas) jauno žmogaus pilnaverčiam gyvenimui ir saviraiškai Šilalės rajone. Šiuo programos tikslu siekiama didinti neformaliojo ugdymo paslaugų prieinamumą bei laisvalaikio užimtumą Šilalės rajone, finansiškai remti jaunimo projektus, pagerinti jaunimo įsidarbinimą, užtikrinti jaunimo verslumą, formalaus ir neformalaus ugdymo paslaugų kokybę, prieinamumą ir įvairovę, stiprinti savivaldybės jaunimo politiką, skatinti jaunimo įsitraukimą į visuomeninę bei savanorišką veiklą, stiprinti jaunimo nevyriausybinį organizacijų potencialą, gerinti jų veiklos kokybę. Savivaldybėje jaunimo politika įgyvendinama etapais, kiekvienais metais rengiami metiniai veiklos planai ir ataskaitos. Jaunimo politikos plėtros kryptys numatytos ir naujai sudarinėjamame Šilalės rajono savivaldybės strateginiame plėtros 2021–2030 metų plane.

Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos 2020–2022 metų plėtros programos, atrankos komisijos ir jos veiklos nuostatai, patvirtinti Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2019 m. lapkričio 29 d. sprendimu Nr. T1-256 „Dėl Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos 2020–2022 metų plėtros programos, atrankos komisijos ir jos veiklos nuostatų tvirtinimo“ (toliau – Programa), kurios tikslas – „sudarytos galimybės jaunam žmogui tapti aktyviu, pilietišku ir motyvuotu modernios valstybės piliečiu, gebančiu prisiimti atsakomybę ir susikurti visavertį gyvenimą“. Programa, parengta vadovaujantis Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 m. strateginiu veiklos planu, kuriame numatyti finansiniai ištekliai Šilalės jaunimo politikos įgyvendinimo programai, kuriai skiriama lėšų suma

lyginant su kitomis programomis, yra mažesnė, tačiau pastebimas padidėjimas – 2020 m. ir 2021 m., lyginant su 2019 m. (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 metų strateginio veiklos plano bendras lėšų poreikis pagal programas (tūkst. Eur) (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Šilalės rajono strateginis plėtros 2019–2021 metų planas)

Programos pavadinimas	2019 m.	2020 m.	2021 m.
Savivaldybės funkcijų įgyvendinimo ir valdymo tobulinimo programa	3107,4	3561,9	3512,0
Aplinkos apsaugos ir gerų sanitarijos ir higienos sąlygų užtikrinimas gyvenamojoje aplinkoje programa	162,6	115,5	111,3
Šilalės rajono viešosios tvarkos ir visuomenės priešgaisrinės apsaugos programa	529,4	81,0	73,0
Sveikatos apsaugos programa	116,8	173,9	180,0
Kultūros ugdymo ir etnokultūros puoselėjimo programa	1618,5	2201,5	2236,4
Kūno Kultūros ir sporto programa	15,4	30,3	31,6
Švietimo kokybės ir mokymosi aplinkos užtikrinimo programa	11149,6	12019,0	12435,9
Valstybinių (perduotų savivaldybėms) funkcijų vykdymo programa	2405,8	2804,5	2913,0
Socialinės apsaugos plėtojimo programa	6217,0	6719,2	6746,2
Žemės ūkio plėtros ir melioracijos programa	24,4	59,0	59,0
Komunalinio ūkio ir turto programa	1560,8	2712,0	2731,6
2019–2021 metų Šilalės rajono savivaldybės investicijų programa	794,0	2911,0	2702,0
Savivaldybės infrastruktūros objektų priežiūros ir plėtros programa	2016,6	1055,5	319,7
Jaunimo politikos įgyvendinimo programa	19,0	59,0	61,0
Iš viso	29737,3	34503,3	34112,7

Atkreipiant dėmesį į pateiktus duomenis, galima daryti prielaidą, kad jaunimo politika Šilalės rajono savivaldybėje yra viena iš mažiausiai finansuojamų sričių, nors poreikis finansuoti programą kasmet auga. Atsižvelgiant į Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos plėtros programos 2017-2022 metų finansavimą, lėšos, skiriamos Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos 2020–2022 metų plėtros programai didėja, lyginant su 2017–2019 metais skirtomis lėšomis (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos plėtros programos finansavimas 2017–2022 metais (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Šilalės rajono savivaldybė)

Finansuojamos programos pavadinimas	2017 (tūkst.Eur)	2018 (tūkst.Eur)	2019 (tūkst.Eur)	2020 (tūkst.Eur)	2021 (tūkst.Eur)	2022 (tūkst.Eur) (planuojama)
Jaunimo politikos plėtros programa	Iki 15 000	Iki 20 000	Iki 25 000	Iki 20 000	Iki 25 000	Iki 25 000

Savivaldybė yra pagrindinė jaunimo politikos įgyvendinimo savivaldybėje finansuotoja ir Programos įgyvendinimui 2020 metais skyrė 10000 eurų, Šilalės rajono gabių moksleivių ir studentų paramos bei skatinimo programos įgyvendinimui – 6000 eurų, Šilalės rajono nevyriausybių organizacijų rėmimo programos įgyvendinimui – 7000 eurų, jaunimo savanoriškos veiklos programos įgyvendinimui – 3100 eurų. Iš viso jaunimo politikos įgyvendinimo programai 2020 m. skirta 26100 eurų. 2021 metais jaunimo politikos įgyvendinimui skirta 25000 eurų, iš jų 8000 eurų jaunimo plėtros programos įgyvendinimui, 7000 eurų Šilalės rajono gabių moksleivių ir studentų paramos bei skatinimo programos įgyvendinimui, 7000 eurų Šilalės rajono nevyriausybių organizacijų rėmimo programos įgyvendinimui ir 3000 eurų jaunimo savanoriškos tarnybos įgyvendinimui. Prielaida – Savivaldybės finansuojamas Jaunimo politikos įgyvendinimo programos biudžetas gali būti sumažintas dėl nenumatytos aplinkybės, šiuo metu visame pasaulyje išplitusio, koronaviruso (COVID-19), dėl kurio LR Vyriausybė paskelbė karantiną. Dėl šios priežasties ir tikimybės, kad karantinas užsitęs ilgiau, neišvengiamai mažės kasmet gaunamų mokesčių įplaukos, atsirastų būtinybė

finansuoti įvairias programas, kurioms lėšos strateginiame plane nebuvo numatytos. Toliau pateikiami strateginiai dokumentai, numatantys jaunimo politikos kryptis, prioritetus, priemones tarptautiniu, nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu (žr. 19 lentelę).

19 lentelė. Strateginiai dokumentai numatantys jaunimo politikos kryptis, prioritetus, priemones (šaltinis: sudaryta autorės)

Lygmuo	Strateginių dokumentų pavadinimai
Tarptautinis	Europos Sąjungos ekonomikos augimo ir užimtumo strategija „Europa 2020“.
	Europos tarybos rezoliucija „Dėl 2019–2027 m. Europos sąjungos jaunimo strategijos“.
Nacionalinis	„Lietuvos pažangos strategija 2030“.
	2014–2020 metų Nacionalinė pažangos programa.
	2021–2030 metų Nacionalinis pažangos planas.
	Septynioliktoji Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa.
	Aštuonioliktoji Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa.
	Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020–2022 metų strateginis veiklos planas.
	Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2021–2023 metų strateginis veiklos planas.
	Nacionalinės jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa.
	Nacionalinės jaunimo politikos 2020 metų veiksmų planas.
	Nacionalinės jaunimo politikos 2021 metų veiksmų planas.
	Regioninės jaunimo politikos stiprinimo 2015–2017 metų veiksmų planas.
Regioninis	Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 metų strateginis veiklos planas.
	Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos 2020–2022 metų plėtros programos, atrankos komisijos ir jos veiklos nuostatai.

LR Seimo patvirtintas ilgos trukmės dokumentas „Lietuvos pažangos strategija 2030“, kuriame atsispindi prioritetingas kryptis susijusios ir su jaunimu (atvira naujovėms ir idėjoms visuomenė, kurioje ugdomas pilietiškumas). Remiantis „Lietuvos pažangos strategija 2030“, sudaroma 2021–2030 metų Nacionalinė pažangos programa, kuri yra nukreipta į jaunimo nedarbą, pilietinį aktyvumą ir kt. Remiantis Nacionaline pažangos programa, sudaroma Nacionalinė jaunimo politikos programa, tai yra vidutinės trukmės dokumentas, kurį 2020 m. ir 2021 m. pakeitė Nacionalinės jaunimo politikos veiksmų planas (trumpo trukmės dokumentas). Vadovaujantis Nacionaline jaunimo politikos plėtros programa, sudaromas strateginis veiksmų planas, remiantis strateginiais veiksmų planais – metiniai veiksmų planai. Galima pastebėti, kad strateginiai dokumentai yra glaudžiai tarpusavyje susiję.

Apibendrinant galima teigti, kad svarbiausi jaunimo politikos tikslus, prioritetus, kryptis ir priemones nustatantys strateginiai dokumentai nacionaliniu lygmeniu yra šie: „Lietuvos pažangos strategija 2030“, 2021–2030 metų Nacionalinis pažangos planas, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2021–2023 metų strateginis veiklos planas, Nacionalinės jaunimo politikos 2021 metų veiksmų planas. Regioniniu lygmeniu Šilalės rajono savivaldybei itin svarbūs strateginiai dokumentai – Šilalės rajono savivaldybės 2019–2021 metų strateginis veiklos planas ir Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos 2020–2022 metų plėtros programos, atrankos komisijos ir jos veiklos nuostatai. Strategijų, programų, planų tikslai nukreipti į ilgalaikę perspektyvą, siekiant kurti palankią aplinką (sąlygas) pilnaverčiam jauno žmogaus gyvenimui ir saviraiškai Lietuvoje.

3. Veiksnių skatinančių piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje identifikavimo tyrimas

Trečioje baigiamojo magistro projekto dalyje, atliekant empirinį tyrimą, bus siekiama išsiaiškinti, kas skatina piliečių (tyrime „piliečių“ sąvoka apibūdina jaunimo atstovus) dalyvavimą, įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje. Tyrimo klausimai sudaryti remiantis teorine analize ir 1.5. skyriuje sudarytu piliečių dalyvavimą, įgyvendinant jaunimo politiką, skatinančių veiksnių teoriniu modeliu. Šioje baigiamojo magistro projekto dalyje didžiausias dėmesys skiriamas jaunimo arba su jaunimu dirbančioms organizacijoms (jų atstovams), įstaigoms, darbuotojams (valdžios atstovams), susijusiems su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės rajono savivaldybėje: Šilalės rajono savivaldybės (toliau – Savivaldybės) jaunimo reikalų tarybai, Savivaldybės jaunimo reikalų koordinatoriui, Šilalės r. visuomeninių jaunimo organizacijų sąjungos „Apskritasis stalas“ pirmininkei, atviro jaunimo centro darbuotojai taip pat už jaunimo politikos priemonių įgyvendinimą Savivaldybėje atsakingiems atrankos komisijos pirmininkams (valdžios atstovams). Atliktas tyrimas padės identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą (tiek iš piliečių, tiek iš darbuotojų bei valdžios atstovų, susijusių su jaunimo politikos įgyvendinimu, pusės), įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje ir sėkmingai pasiekti išsikeltą baigiamojo magistro projekto tikslą.

3.1. Tyrimo metodika

Tyrimo metodas. Siekiant identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje, buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas. „Šiuo atveju kokybiniam požiūriui būdingas siekimas suprasti, kaip individai suvokia bei aiškina pasaulį ir kaip individualiai kuriamos prasmės lemia jų elgesį“ (Kardelis, 2002, p. 103). „Tuo tarpu interpretacinei paradigmai rūpi individas, bandymas suprasti subjektyvų žmogiškosios patirties pasaulį, stengiantis įeiti į žmogaus vidų, šis metodas padeda išsiaiškinti ne tai, kas yra bendra visai visuomenei, tačiau tai, kas yra unikalų ir ypatingą individui ar žmonių grupei“ (Kardelis, 2002, p. 32). Duomenų rinkimui naudojamas pusiau struktūrizuoto tipo interviu, kuris yra vedamas pagal tam tikras gaires.

Tyrimo instrumentas. Pusiau struktūrizuoto tipo interviu (potipis – individualus), dėl COVID-19 pandemijos atliktas apklausiant informantus internetu, naudojantis „Zoom“ programa (CAWI – angl. – *computer assisted web interviewing*). Interviu sudarytas iš 14 atviro tipo (sudėtinių) klausimų. Kiekvieno informanto interviu atsakymai įrašomi į diktofoną ir yra protokoluojami atskirai. Siekiant nustatyti interviu metu gautą informacijos patikimumą, vienas klausimas skirtingomis formulotėmis pateikiamas skirtingose interviu vietose. Interviu klausimai parengti atsižvelgiant į teorinę magistro baigiamojo projekto dalį ir į piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką skatinančių veiksnių teorinį modelį.

Siekiant suprasti, kaip piliečiai ir valdžios atstovai (abiem informantų grupėms parengti du atskiri interviu klausimynai), esantys atsakingi už jaunimo politikos įgyvendinimą Šilalės rajono savivaldybėje, vertina piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose svarbą, kokiomis formomis dalyvauja ir kas, tiek piliečių, tiek valdžios atstovų nuomone, skatina piliečių dalyvavimą. Klausimynas parengtas pradedant nuo bendrų piliečių dalyvavimo svarbą apibrėžiančių klausimų. Informantų teiraujamosi apie piliečių vaidmenis jaunimo politikos įgyvendinimo etape, kuriuos apibrėžė Vaidelytė ir kt. (2016), stengiamasi atpažinti piliečių dalyvavimo lygmenis, pasitelkiant Hart piliečių dalyvavimo modelį bei identifikuoti veiksnius, kurie skatina piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką. Interviu gale pateikiami demografiniai klausimai, kuriais siekiama

išsiaiškinti informantų užimamos pareigos, atstovaujamos įstaigos ar organizacijos, šeimos pajamos per mėnesį. 1-ame priede pateikiama struktūrizuoto tipo interviu sąvokų operacionalizacija (žr. 2 priedą).

Tyrimo imtis. Pasirinkta netikimybinio (neatsitiktinio) atrankos būdo tikslinė atranka, kuria, pasak Žydžiūnaitės (2011), tyrėjas siekia apklausti tiriamuosius, kurie yra priskiriami tikslinei grupei. Šiuo atveju buvo numatyti keli požymiai: informantas turi būti susijęs su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės rajono savivaldybėje, informantų turi būti po lygiai (tiek valdžios, tiek piliečių (jaunimo)) atstovų. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti Šilalės rajono savivaldybės situacija, todėl pasirinkta apklausti Šilalės rajono savivaldybės jaunimo reikalų tarybą, kuri yra sudaroma vadovaujantis lygiateisės partnerystės principu. Taryboje dalyvauja valdžios atstovai ir jaunimo ir su jaunimu dirbančių organizacijų atstovai. Taryba nagrinėja įvairius klausimus, susijusius su jaunimo politika, teikia pasiūlymus institucijoms dėl jaunimo dėl jaunimo politikos įgyvendinimo. Jaunimo politikos įgyvendinimo funkcija taip pat priskiriama Šilalės rajono savivaldybės jaunimo reikalų koordinatoriui. Už jaunimo politikos įgyvendinimą taip pat atsakingos jaunimo politikos programų ir priemonių atrankų komisijos bei nevyriausybinės jaunimo organizacijos, kurias vienija Šilalės rajono visuomeninių jaunimo organizacijų sąjunga „Apskritasis stalas“, todėl šiuo atveju bus atstovaujama skirtingų pozicijų įvairovė, tai pagrindžia surinktos informacijos patikimumą. Tyrime dalyvavo 12 informantų, vis naujų informantų buvo ieškoma iki tol, kol buvo pastebėta, kad gaunama informacija atliekant interviu pokalbio pradėjo sistemingai kartotis.

Atliktas tyrimas padės identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje ir sėkmingai pasiekti išsikeltą baigiamojo magistro projekto tikslą. Tyrimo informantų charakteristika pateikta 5 priede (žr. 5 priedą).

Tyrimo organizavimas ir įgyvendinimas. Įstaiga, kurioje buvo atliekamas tyrimas, buvo gauti Šilalės rajono savivaldybės mero ir administracijos direktoriaus leidimai. Atsakingiems asmenims pristatytas planuojamo atlikti tyrimo tikslas, pasirinkto tyrimo metodas, identifikuota tiriamųjų grupė, apibrėžtos laiko sąnaudos, informuota apie gautų duomenų konfidencialumą, gautų rezultatų pristatymą moksliniais tikslais. Kokybinis tyrimas vykdytas 2021 m. balandžio 14-23 dienomis.

Tyrimo etika. Prieš pradėdant interviu gaunamas informantų žodinis sutikimas dalyvauti. Pristatomas tyrimo tikslas, pažymima, kad tyrimo rezultatai nebus skelbiami viešai, pateikiama trumpa informacija apie interviu gavėją. Interviu metu laikomasi šių principų: privatumo, konfidencialumo, savarankiškumo, sąžiningumo tyrimo dalyviai informuojami apie savanorišką dalyvavimą.

Duomenų analizės metodas. Duomenys bus analizuojami atliekant kokybinę turinio (angl. – *content*) analizę. Anot Žydžiūnaitės (2011), šis duomenų analizės metodas apima 4 pagrindinius žingsnius: 1. daug kartų skaitomas tekstas; 2. išskiriamos kategorijos remiantis raktiniais žodžiais; 3. gaunamas kategorijų turinys skaidomas į subkategorijas; 4. kategorijų ir subkategorijų aprašymas ir interpretavimas. Tyrimo analizei naudojama kokybinės duomenų analizės programa „Maxqda“ – tai programinė įranga padedanti lengviau analizuoti, sisteminti kokybiniais tyrimams reikalingą medžiagą.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

Apklausus 12 informantų, susijusių su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės rajono savivaldybėje (toliau–Savivaldybėje), toliau pateikiami operacionalizacijos dalyje teoriškai pagrįstų tyrimo klausimų atsakymai ir jų pagrindimas citatomis. Tyrimo metu apklausti 6 valdžios atstovai. Pasak Čepeliauskaitės ir Petrauskienės (2017), viešajame valdyme didžiausią dalį darbuotojų užima valstybės tarnautojai, pagrinde teikiantys administracines paslaugas žmonėms, dirbantys įstatymų leidžiamojame, vykdomojame bei teisminėje valdžios šakose, todėl jie gali būti vadinami kaip valdžia. Tyrimo analizės dalyje informantais apibūdinti valdžios atstovai yra įvardinti ne tik tie asmenys, kurie dirba pagal politinio (asmeninio) pasitikėjimo teisę, bet ir Šilalės rajono savivaldybės valstybės tarnautojai. Šie žmonės buvo pasirinkti neatsitiktinai, tai asmenys, atsakingi už jaunimo politikos priemonių įgyvendinimą Savivaldybėje. Dar 6 informantai pasirinkti iš piliečių (jaunimo) atstovų pusės, kurie prisideda prie sprendimų priėmimo proceso (susijusių su jaunimo politikos įgyvendinimu) bei įgyvendina jaunimo politiką Šilalės rajone. Tyrimu buvo siekiama identifikuoti veiksnius, skatinančius piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Savivaldybėje.

Piliečių dalyvavimo svarba. Pirmuoju klausimu informantų teiraujamosi „*Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra svarbus. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.*“ Visi atsakę į klausimą vienareikšmiškai pastebi, kad piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra labai svarbus, padedantis išsiaiškinti „*<...> gyventojų nuomonę jiems svarbiais klausimais*“ (I2), kitas informantas pažymi, kad kuo efektyviau piliečiai įsitraukia į sprendimų priėmimo procesus „*<...> tuo tiksliau galima nustatyti, kokie yra tikrieji piliečių poreikiai ir juos patenkinti*“ (I4), „*<...> kuriamas bendras viešasis gėris, puoselėjama demokratija*“ (I9) (žr. 20 lentelę).

20 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris apie piliečių dalyvavimo svarbą (šaltinis: sudaryta autorės)

Informanto kodas	Svarbu / nesvarbu	Teiginį patvirtinanti citata
I1	Svarbu	„ <i>Taip, žinoma, piliečių dalyvavimas <...> yra labai svarbus, <...> išsiaiškinus piliečių nuomonę <...> galima priimti tinkamiausią sprendimą abiem šalims</i> “
I2	Svarbu	„ <i>Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra svarbus norint sužinoti gyventojų nuomonę jiems svarbiais klausimais</i> “
I3	Svarbu	„ <i><...> dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra svarbus ir nuo to priklauso jų, kaip Šilalės rajono savivaldybės gyventojų gerovė</i> “
I4	Svarbu	„ <i>Taip, dalyvavimas svarbus</i> “. <i>Kuo platesnis ratas įsitraukia į minėtus procesus, tuo tiksliau galima nustatyti, kokie yra tikrieji piliečių poreikiai ir juos patenkinti</i> “
I5	Svarbu	„ <i><...> svarbus. Tokiu būdu yra atliepiami piliečių interesai, priimamų sprendimų reikalingumas, lengviau nustatomi svarstomų klausimų prioritetai</i> “
I6	Svarbu	„ <i><...> svarbus <...> tam, kad viešojo politika, jos kryptys būtų nukreiptos į žmogaus poreikius ir gerovę</i> “
I7	Svarbu	„ <i><...> svarbus, <...> nes priimami sprendimai turi būti skirti visuomenei</i> “
I8	Svarbu	„ <i><...> svarbus, nes tada piliečiai jaučiasi svarbūs prisidėję prie sprendimų, kurie atitinka jų pageidavimus ir norus</i> “
I9	Svarbu	„ <i><...> piliečiams dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose – valstybę galima laikyti demokratiška</i> “
I10	Svarbu	„ <i><...> piliečių dalyvavimas sprendimų procese yra svarbus, kadangi priimti sprendimai nedalyvaujant piliečiams gali būti paremti per daug subjektyvia nuomone ir sukelti neigiamą poveikį kitiems žmonėms, neatspindėti tikrųjų žmonių interesų</i> “
I11	Svarbu	„ <i><...> piliečių dalyvavimas prisideda prie visuomenės ir vietos valdžios dialogo skatinimo, pagerina valdžios institucijų veiklos skaidrumą bei atskaitomybę</i> “
I12	Svarbu	„ <i><...> padeda nustatyti piliečių prioritetus, poreikius, didinę abipusį pasitikėjimą ir gali padėti valstybės tarnautojams spręsti išsylančias problemas</i> “

Informantai mano, kad bendri piliečių ir valdžios sprendimai leidžia į problemas pasižiūrėti objektyviai, taip kuriant tarpusavio pasitikėjimą. Mokslinėje literatūroje pastebimi tapatūs tyrimo informantų pastebėti piliečių dalyvavimo svarbą apibūdinantys bruožai. Mokslinėje literatūroje taip pat pabrėžiama, kad piliečių dalyvavimas svarbus dėl kokybiškų viešųjų paslaugų teikimo, I4 informantas pastebi, kad dalyvavimas padeda išsiaiškinti „*kokie yra tikrieji piliečių poreikiai ir juos patenkinti*“, piliečių poreikių tenkinimas taip pat gali būti suprantamas per viešųjų paslaugų teikimą.

Piliečių dalyvavimo formos. Antrasis tyrimo klausimas susijęs su piliečių dalyvavimo formomis: informavimu, konsultavimu, įtraukimu, bendradarbiavimu ir įgalinimu. Informantų buvo klausama „*kuriai piliečių dalyvavimo formai, <...> siekiant skatinti piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką, yra skiriama daugiausia dėmesio?*“ (žr. 21 lentelę).

21 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimo formas (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginį patvirtinanti citata / informanto kodas
Piliečių dalyvavimo formos	Informavimas	„<...> informavimas padeda gyventojams aiškiai suvokti poreikį ar problemą“ (I4) „Daug dėmesio skiriama informavimui – įgyvendinamos priemonės ir aktualūs klausimai skelbiami internetinėje erdvėje ir spaudoje“ (I5) „<...> daugiausiai dėmesio yra skiriama informavimui“ (I7) „<...> jauni, pilietiškai žmonės šiuo metu (COVID-19) kontekste dažniausiai yra informuojami“ (I9) „<...> daugiausia dėmesio, mano nuomone, yra skiriama informavimui“ (I11)
	Konsultavimas	„Daugiausia dėmesio skiriama piliečių konsultavimui (telefonu, elektroninėmis priemonėmis ir kt.)“ (I3) „<...> konsultavimas gali padėti išspręsti atskirų gyventojų specifines problemas“ (I4) „<...> sudaromos galimybės konsultuotis telefonu, el. paštu ar gyvai“ (I5) „<...> daugiausia dėmesio <...> yra skiriama <...> ir konsultavimui“ (I11)
	Įtraukimas	„<...> daugiausia dėmesio skiriama įtraukimo <...> dalyvavimo formoms“ (I2) „<...> įtraukimas (kuo platesnio gyventojų rato) labai svarbus, nes padeda nustatyti tikrąsias problemas ir poreikius“ (I4) „<...> skiriama jaunuolių įtraukimui į jaunimo organizacijų veiklą, per kurias yra sėkmingai įgyvendinama jaunimo politika rajone“ (I6) „<...> daugiausiai dėmesio yra skiriama įtraukimui, Šilalės r. visuomeninių jaunimo organizacijų sąjunga „Apskritasis stalas“ ir Atviras jaunimo centras „Pulsas“ kviečia įsitraukti į veiklas ir patys aktyviausieji jaunuoliai įgyvendina ir savo idėjas“ (I7) „<...> daugiausia dėmesio skiriama įtraukimui. Piliečiai įtraukiami per įvairias veiklas, renginius, akcijas, projektus“ (I8) „<...> piliečių įtraukimui, per įvairias nevyriausybinės organizacijas, per įvairių paslaugų kūrimą“ (I10) „<...> daugiausiai dėmesio yra skiriama jaunimo įtraukimo formai, per kultūrinius, socialinius, pilietinius projektus, įvairias iniciatyvas“ (I12)
	Bendradarbiavimas	„<...> daugiau dėmesio skiriama bendradarbiavimo dalyvavimo formai. Jaunimas yra kviečiamas ir dalyvauja įvairių Šilalės rajono komisijų darbe t.y. JRT, NVO ir kt.“ (I1) „Mano nuomone daugiausia dėmesio skiriama „<...> ir bendradarbiavimo formoms“ (I2) „<...> bendradarbiaudamas kiekvienas gyventojas jaučiasi svarbus kaip pilietis“ (I4)
	Įgalinimas	„<...> įgalinimas, nes veikdamas pilietis realizuoja savo idėjas, prisideda prie sprendimų įgyvendinimo, jaučiasi reikšmingas ir atsakingas už savo gyvenamosios aplinkos kūrimą“ (I4)

Apibendrinant pateiktus rezultatus, galima teigti, kad net 5 informantai pažymi, jog piliečių dalyvavimas dažniausiai pasireiškia per piliečių informavimą, kuris moksliniuose šaltiniuose apibrėžiamas kaip objektyvios informacijos teikimas visuomenei apie vyraujančias problemas, jų sprendimų būdus ir alternatyvas. Pastebima, kad „<...> daug dėmesio skiriama informavimui – įgyvendinamos priemonės ir aktualūs klausimai skelbiami internetinėje erdvėje ir spaudoje“ (I5). Šiuo atveju piliečiams suteikiama informacija be grįžtamojo ryšio, piliečiai yra informuojami apie problemas, tačiau suinteresuotosios šalys nėra įtraukiamos į sprendimų priėmimo procesus.

4 informantai pažymėjo, kad piliečiai yra konsultuojami telefonu, elektroninėje erdvėje, taip pat gyvai „<...> sudaromos galimybės konsultuotis telefonu, el. paštu ar gyvai“ (I5). Mokslinėje literatūroje, konsultavimo etape, nurodomas grįžtamasis ryšys, kaip sąlyga apibūdinanti šią dalyvavimo formą. Konsultavimo forma skatina valdžios atstovus domėtis piliečių atsiliepimais apie galimas sprendimų priėmimo alternatyvas bei piliečių požiūrį ir nusistatymą į tam tikrą problemą.

Šilalės rajono savivaldybėje daugiausia dėmesio yra skiriama piliečių įtraukimo formai, kurią pažymi 7 informantai, ši forma apima darbą kartu su visuomene, užtikrina piliečių įtraukimą į problemų sprendimą. Įdomu tai, kad įtraukimą informantai apibrėžia per socialinio dalyvavimo formas: (socialinio dalyvavimo formą išskiria autoriai Absas ir Veldhuisas (2006), kurį apibrėžia kaip bendro gyvenimo sritis bei įvairias veiklas susijusias su šeima, darbu, kolegomis ir pan. Ypač orientuotas į bendrą naudą, kurios yra siekiama, dažnai susiję su aktyviu dalyvavimu įvairiose bendruomenių veiklose, ar nevyriausybinėse organizacijose) dalyvavimą bendruomenėse, jaunimo organizacijose. Informantai įvardija organizacijas, kurios aktyviausiai veikia Šilalės rajone ir buria didelę dalį Šilalės miesto ir rajono jaunimo – tai Šilalės r. visuomeninių jaunimo organizacijų sąjunga „Apskritasis stalas“ ir Šilalės rajono savivaldybės kultūros centro Atviras jaunimo centras „Pulsas“. Šilalės r. visuomeninių jaunimo organizacijų sąjunga „Apskritasis stalas“ įgyvendina jaunimo savanoriškos tarnybos programą, dalyvauja jaunimo solidarumo korpuso projektuose, savivaldybės programose, susijusiose su jaunimo politikos įgyvendinimu rajone. Atviras jaunimo centras „Pulsas“ įgyvendina atvirą darbą su jaunimu, čia kasmet apsilanko apie 4-8 tūkst. jaunuolių. I12 informanto nuomone, „<...> daugiausiai dėmesio yra skiriama jaunimo įtraukimo formai, per kultūrinius, socialinius, pilietinius projektus, įvairias iniciatyvas“ (I8).

Bendradarbiavimo formą išskiria 3 respondentai, kuriai būdingas piliečių ir valdžios bendradarbiavimas nuo alternatyvų pasirinkimo iki sprendimų priėmimo. Pastebima, kad aktyvus bendradarbiavimas vyksta įvairiose komisijose, darbo grupėse, jaunimo reikalų taryboje „*Jaunimas yra kviečiamas ir dalyvauja įvairių Šilalės rajono komisijų darbe, t.y. JRT, NVO ir kt.*“ (I1).

Nors mokslinėje literatūroje pažymima, kad piliečių įgalinimo forma yra priskiriama prie vienai iš pagrindinių naujosios viešosios vadybos principų, apibendrinant tyrimo informantų pateiktus atsakymus, pastebima, kad įgalinimo formą apibrėžia tik 1 iš 12 informantų, teigdamas, kad daugiausia dėmesio yra skiriama piliečių įgalinimo formai „<...> įgalinimas, nes veikdamas pilietis realizuoja savo idėjas, prisideda prie sprendimų įgyvendinimo, jaučiasi reikšmingas ir atsakingas už savo gyvenamosios aplinkos kūrimą“ (I4).

Piliečių dalyvavimas pagal Hart piliečių dalyvavimo modelį. Piliečių dalyvavimas susijęs su klasika tapusiomis Arnstein ir Hart piliečių dalyvavimo kopėčiomis. Kadangi klausimai buvo adresuoti piliečių (jaunimo) atstovams ir siekiama suprasti valdžios atstovų nuomonę, dėl klausimų, susijusių su piliečių (jaunimo) atstovų dalyvavimu, analizei pasitelktos Hart vaikų ir jaunimo

dalyvavimo kopėčios, skirtos dirbantiems su vaikais ir jaunimu. Informantų buvo klausama „Apibūdinkite, kaip suvokiate piliečių (savo) vaidmenį priimant su jaunimo politika susijusius sprendimus? Kas inicijuoja galutinį sprendimų priėmimą? Ar yra atsižvelgiama į piliečių (jaunimo atstovų) pasiūlymus? Kaip manote, ar priimami sprendimai atliepia jaunuolių lūkesčius? Atsakymą pagrįskite.“ Informantų atsakymai pateikti 22 lentelėje (žr. 22 lentelę).

22 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimą pagal Hart piliečių dalyvavimo modelį (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginį patvirtinanti citata / informanto kodas
Hart piliečių dalyvavimo modelis	Jaunų žmonių inicijuoti bendri sprendimai su suaugusiais	„<...> Galutinius sprendimus (po JRT pasiūlymų) priima Savivaldybės taryba, kurioje jaunų žmonių yra mažuma, bet į jaunimo atstovų pasiūlymus visuomet atsižvelgiama“ (I4)
	Suaugusių inicijuoti bendri sprendimai su jaunimu	„Pirminė iniciatyva kyla iš valdžios atstovų, tačiau sprendimai priimami atsižvelgiant į abi puses“ (I1) „<...>atsižvelgiama į jaunimo atstovų pasiūlymus, tačiau ne visi jaunuolių lūkesčiai yra išpildomi“ (I2) „Galutinį sprendimų priėmimą inicijuoja valdžios atstovai“ (I3) „Vis tik galutinis sprendimas, įvertinus įvairius aspektus – sąnaudas, finansinius išteklius, perspektyvas ir t.t. yra priimamas valdžios atstovų“ (I5) „Galutinį sprendimų priėmimą inicijuoja valdžios atstovai“ (I6) „Galutinį sprendimą, atsižvelgiant į daugumos nuomonę priima valdžia ir atsakingi žmonės“ (I9) „Dažniausiai pasiūlymai pirma pateikiami valdžios atstovų, jie visada paklausia mūsų pritarimo“ (I10) „Dažniausiai išklausu valdžios pateikiamus pasiūlymus, kurie vienaip ar kitaip susijusių su jaunų žmonių gerove ir valstybės ateitimi, tačiau prieš sprendimo priėmimo prisidedu mažai. Galutinis sprendimas yra priimamas balsavimu“ (I12)
	Priskirta ir informuota	„<...>Manau, kad galiu drąsiai išreikšti savo nuomonę, kuri bus išklaudyta ir į ją bus atsižvelgiama“, <...>sprendimai atliepia daugumos lūkesčius“ (I8) „Manau, kad priimami sprendimai neatliepia visų jaunuolių lūkesčių, nes ne visuomet atsižvelgiama į jaunų žmonių poreikius“ (I11)

Hart vaikų ir jaunimo dalyvavimo modelyje išskirti 2 dalyvavimo lygiai – nedalyvavimas ir dalyvavimas. Nedalyvavimo lygiui priskiriamas manipuliavimas, dekoracija ir tokenizmas, šiuose etapuose jaunuolis gali dalyvauti veikloje, pats to nesuvokdamas, taip pat jaunuoliams gali būti primetama kokia nors idėja, neturinti jokio ryšio su tikroju jaunimo dalyvavimu. Išanalizavus informantų pateiktus atsakymus, pirmieji trys laipteliai interviu metu nebuvo apibūdinti. Ketvirtasis kopėčių laiptelis susijęs su priskyrimu ir informavimu (tai žemiausias dalyvavimo laiptelis), kuris dalyvavimą apibrėžia kaip formalumą. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, šiame laiptelyje jaunuoliai supranta, kad dalyvauja jiems svarbioje veikloje ir suvokia savo, kaip piliečio vaidmenį. Sekančiam (konsultavimo ir informavimo) laipteliui informantai neskyrė dėmesio, nors prieš tai buvusiame klausime piliečių informavimą ir konsultavimą, kaip vieną iš piliečių dalyvavimo formų, apibūdino ir paminėjo net 5 informantai. Analizuojant informantų interviu, pastebimi tendencingai pasikartojantys atsakymai, kuriuose atsispindi pagrindinė mintis, jog galutinis sprendimų priėmimas dažniausiai yra inicijuojamas valdžios „Dažniausiai pasiūlymai pirma pateikiami valdžios“ (I12), „Dažniausiai išklausu valdžios pateikiamus pasiūlymus“ (I11), tokius atsakymo variantus pateikia net 8 informantai. Sekantis (Jaunų žmonių inicijuota ir vadovaujama) laiptelis, interviu metu informantų nebuvo apibūdintas, pagrindžiančių šią subkategoriją citatų nebuvo pastebėta. 1 informantas pastebėjo, kad jauni žmonės inicijuoja bendrus sprendimus su suaugusiais (šiuo atveju su valdžios atstovais), šį pastebėjimą pateikė valdžios atstovas.

Antroje klausimų dalyje informantų buvo teiraujama, kokį vaidmenį, jų nuomone, dalyvaudami jaunimo politikos įgyvendinime jie atlieka. Pastebima, kad jaunuoliai, dalyvaudami jaunimo reikalų tarybos posėdžiuose, atlieka tik situacijos stebėsenos vaidmenį, kurį mokslinėje literatūroje apibrėžia Vaidelytė ir kt. (2016) „*Dažniausiai jaunuoliai bijo teikti pasiūlymus dėl politinio darbo trūkumo patirties stokos. Pasiūlymai jau būna iš anksto parengti, žinoma, siūloma į darbotvarkę įtraukti ir jaunimui rūpimus klausimus, tačiau dažniausiai papildomų pasiūlymų niekas neturi, todėl jauni žmonės lieka tik stebėtojai*“ (I2). „*Jaunimo atstovai sudaro pusę Savivaldybės jaunimo reikalų tarybos, kiekvieno iš jų balsas yra lygiai tiek pat svarus, kaip ir kitų JRT narių, kuriuos deleguoja Savivaldybės taryba bei administracija. Visgi, skirtumas tarp jaunimo atstovų ir Savivaldybės tarybos bei administracijos deleguotų atstovų jaučiasi, nes pastarieji yra labiau įgudę politikai, dalyvaujantys ir kitų sričių politikos įgyvendinimo procesuose, galintys pritaikyti savo patirtį jaunimo politikos srityje*“ (I4). Šie atsakymų variantai apima valdžios požiūrį į piliečių (jaunimo) atstovų dalyvavimą. Jaunimo atstovų nuomonė išsiskiria, vieni mano, kad jų pasiūlymai yra išgirstami ir į juos yra atsižvelgiama „*Manau, kad galiu drąsiai išreikšti savo nuomonę, kuri bus išklausyta ir į ją bus atsižvelgiama*“ (I8), „*Mano vaidmuo jaunimo politikoje yra toks, kad aš laisvai galiu reikšti nuomonę ir pasiūlymus aktualiais klausimais*“ (I9). Kiti jaunimo atstovai mano, kad nors ir turi galimybę atstovauti kitus jaunimus žmones, tačiau, galutinį sprendimą priima valdžia „*Savo vaidmenį Jaunimo reikalų taryboje suvokiu, kaip jaunimo interesų atstovavimą. Aišku, realybė šiek tiek kitokia. Šilalės jaunimo reikalų taryboje, galutinį sprendimą inicijuoja valdžios ir administracijos atstovų pusė*“ (I7). Apibendrinant galima teigti, kad didžioji dalis atsakiusių pastebi, kad jaunimo atstovai priimant svarbius su jaunimo politikos įgyvendinimu susijusius sprendimus, atlieka tik stebėtojo vaidmenį, kurį mokslinėje literatūroje apibrėžė Vaidelytė ir kt. (2016).

Piliečių dalyvavimą skatinantys veiksniai.

Socioekonominiai veiksniai. Mokslinėje literatūroje socioekonominiams veiksniams yra priskiriami pinigai (žmogaus ekonominė padėtis), laikas, išsilavinimas (kurį apima įgytos kompetencijos, susijusios su politiniu raštingumu bei įgūdžiai), taip pat asmeninės vertybės. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad šių išteklių trūkumas gali slopinti piliečių dalyvavimą. Manoma, kad kuo aukštesnė žmogaus socioekonominė padėtis, tuo pilietis pozityviau žvelgia į dalyvavimą ir yra linkęs įsitraukti į dalyvavimo procesus, vadinasi kuo didesnis asmens ekonominis bei socialinis statusas socialinėje, kultūrinėje, politinėje, ekonominėje veikloje, tuo šie piliečiai yra labiau linkę dalyvauti už tuos, kurių šis statusas yra žemesnis (Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Lee ir Schachter, 2019). Piliečių (jaunimo atstovų) buvo klausama kokios yra jų šeimos pajamos per mėnesį, atsakiusių šeimos pajamos svyruoja nuo 3500 iki 4000 Eur, tuo tarpu kai Lietuvoje vidutinis vieno žmogaus darbo užmokestis siekia 1352,7 Eur. Galima daryti prielaidą, kad informantų (jaunimo atstovų) šeimos pajamos nežymiai, tačiau viršija šalyje numatytą vidutinį vieno žmogaus darbo užmokestį, todėl piliečiai (jaunimo atstovai) gali būti linkę labiau dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose. Informantų atsakymų išsidėstymas pagal socioekonominių veiksnių subkategorijas pateiktas toliau esančioje lentelėje (žr. 23 lentelę).

23 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius socioekonominius veiksnius (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginį patvirtinanti citata / informanto kodas
Socioekonominiai veiksniai	Laikas	„ <i>Laikas yra brangiausias žmogaus išteklius</i> “ (I7)
	Pinigai	„ <i>Užmokestis už visuomeninę iniciatyvą nėra gera priemonė paskatinti dalyvavimą, nes gali iškreipti tikruosius dalyvavimo motyvus</i> “ (I4) „ <i><...> daug ką lemia žmogaus ekonominė padėtis</i> “ (I6)
	Igūdžiai	„ <i><...> socioekonominiai veiksniai yra gana svarbūs, ypač patirtis (igūdžiai)</i> “ (I10) „ <i><...> paskatintų igūdžiai. Šis veiksnys lemia sėkmingą ir efektyvų jaunuolio veikimą <...> toks jaunuolis <...> galės tinkamai prisidėti prie politinių procesų</i> “ (I11)
	Politinis raštingumas	„ <i>Politinis raštingumas <...> labiausiai paskatintų dalyvauti piliečius</i> “ (I1) „ <i><...> politinis raštingumas <...> paskatintų dalyvauti piliečius</i> “ (I2) „ <i><...> suprantantis politinių sprendimų procedūras, gebantis analitiškai mąstyti <...> jausis puikiai priiminėdamas sprendimus ir tos žinios skatins jį dalyvauti</i> “ (I3) „ <i><...> siekiant atstovauti jaunimą, jaunimo reikalų taryboje kiekvienas narys turėtų bent minimaliai išmanyti politinį raštingumą, suvokti kaip veikia demokratinė sistema, piliečių teisės laisvės, partijos</i> “ (I10)
	Demokratinės nuostatos	„ <i><...> demokratinės nuostatos <...> labiausiai paskatintų dalyvauti piliečius jaunimo politikos įgyvendinime</i> “ (I1) „ <i><...> demokratinė nuostata <...> skatinimas niekuomet nebūna perteklinis</i> “ (I4) „ <i>Tuo tarpu demokratinės nuostatos, kai gali išsakyti savo pagrįstą nuomonę ir būti išgirstas ir įvertintas, kai atsižvelgiama į tavo pasisakymus, yra labai svarbios</i> “ (I5) „ <i>Mano asmeninį apsisprendimą paskatintų demokratinės nuostatos, supratimas, kad mano nuomonė bus išklausa ir į ją bus tinkamai atsižvelgta, priimant jaunimui svarbius sprendimus</i> “ (I9)
	Vertybės	„ <i><...> demokratinės vertybės labiausiai paskatintų dalyvauti piliečius jaunimo politikos gyvenime</i> “ (I2) „ <i><...> vertybinių nuostatų <...> skatinimas niekuomet nebūna perteklinis</i> “ (I4) „ <i>Manau, kad jau vaikystėje, šeimoje, mokykloje formuojamos jaunuolio vertybės yra vienas iš svarbiausių veiksnių</i> “ (I5) „ <i><...> kaip svarbiausią išskirčiau vertybes, kuriomis vadovaujiesi priimant sprendimus</i> “ (I8) „ <i><...> dominuojantis rodiklis – vertybės, kurios grindžiamas: laisve, lygybe, solidarumu <...> ir žmogaus teisėms, sąžinės laisve bei tolerancija</i> “ (I12)

Tik 1 informantas iš 12 mano, jog piliečių dalyvavimą skatina laikas, pagrįsdamas, kad „*Laikas yra brangiausias žmogaus išteklius*“ (I7). Pinigus, kaip reikšmingą socioekonominį veiksni, pažymi 2 informantai, tačiau vienas iš jų pastebi, kad „*daug ką lemia ekonominė padėtis*“ (I6) pagrįsdamas, kad žmonės kurių socioekonominė padėtis mažesnė, pirmiausia ieškos kaip patenkinti pirminius poreikius, todėl dalyvavimo poreikis gali būti nukeliamas į antraeilį planą. I4 informantas teigia priešingai, pagrįsdamas, kad „*<...> pinigai gali iškreipti tikruosius dalyvavimo motyvus*“. 2 informantai mano, kad igūdžiai paskatintų piliečių dalyvauti, įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajone, „*<...> veiksnys lemia sėkmingą ir efektyvų jaunuolio veikimą <...> toks jaunuolis <...> galės tinkamai prisidėti prie politinių procesų*“. Politinis raštingumas ir demokratinės nuostatos vaikams ir jaunuoliams dažniausiai diegiamos šeimos ir mokyklose. Informantai mano, kad pilietinis raštingumas yra itin svarbus siekiant sėkmingai atstovauti ne tik savo, bet ir kitų bendraamžių nuomonę „*<...> siekiant atstovauti jaunimą, jaunimo reikalų taryboje kiekvienas narys turėtų bent minimaliai išmanyti politinį raštingumą, suvokti kaip veikia demokratinė sistema, piliečių teisės laisvės, partijos*“ (I10). Pastebima, kad politinis raštingumas padeda geriau suvokti problemą, analitiškai mąstyti, pagrįsti savo pasirinkimo variantus, kas yra be galo svarbu. Demokratinės nuostatos kaip svarbų veiksni apibūdina 4 informantai, teigdami, kad „*<...> demokratinė nuostata <...> skatinimas niekuomet nebūna perteklinis*“ (I4), „*Tuo tarpu demokratinės nuostatos, kai gali išsakyti savo pagrįstą nuomonę ir būti išgirstas ir įvertintas, kai atsižvelgiama į tavo pasisakymus, yra labai svarbios*“ (I5). Informantai demokratinės nuostatos apibūdina kaip jų pasiūlymų, idėjų

išklausimą ir atsižvelgimą, tinkamą panaudojimą sprendžiant problemas. Apie vertybės užsimena net 5 respondentai, kaip ir apibrėžiama mokslinėje literatūroje, labai svarbus šių vertybių puoselėjimas šeimoje ir mokykloje „*Manau, kad jau vaikystėje, šeimoje, mokykloje formuojamos jaunuolio vertybės yra vienas iš svarbiausių veiksnių*“ (I5). Apibendrinant galima teigti, kad valdžios nuomone, daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama politinio raštingumo ir demokratinį nuostatų puoselėjimui, o jaunimo atstovai interviu metu dažniau paminėjo laiką, įgūdžius ir vertybes.

Mobilizacijos veiksniai. Mobilizacijos veiksniams mokslinėje literatūroje priskiriami: piliečių sutelkimas, rėmimas, motyvacija (psichologinė), pasitikėjimas savimi ir kitais. Informantų buvo klausama „*Kaip manote, kuris iš šių faktorių – piliečių sutelkimas, rėmimas, motyvacija, vertybės, pasitikėjimas tiek savimi, tiek kitais – turi įtakos piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką?*“ Toliau pateiktoje lentelėje pateikiami informantų pateikti atsakymai susiję su mobilizacijos veiksnių subkategorijomis (žr. 24 lentelę).

24 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius mobilizacijos veiksnius (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginį patvirtinanti citata / informanto kodas
Mobilizacijos veiksniai	Piliečių sutelkimas	„ <i>Piliečių sutelkimas galimai turi didžiausią įtaką piliečių dalyvavimui</i> “ (I1) „ <i>Piliečių sutelkimas <...> turi didžiausią įtaką piliečių dalyvavimui</i> “ (I2) „ <i>Piliečių sutelkimas <...> reikalauja nemažai piliečių iniciatyvos (vidinio troškimo dalyvauti ir burti kitus)</i> “ (I6) „ <i>Ypatingą dėmesį skirčiau gebėjimui sutelkti piliečius</i> “ (I7) „ <i><...> kaip piliečių sutelkimas yra itin svarbūs veiksniai, skatinantys jaunos žmones dalyvauti</i> “ (I10) „ <i><...> įtakos turi gebėjimas telkti piliečius vardan bendro vienijančio tikslo</i> “ (I11) „ <i><...> piliečių sutelkimas yra ypatingai svarbus, nes tokiu būdu visuomenė mobilizuojama bendram tikslui, ugdomas pilietiškumas, bendradarbiavimas</i> “ (I12)
	Piliečių rėmimas	„ <i><...> piliečių rėmimas, kurį apibūdinau kaip piliečių palaikymą, nuolatinį konsultavimą, ryšių mezgimą tarp valdžios atstovų ir piliečių ir pan.</i> “ (I3)
	Motyvacija	„ <i>Piliečių <...> motyvacija turi didžiausią įtaką piliečių dalyvavimui</i> “ (I2) „ <i>Piliečių <...> motyvacija reikalauja nemažai piliečių iniciatyvos</i> “ (I6)
	Vertybės	„ <i><...> didžiausią įtaką daro vertybės, kurias dažnai suformuoja gyvenamoji jauno žmogaus aplinka. Turint aiškias vertybių sistemas yra lengviau priimti sprendimus, kurie tenkintų daugumos poreikius</i> “ (I4) „ <i>Tikrai galiu pripažinti, kad mano dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką turi mano asmeninės vertybės</i> “ (I9)
	Pasitikėjimas savimi ir kitais	„ <i>Ypatingą dėmesį skirčiau pasitikėjimui savimi ir kitais. Supratimas, kad visi esame vedini vieno bendro tikslo, skatina, mano, kaip jaunimo atstovės dalyvavimą</i> “ (I7) „ <i><...> bei pasitikėjimas tiek savimi, tiek kitais, yra itin svarbūs veiksnys</i> “ (I10)
	Reikšmingi visi išvardyti veiksniai	„ <i>Skirtingoms piliečių grupėms, svarbūs skirtingi faktoriai, todėl išskirti tik kelis būtų sunku, nes visi jie reikšmingi</i> “ (I5)

7 informantai kaip svarbų veiksnių išskyrė piliečių sutelkimą, kuris artimai siejasi su motyvacija „*Piliečių sutelkimas <...> reikalauja nemažai piliečių iniciatyvos (vidinio troškimo dalyvauti ir burti kitus)*“ (I6). Informantai pastebi, kad piliečių skatinimui įtakos turi bendro organizacijos tikslo, kurioje jis dalyvauja, suvokimas „*<...> įtakos turi gebėjimas telkti piliečius vardan bendro vienijančio tikslo*“ (I11). Manoma, kad šis veiksnys apjungia pilietiškumą bei bendradarbiavimą „*<...> piliečių sutelkimas yra ypatingai svarbus, nes tokiu būdu visuomenė mobilizuojama bendram tikslui, ugdomas pilietiškumas, bendradarbiavimas*“ (I12). Naujai pastebėta, kad šios informantų išvalgos mokslinėje literatūroje nebuvo paminėtos, o pilietiškumas yra priskiriamas gebėjimui telkti piliečius.

1 informantas pamini, kad piliečių dalyvavimui yra itin svarbus piliečių rėmimas, kurį šiame kontekste informantai supranta kaip „*piliečių palaikymą, nuolatinę konsultavimą, ryšių mezgimą tarp valdžios atstovų ir piliečių ir pan.*“ (I3). Motyvaciją išskiria 2 respondentai, teigdami, kad „*Piliečių <...> motyvacija turi didžiausią įtaką piliečių dalyvavimui*“ (I2). Išskiriamas pasitikėjimas savimi ir kitais, kurių pasirinkimą grindžia jaunimo atstovai „*Ypatingą dėmesį skirčiau pasitikėjimui savimi ir kitais. Supratimas, kad visi esame vedini vieno bendro tikslo, skatina, mano, kaip jaunimo atstovės, dalyvavimą*“ (I7).

Pasitikėjimo veiksniai. Informantų buvo teiraujamasi „*Kaip manote, kodėl piliečių (jaunimo atstovų) pasitikėjimas valdžios institucijomis yra / nėra svarbus, priiminėjant sprendimus, susijusius su jaunimo politikos įgyvendinimu? Atsakymą pagrįskite*“ (žr. 25 lentelę).

25 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius pasitikėjimo veiksnius (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginį patvirtinanti citata / informanto kodas
Pasitikėjimo veiksniai	Svarbus	<p>„<...>Piliečių pasitikėjimas valdžios institucijomis yra svarbus, <...> pasitikėdami institucijomis drąsiau gali reikšti savo mintis, idėjas bei pasiūlymus“ (I1)</p> <p>„<...>Piliečių pasitikėjimas valdžios institucijomis yra svarbus, nes pasitikėjimas institucijomis leidžia aktyviau įsitraukti į sprendimų įgyvendinimo procesus“ (I2)</p> <p>„<...> labai svarbus <...> formuoti pasitikėjimui turėtų būti skiriama <...> daug laiko“ (I3)</p> <p>„Pasitikėjimas valdžios institucijomis yra ilgalaikis kintantis procesas“ (I4)</p> <p>„<...> skatins piliečius įsitraukti į sprendimų priėmimą, tuo didesnis pasitikėjimas augs valdžios institucijomis, mažės atotrūkis ir atsiradus ryšiui tarp vietos valdžios ir gyventojų, atsiras didesnė tikimybė, jog piliečiai <...> aktyviau dalyvaus“ (I5)</p> <p>„Tik atvirai abipusiai pasitikint vieni kitais, savivaldybėje įgyvendinant bet kokią politiką, galima pasiekti stulbinamų rezultatų“ (I6)</p> <p>„Tai yra ypatingai svarbus veiksnys“, „Esant tarpusavio pasitikėjimui bendradarbiavimas vyksta žymiai sklandžiau“ (I7)</p> <p>„Jaunuoliams yra itin svarbu kažkuo pasitikėti, kadangi jiems dažnai trūksta praktikos ar patirties, todėl sukuriamas ryšys, arba komunikacijos „tiltas“ tarp valdžios atstovų, kurie atstovauja institucijas ir piliečių yra be galo svarbus“ (I8)</p> <p>„Be pasitikėjimo valdžios institucijomis, žmonėms nebus motyvacijos siūlyti ir stengtis įgyvendinti tam tikrus sprendimus“ (I9)</p> <p>„<...> tai yra efektyvaus bendradarbiavimo pagrindas“ (I10)</p> <p>„<...> skatina pasitikėjimą valstybės ir savivaldybės institucijomis, formuoja didesnę atsakomybę ir atskaitomybę iš valdžios institucijų. Mano nuomone, pasitikėjimas yra grindžiamas bendradarbiavimu“ (I11)</p> <p>„Tai yra svarbu, nes vienas kitu pasitikint yra lengviau siekti užsibrėžtų rezultatų“ (I12)</p>

Visi 12 respondentų vienareikšmiškai patvirtino, kas pasitikėjimo veiksniai yra svarbūs. Valdžios nuomone, esant pasitikėjimui galima drąsiai reikšti idėjas ir pasiūlymus, aktyviau įsitraukti į įvairius procesus. Pasitikėjimo veiksnys apibrėžiamas kaip procesas, kuris bėgant laikui yra sukuriamas „*Pasitikėjimas valdžios institucijomis yra ilgalaikis kintantis procesas*“ (I4). Jaunimo atstovai pasitikėjimą priskiria bendradarbiavimui, nuolatiniam bendravimui „*<...> tai yra efektyvaus bendradarbiavimo pagrindas*“ (I10), ryšio užmezgimui „*Jaunuoliams yra itin svarbu kažkuo pasitikėti, kadangi jiems dažnai trūksta praktikos ar patirties, todėl sukuriamas ryšys, arba komunikacijos „tiltas“ tarp valdžios atstovų, kurie atstovauja institucijas ir piliečių yra be galo svarbus*“ (I8). Apibendrinant galima teigti, kad abipusis pasitikėjimas tarp valdžios ir piliečių yra labai svarbus, kintantis procesas, kuris turėtų būti grindžiamas bendradarbiavimu.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad nepasitikėjimas irgi gali sukurti stimulą veikti piliečiui, tačiau toks veikimas atsiranda iš nepasitenkinimo esama problema, tačiau problemai egzistuojant ir toliau pilietį gali apimti visiška apatija jų sprendimui.

Lyderystės veiksniai. Mokslinėje literatūroje pažymima, kad lyderystės veiksnį galima išmatuoti per tokias subkategorijas kaip: lankstumas, permainingos, gebėjimą telkti kitus, atsakomybė. Interviu metu informantų buvo teiraujamasi „*Piliečiai (jaunimo atstovai) dažnai inicijuoja pasikeitimus jaunimo politikos įgyvendinime – yra lankstūs mėgsta permainingas, geba telkti kitus, prisiima atsakomybę ne tik už save, bet ir už savo bendruomenę?*“ Subkategorijas pagrindžiančios informantų citatos pateikiamos 26 lentelėje (žr. 26 lentelę).

26 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius lyderystės veiksnius (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginį patvirtinanti citata / informanto kodas
Lyderystės veiksniai	Lankstumas	„ <i>Jaunimas nesunkiai prisitaiko prie pasikeitusių sąlygų, organizuoja įvairias akcijas, šventes, minėjimus ir renginius</i> “ (I2) „ <i><...> jauni žmonės yra iniciatyvūs, lankstūs</i> “ (I4)
	Permainos	„ <i><...> jauni žmonės <...> mėgsta ir inicijuoja permainingas</i> “ (I4)
	Gebėjimas telkti kitus	„ <i>Šilalės jaunimas mėgsta save išreikšti per įvairias nevyriausybinės organizacijos, jų veiklą, jaunimo organizacijų lyderiai geba telkti kitus aplink save</i> “ (I3) „ <i>Jie geba suburti aplink save daugiau bendraminčių</i> “ (I5) „ <i>Man sekasi telkti aplink save bendraminčius ir bendraamžius, esu kupina naujų idėjų ir pasiūlymų, tačiau kartais trūksta drąsos tiems pasiūlymams išreikšti</i> “ (I8) „ <i>Mane supantys bendraamžiai manimi pasitiki, palaiko, pritaria mano idėjoms ir siūlymams, todėl manau, kad lyderystės bruožis yra itin svarbus</i> “ (I9) „ <i><...> veikiant kaip lyderiui, man nesudėtingai sekasi suburti vieningą jaunų žmonių komandą, kurie žino ir suvokia organizacijos veikimo tikslą</i> “ (I12)
	Atsakomybė	„ <i>Džiugu, kad auga daug jaunų lyderių, kurie jau imasi iniciatyvų savarankiškai</i> “ (I1) „ <i>Jauni žmonės darbštūs, energingi, aktyvūs bei prisiimantys atsakomybę ne tik už savo bendruomenę, bet ir už savo šalies ateitį</i> “ (I6) „ <i>Jaučiu, jog tik po dviejų metų jaunimo atstovavimo jaunimo politikoje, tik dabar pradėdau įgauti pasitikėjimo savimi <...> ir stengiuosi drąsiai atstovauti įvairias bendraamžių grupes</i> “ (I7) „ <i><...> kuomet yra atstovaujama kokia nors jaunimo organizaciją, neišvengiamai atsakomybė yra prisiimama ne tik už save, bet ir už kitus</i> “ (I10) „ <i>Taip, manau, kad lyderystė itin svarbus veiksnys, padedantis suburti ta pačia kryptimi žiūrinčių, vieną tikslą turinčių jaunų žmonių komandą</i> “ (I11)

Lankstumą ir permainingų iniciavimą pažymėjo tik 2 informantai, teigdami, kad „*Jaunimas nesunkiai prisitaiko prie pasikeitusių sąlygų, organizuoja įvairias akcijas, šventes, minėjimus ir renginius*“ (I2), „*<...> jauni žmonės <...> mėgsta ir inicijuoja permainingas*“ (I4). Tiek valdžios, tiek jaunimo atstovų nuomonė dėl gebėjimo telkti kitus bei atsakomybės prisiėmimo, pasiskirsto tolygiai. Informantai pastebi, kad telkti kitus žmones dažniausiai sekasi įvairių organizacijų pirmininkams, kitiems atsakingiems už organizacijos veiklą asmenims „*Šilalės jaunimas mėgsta save išreikšti per įvairias nevyriausybinės organizacijos, jų veiklą, jaunimo organizacijų lyderiai geba telkti kitus aplink save*“ (I3). Kai kurie patys jaunimo atstovai save laiko lyderiais „*Man sekasi telkti aplink save bendraminčius ir bendraamžius, esu kupina naujų idėjų ir pasiūlymų <...>*“ (I8), „*<...> veikiant kaip lyderiui, man nesudėtingai sekasi suburti vieningą jaunų žmonių komandą*“ (I12).

Mokslinėje literatūroje apibrėžiamas savęs kaip lyderio suvokimas ir atsakomybės prisiėmimas – vienas iš veiksmų, skatinančių piliečių dalyvavimą. Informantai mano, kad „*<...> kuomet yra atstovaujama kokia nors jaunimo organizaciją, neišvengiamai atsakomybė yra prisiimama ne tik už save, bet ir už kitus*“ (I10).

Bendruomeniškumo veiksniai. Bendruomeniškumo veiksniams mokslinėje literatūroje priskiriama tarpusavio sanglauda, bendrystės jausmas ir pats bendruomeniškumas. Informantų buvo teiraujamasi „*Piliečiai (jaunimo atstovai) dalyvauja jaunimo politikos įgyvendinime, nes mėgsta jausti bendruomeniškumą, tarpusavio ryšius, sanglaudą, bendrystės jausmą, susitikti su bendraminčiais? Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.*“ Toliau pateikiamas informantų požiūris į piliečių dalyvavimui turinčius įtaką veiksnius (žr. 27 lentelę).

27 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius bendruomeniškumo veiksnius (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginį patvirtinanti citata
Bendruomeniškumo veiksniai	Bendruomeniškumas	„ <i>Jaunimo atstovai dalyvauja jaunimo politikos įgyvendinime, nes mėgsta susitikti su bendraminčiais ir jausti bendruomeniškumą</i> “ (I2) „ <i>Visiems jauniems žmonės svarbu priklausyti bendruomenei, nesvarbu kokia ji būtų: mokyklos, užklasinės veiklos, nevyriausybinų organizacijų ar kt.</i> “ (I3) „ <i>Jauniems žmonėms neabejotinai yra svarbus priklausymas bendruomenei, per tai identifikuojant ir realizuojant save, kaip asmenybę</i> “ (I4) „ <i><...> būtent bendruomeniškumo ir noro bendrauti, noro padėti ar kažką pakeisti jausmas neatsiejami nuo piliečių, dalyvaujančių politikos įgyvendinimo procese</i> “ (I5) „ <i><...> yra itin svarbūs, nes tarpusavio ryšys su bendraminčiais man yra viena iš svarbiausių vertybių, bendruomeniškumas skatina drąsiau ir aktyviau įsitraukti į įvairiausias veiklas</i> “ (I10) „ <i>Dalyvauju jaunimo politikos įgyvendinime, nes mėgstu jausti bendruomeniškumą</i> “ (I11)
	Tarpusavio sanglauda	<i>Dalyvauju jaunimo politikos įgyvendinime, nes mėgstu jausti <...> tarpusavio ryšius, <...> su bendraminčiais</i> “ (I11)
	Bendrystės jausmas	„ <i><...> bendrumo jausmas labai svarbus, kaip ir buvimas tarp bendraminčių</i> “ (I8) „ <i><...> nes man patinka jaustis bendruomenės dalimi</i> “ (I9) „ <i><...> jaunimo politikos įgyvendinime siekiu bendruomeniškumo ir bendradarbiavimo <...> įdomu dalyvauti veiklose, kuriose yra daug <...> bendraminčių, visada užplūsta geras jausmas, toks, lyg elgtumėmės teisingai</i> “ (I12)
	Visi aukščiau paminėti veiksniai	„ <i>Jaunimui labai aktualu užmegzti ir palaikyti kuo daugiau socialinių kontaktų, užmegzti pažinčių</i> “ (I1) „ <i><...> įgauna daug naujos praktikos, įgyja naujų kompetencijų (lavinamas kritinis jaunuolio mąstymas), priimamų sprendimų pagrindimas</i> “ (I6) „ <i><...> visus aukščiau išvardintus veiksnius galiu priskirti svarbiausiems veiksniams. Galimybė kurti naujus ryšius ir plėsti pažinčių tinklą man yra labai svarbus. Bendruomeniškumas sukurią puikią terpę naujų idėjų atsiradimui, kurios palengvina sprendimų priėmimo procesus</i> “ (I7)

Didžioji dalis informantų pastebėjo, kad bendruomeniškumas yra itin svarbus veiksnys. „*Jauniems žmonėms neabejotinai yra svarbus priklausymas bendruomenei, per tai identifikuojant ir realizuojant save, kaip asmenybę*“ (I4), „*Visiems jauniems žmonės svarbu priklausyti bendruomenei, nesvarbu kokia ji būtų: mokyklos, užklasinės veiklos, nevyriausybinų organizacijų ar kt.*“ (I3). Tik veikdamas bendruomenėje pilietis, gali jaustis drąsiai ir užtikrintai „*<...> yra itin svarbūs, nes tarpusavio ryšys su bendraminčiais man yra viena iš svarbiausių vertybių, bendruomeniškumas skatina drąsiau ir aktyviau įsitraukti į įvairiausias veiklas*“ (I10). Tarpusavio sanglaudą, kaip svarbų veiksnį, pažymi vienas informantas, o bendrystės jausmą išskiria 3 informantai, pastebėdami, kad „*<...> jaunimo politikos įgyvendinime siekiu bendruomeniškumo ir bendradarbiavimo <...> įdomu dalyvauti veiklose, kuriose yra daug <...> bendraminčių, visada užplūsta geras jausmas, toks, lyg elgtumėmės teisingai*“ (I12). 3 informantai pastebi, kad visos išvardytos bendruomeniškumo veiksnų subkategorijos yra vienodai svarbios.

Mokslinėje literatūroje pažymima, kad bendruomeniškumo jausmas yra itin svarbus, piliečiai linkę užsiimti tuo, kas svarbu juos supantiems žmonėms, bendruomenei, šis ryšys tarp žmonių atsiranda tuomet, kai žmonės dirba kartu dėl visiems rūpimų pokyčių.

Instituciniai veiksniai. Instituciniai veiksniai apibūdina egzistuojančias taisykles, organizacijos, įstaigoje, su kuriomis susipažįsta kiekvienas naujas tos sistemos dalyvis. Informantų teirautasi „*Kaip manote, ar pilietis (jaunimo atstovas), prieš dalyvaudamas jaunimo politikos įgyvendinime, apskaičiuoja gaunamą naudą, galimas išlaidas ir veikia iš asmeninių interesų ir naudos? Atsakymą pagrįskite.*“

28 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius institucinius veiksnius (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginį patvirtinanti citata / informanto kodas
Instituciniai veiksniai	Gaunama nauda	„ <i>Mano nuomone, yra dviejų tipų jaunimo atstovai, tai tie kurie jaunimo politikoje dalyvauja siekiant įgyvendinti tam tikrų asmeninių tikslų</i> “ (I2)
	Veiksnyis nėra svarbus	„ <i>Jaunuoliai veikloje dalyvauja dėl to, kad jiems patinka bendrauti su bendraminčiais, susitikti su žmonėmis, kurie siekia to paties tikslo</i> “ (I3) „ <i><...> jaunimo atstovai nėra linkę tiksliai apskaičiuoti dalyvavimo naudos, greičiau juos veda idėjiniai dalykai, bendraminčių skatinimas</i> “ (I4) „ <i>Manau, kad ne</i> “ „ <i><...> kad jaunimo politikoje dalyvauja asmenys, vedini bendruomeniškų paskatų, noro prisidėti prie teigiamą įtaką formuojančios veiklos ar projektų įgyvendinimo, įgyti naudingos patirties ir pan.</i> “ (I5) „ <i><...> remiasi ne į materialinę (apčiuopiamą, paskaičiuojamą) naudą, tačiau į asmeninius interesus</i> “ (I6) „ <i>Ne. Naudos vykdant šią veiklą tikrai neskaičiuoju</i> “ (I7) „ <i>Tikrai niekuomet neveikiu iš asmeninių interesų ir naudos</i> “ (I8) „ <i>Prieš įsitraukdamas į jaunimo politikos įgyvendinimą niekada nesitikėjau naudos sau</i> “ (I9) „ <i>Gaunamos naudos neskaičiuoju, kadangi jaunimo politikoje dalyvauju iš idėjos, dėl to, kad man patinka dalyvauti jaunimo renginiuose, burti aplink save taip pat mėstančius žmones, stengtis dėl to, kad visi būtų patenkinti ir laimingi</i> “ (I10) „ <i><...> dalyvaudama jaunimo politikos įgyvendinime neskaičiuoju gaunamos asmeninės naudos ir galimų išlaidų, neveikiu iš asmeninių interesų ir naudos</i> “ (I11) „ <i>Dažniausiai viską darau intuityviai. Niekada ilgai nesvarstau, ar ši veikla atneš man naudos. Manau, kiekvienas dalyvaudamas jaunimo politikoje, dažniausiai tikisi grįžamojo ryšio, o ne apčiuopiamos naudos</i> “ (I12)
	Tiek asmeninės nauda, tiek bendros vertybės	„ <i>Kai kurie jaunimo politikoje dalyvaujantys siekia įgyvendinti tam tikrus asmeninius tikslus, o kitų tikslai grindžiami tarpusavio supratimu, draugiškumu ir kitomis bendromis vertybėmis</i> “ (I1)

Gaunamų išlaidų svarbą dalyvaujant jaunimo politikos įgyvendinime, įvardija tik 1 respondentas „*Mano nuomone, yra dviejų tipų jaunimo atstovai, tai tie kurie jaunimo politikoje dalyvauja siekiant įgyvendinti tam tikrų asmeninių tikslų*“ (I2). 10 informantų pastebi, kad šis veiksnys nėra svarbus, nuomonė sutampa tiek iš valdžios atstovų, tiek iš piliečių (jaunimo atstovų) pusės „*<...> jaunimo atstovai nėra linkę tiksliai apskaičiuoti dalyvavimo naudos, greičiau juos veda idėjiniai dalykai, bendraminčių skatinimas*“ (I4), „*<...> kad jaunimo politikoje dalyvauja asmenys, vedini bendruomeniškų paskatų, noro prisidėti prie teigiamą įtaką formuojančios veiklos ar projektų įgyvendinimo, įgyti naudingos patirties ir pan.*“ (I5), „*Gaunamos naudos neskaičiuoju, kadangi jaunimo politikoje dalyvauju iš idėjos, dėl to, kad man patinka dalyvauti jaunimo renginiuose, burti aplink save taip pat mėstančius žmones, stengtis dėl to, kad visi būtų patenkinti ir laimingi*“ (I10). Nei vienas iš informantų nepažymi, kad dalyvaudamas jaunimo politikos įgyvendinime apskaičiuoja galimas išlaidas. 1 iš informantų mano, kad piliečiai dalyvauja vedini įvairių tikslų, vieni – siekdami asmeninės naudos, kiti – vadovaudamiesi bendromis vertybėmis.

Teisinio reguliavimo veiksniai. Informantų buvo teiraujama „Įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintos piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimo taisyklės skatina piliečius (jaunimo atstovus) aktyviai dalyvauti įgyvendinant jaunimo politiką. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.“ Toliau pateikiamos teiginį patvirtinančios ar paneigiančios citatos (žr. 29 lentelę).

29 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius teisinio reguliavimo veiksnius (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginį patvirtinanti citata / informanto kodas
Teisinio reguliavimo veiksniai	Skatina	„Jaunimo politikos pagrindų įstatymas skatina aktyvų jaunimo atstovų įsitraukimą, nes reikalauja (pariteto principu), kad pusė JRT sudėties būtų jaunimo atstovai“ (I4) „Manau, jog dalyvauti jaunimo politikoje skatina ne teisės aktuose įtvirtintos normos, bet pačios konkrečios situacijos ar klausimo išmanymas, noras prisidėti ir padėti, išreikšti savo nuomonę“ (I5) „Įstatymai ir teisės aktai, kurie įtvirtina piliečių dalyvavimo taisykles, skatina dalyvauti jaunimo politikoje, tačiau tai daugiau atsiremia į formalumą“ (I9)
	Neskatina	„<...> taisyklės nėra pagrindinis veiksnys“. <...> Taisyklės aktualios valdžios atstovams, iš mūsų pusės – idėjos ir galimi problemų sprendimo būdai“ (I12) „Gyvenime pokyčiai vyksta žymiai greičiau nei teisės aktų pakeitimai, papildymai, todėl nemanau, kad teisinis reguliavimas ypatingai prisideda prie piliečių dalyvavimo skatinimo“ (I6) „<...> realiai apie jas jaunimas nieko dažniausiai nežino. Todėl galima teigti, kad jos prie tiesioginio jaunuolio skatinimo dalyvauti tikrai neprisideda“ (I8) „<...> nėra esminis veiksnys, skatinantis jaunimo dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką. Įstatymai daugiau parodo, kaip žmogus turi elgtis vienu ar kitu atveju, tačiau, pirmiausia, žmogus pats turi būti motyvuotas“ (I10)
	Neutralu	„<...> teisinis reguliavimas suteikia jaunimo atstovams galimybes dalyvauti procesuose įgyvendinančiuose jaunimo politiką“ (I1) „<...> teisinis reguliavimas nei trukdo, nei skatina aktyvų jaunimo dalyvavimą“ (I2) „Jaunimas nesidomi įstatymais“ (I3) „Šis veiksnys manęs nei skatina, nei trukdo. Jeigu yra motyvacija veikti – į įstatymus galima lanksčiai reaguoti ir interpretuoti arba pasinaudoti egzistuojančių teisės aktų suteikiamomis privilegijomis“ (I7) „Teisės aktai – tai priemonė sėkmingai įgyvendinti jaunimo politiką, tačiau tikrasis jaunimo politikos tikslas – aktyvus jaunuolių dalyvavimas priimant jiems svarbius sprendimus“ (I11)

Šiame klausime valdžios ir piliečių (jaunimo) atstovų nuomonė išsiskyrė. Vienu jaunimo atstovų nuomone „Įstatymai ir teisės aktai, kurie įtvirtina piliečių dalyvavimo taisykles, skatina dalyvauti jaunimo politikoje, tačiau tai daugiau atsiremia į formalumą“ (I9), kiti pažymi, kad „<...> realiai apie jas jaunimas nieko dažniausiai nežino. Todėl galima teigti, kad jos prie tiesioginio jaunuolio skatinimo dalyvauti tikrai neprisideda“ (I8), „<...> nėra esminis veiksnys, skatinantis jaunimo dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką. Įstatymai daugiau parodo, kaip žmogus turi elgtis vienu ar kitu atveju, tačiau, pirmiausia, žmogus pats turi būti motyvuotas“ (I10). Valdžios atstovų nuomone teisinio reguliavimo veiksniai yra neutralūs „<...> teisinis reguliavimas nei trukdo, nei skatina aktyvų jaunimo dalyvavimą“ (I2), „Jaunimas nesidomi įstatymais“ (I3), „Šis veiksnys manęs nei skatina, nei trukdo. Jeigu yra motyvacija veikti – į įstatymus galima lanksčiai reaguoti ir interpretuoti arba pasinaudoti egzistuojančių teisės aktų suteikiamomis privilegijomis“ (I7). Informantų požiūris su mokslinėje literatūroje Giglerio ir Bailur (2014) pateiktais pastebėjimais sutampa, šie autoriai apibrėžė, kad šis veiksnys tampa tik teisiniuose dokumentuose numatytų tikslų vykdymu (formalumu), tačiau ne realia piliečių dalyvavimo teikiama nauda.

Finansavimo veiksniai. Informantų buvo klausama „*Kaip manote, kokią įtaką piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką, turi finansiniai ištekliai (savivaldybės rėmimas)? Savo atsakymą pagrįskite.*“ Teiginių pagrindžiančios arba paneigiančios citatos pateikiamos 30 lentelėje (žr. 30 lentelę).

30 lentelė. Su jaunimo politikos įgyvendinimu Šilalės r. sav. susijusių informantų požiūris į piliečių dalyvavimui įtakos turinčius finansavimo veiksnius (šaltinis: sudaryta autorės)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių patvirtinanti citata / informanto kodas
Finansavimo veiksniai	Skatina	<p>„<...>dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką turi finansavimas, kadangi jauni asmenys neturi pakankamai asmeninių lėšų, kurios leistų aktyviai dalyvauti bei įgyvendinti sumanymus susijusius su jaunimo politikos priemonėmis“ (I4)</p> <p>„Didelę įtaką <...> turi finansavimo veiksniai“ (I2)</p> <p>„Be finansavimo galimybės nebūtų įmanoma savivaldybėje įgyvendinti jaunimui skirtų programų“ (I3)</p> <p>„Finansiniai ištekliai, skiriami jaunimo politikos įgyvendinimui, turi tendenciją didėti, nes vis labiau suprantama jaunų žmonių svarba rajonui, regionui – jauni žmonės skatinami kurtis, gyventi regionuose, stabdoma jų emigracija“ (I4)</p> <p>„Manau, kad finansiniai ištekliai turi didžiulę įtaką. Sunku įsivaizduoti veiklą ar programą, kuriai nebūti reikalingas finansavimas“ (I5)</p> <p>„Tai itin svarbus veiksnys jaunimui, kadangi tenka dalyvauti įvairiuose komisijos posėdžiuose, pastebiu, kad jaunimo politikai skiriamas finansavimas yra itin mažas“ (I6)</p> <p>„Turi didelę įtaką“, „<...>Ypatingai nevyriausybinių organizacijų rėmimas sukuria ryšį tarp valdžios institucijos ir organizacijos, didėja tarpusavio skaidrumas, aiškumas“ (I7)</p> <p>„Pinigai, skirti jaunimo politikos įgyvendinimui Šilalės rajono savivaldybėje – visada motyvuoja“ (I9)</p> <p>„<...> savivaldybės rėmimas turi didžiulę įtaką įgyvendinant jaunimo politiką, nes daugelis jaunimo organizacijų susiduria su finansiniais sunkumais“ (I10)</p> <p>„Finansiniai veiksniai organizacijai turi gana didelę įtaką dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką „<...> jaunimo savanoriškos tarnybos įgyvendinimui, jaunimo verslumo skatinimo programoms“ (I11)</p> <p>„Finansiniai veiksniai turi didelės įtakos jaunimo politikos įgyvendinimui“ (I12)</p>
	Neskatina	<p>„<...> finansavimo veiksniai jokios įtakos neturi. Pirmiausia tam, kad pasinaudotum finansavimu iš savivaldybės, asmenis, kurie rašo projektus turėtų turėti motyvacijos kažką daryti, o jei nėra motyvacijos, tuomet ir programų ar projektų finansavimas neturi jokios įtakos“ (I8)</p>

Net 11 informantų pateiktam teiginiui pritaria „Be finansavimo galimybės nebūtų įmanoma savivaldybėje įgyvendinti jaunimui skirtų programų“ (I3), „Turi didelę įtaką“, „<...> Ypatingai nevyriausybinių organizacijų rėmimas sukuria ryšį tarp valdžios institucijos ir organizacijos, didėja tarpusavio skaidrumas, aiškumas“ (I7), „Finansiniai veiksniai organizacijai turi gana didelę įtaką dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką „<...> jaunimo savanoriškos tarnybos įgyvendinimui, jaunimo verslumo skatinimo programoms“ (I11), „Manau, kad finansiniai ištekliai turi didžiulę įtaką. Sunku įsivaizduoti veiklą ar programą, kuriai nebūti reikalingas finansavimas“ (I5). Kaip buvo pastebėta baigiamojo magistro projekto 2.3. dalyje, finansavimas skiriamas jaunimo politikos įgyvendinimui lyginant su kitomis sritimis yra itin mažas „Tai itin svarbus veiksnys jaunimui, kadangi tenka dalyvauti įvairiuose komisijos posėdžiuose, pastebiu, kad jaunimo politikai skiriamas finansavimas yra itin mažas“ (I6). Kadangi šios srities finansavimas Šilalės rajono savivaldybėje nėra didelis, todėl patenkinti jaunuolių poreikius ne visada pakanka lėšų „<...> savivaldybės rėmimas turi didžiulę įtaką įgyvendinant jaunimo politiką, nes daugelis jaunimo organizacijų susiduria su finansiniais sunkumais“ (I10). 1 informantas pastebėjo, kas finansavimo veiksniai jo nuomone, neskatina piliečių dalyvavimo įgyvendinant jaunimo politiką Savivaldybėje „<...> finansavimo veiksniai jokios įtakos neturi. Pirmiausia tam, kad pasinaudotum finansavimu iš savivaldybės,

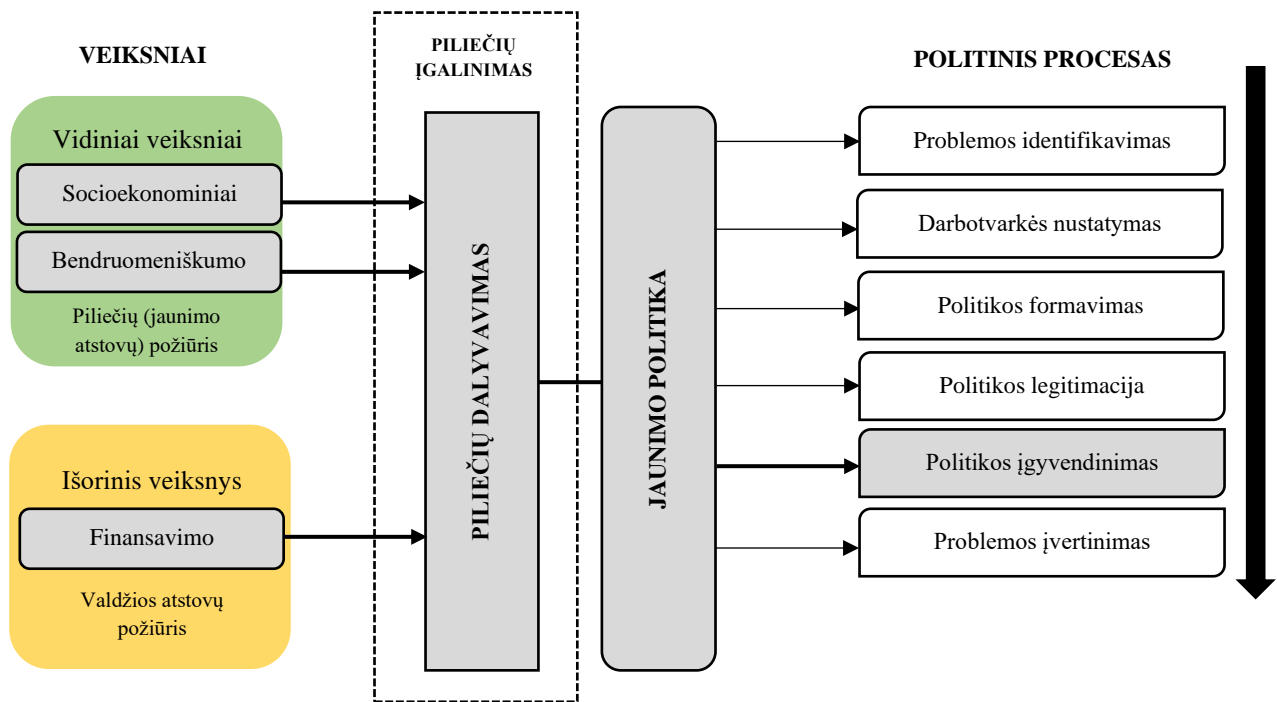
asmenis, kurie rašo projektus turėtų turėti motyvacijos kažką daryti, o jei nėra motyvacijos, tuomet ir programų ar projektų finansavimas neturi jokios įtakos“ (I8).

Informantams klausimai apie veiksnius, skatinančius piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką suformuoti tokiu principu, kad kiekvienas iš atsakiusiųjų galėtų apsvarstyti visus galimus pasirinkimo variantus. Paskutiniame klausime informantai turėjo įvardyti jų nuomone didžiausią įtaką turintį veiksnį, kuris skatina piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje. Informantų pasirinktų veiksnių, skatinančių piliečių dalyvavimą suvestinė pateikta 31 lentelėje (žr. 31 lentelę).

31 lentelė. Veiksnių skatinančių piliečių dalyvavimą, įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje, suvestinė (šaltinis: sudaryta autorės)

Informanto kodas	Piliečių dalyvavimą, įgyvendinant jaunimo politiką, skatinantys veiksniai							
	Socioekonominiai	Mobilizacijos	Pasitikėjimo	Lyderystės	Bendruomeniškumo	Instituciniai	Teisinio reguliavimo	Finansavimo
I1	-	-	-	-	-	-	-	+
I2	-	+	-	-	-	-	-	-
I3	-	-	-	-	-	-	-	+
I4	-	-	-	-	+	-	-	-
I5	-	-	-	-	-	-	-	+
I6	-	-	-	-	-	-	-	+
I7	-	-	-	-	+	-	-	-
I8	-	-	-	-	+	-	-	-
I9	-	-	-	+	-	-	-	-
I10	+	-	-	-	-	-	-	-
I11	+	-	-	-	-	-	-	-
I12	+	-	-	-	-	-	-	-
Iš viso	3	1	0	1	3	0	0	4

I1-I6 informantai – valdžios atstovai, iš jų 4 atsakiusieji pažymi, kad sėkmingam piliečių dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką yra itin svarbus finansavimo veiksniai. 1 valdžios atstovas mano, kad yra svarbūs mobilizacijos veiksniai (laikas, pinigai ir kt.), 1 iš informantų pažymi, kad itin svarbus bendruomeniškumas (gebėjimas burti kitus, tarpusavio sanglauda). Atsižvelgiant į I7-I12 informantų (jaunimo atstovų) atsakymus, 3 informantai pažymi, kad yra itin svarbūs socioekonominiai veiksniai (kuriuos apima išsilavinimas, pajamos, politinis raštingumas ir įgūdžiai), 2 informantai mano, kad yra svarbus bendruomeniškumas, 1 informantas mano, kad yra svarbi lyderystė.

16 pav. Piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje skatinantys veiksniai (šaltinis: sudaryta autorės)

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad piliečių dalyvavimo svarbą suvokia ir apibrėžia visi tyrime dalyvavę informantai, pagrįsdami, jog piliečiams dalyvaujant politikos įgyvendinime yra lengviau nustatomi jų poreikiai ir prioritetai, kuriamas bendras viešasis gėris, puoselėjama demokratija, skatinamas dialogas tarp piliečių ir valdžios, taip atliepiant tikruosius jų interesus. Informantų nuomone, įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje daugiausia dėmesio yra skiriama piliečių įtraukimo formai, kurią informantai apibrėžia kaip įsitraukimą ir dalyvavimą per įvairias jaunimo ir su jaunimu dirbančių nevyriausybinių organizacijų veiklas, iniciatyvas, projektus. Mokslinėje literatūroje tokia dalyvavimo forma apibrėžiama kaip latentinis pilietinis dalyvavimas, o atstovavimas jaunimo organizacijoms priskiriamas nepagrindinėms politinio dalyvavimo formoms. Dauguma apklaustųjų mano, kad formuojant ir įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje, suaugusieji inicijuoja bendrus sprendimus su jaunimu, tačiau galutinis sprendimas yra priimamas valdžios atstovų. Informantų identifikuoti veiksniai, skatinantys piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje yra: finansavimo (išorinis veiksnys), socioekonominiai (priskiriamos pajamos, laikas ir išsilavinimas, kuri apima įgytos kompetencijos, susijusios su politiniu raštingumu bei įgūdžiai) ir bendruomeniškumo veiksniai. Socioekonominiai ir bendruomeniškumo veiksniai yra priskiriami vidiniams veiksniams. Valdžios atstovai mano, kad piliečių dalyvavimui daugiausia įtakos turi finansavimo veiksniai, o piliečiams (jaunimo atstovams) yra itin svarbūs socioekonominiai ir bendruomeniškumo veiksniai.

Išvados

1. Pagrindinės piliečių dalyvavimo koncepcijos: politinė, socialinė, ekonominė ir kultūrinė. Bendrąja prasme piliečių dalyvavimas apibrėžiamas kaip piliečių indėlio didinimas, kuris yra orientuotas sprendimų priėmimo procesą ir viešojo valdymo politikos bei programų turinį. Piliečių dalyvavimas apibrėžiamas kaip itin svarbus bei reikšmingas procesas dėl keleto svarbių priežasčių: didėjančio demokratijos trūkumo įvairiose viešojo valdymo lygmenyse, dažnėjančių ekonominių krizių, senėjančios visuomenės. Viešasis sektorius nuolatos turi ieškoti naujų bei inovatyvių piliečių dalyvavimo būdų sveikatos, švietimo, viešojo saugumo bei kitose viešojo valdymo srityse. Dalyvaudami piliečiai prisideda prie socialinės atskirties mažinimo, stiprina socialinę sanglaudą, priimami sprendimai nukreipti į tinkamų politinių tikslų ir prioritetų nustatymą, kurie yra svarbūs visai visuomenei. Dalyvavimas padeda gerinti teikiamų viešųjų paslaugų kokybę, spręsti visuomenei aktualias problemas, ugdyti visuotinį socialinį pasitikėjimą, asmens vertybes, į bendruomenę orientuotą pilietį, užtikrina asmens laisvę bei teisingumą.
2. Apibendrinant galima teigti, kad piliečių dalyvavimą skatinančių veiksnių, išskiriamų mokslinėje literatūroje, yra daug ir įvairių. Mokslininkai vidinius veiksnus, skatinančius piliečių dalyvavimą išskiria šiuos: socioekonominiai (laikas, pinigai, įgūdžiai, politinis raštingumas, demokratinės nuostatos, vertybės), mobilizacijos (psichologinė motyvacija, piliečių sutelkimas, piliečių rėmimas, pasitikėjimas tiek savimi, tiek kitais), pasitikėjimo (valdžios institucijomis), lyderystės, bendruomeniškumo veiksniai, o išoriniams veiksniams, skatinantiems piliečių dalyvavimą yra priskiriami instituciniai, teisinio reguliavimo, finansavimo veiksniai.
3. Populiariausiomis Lietuvoje piliečių dalyvavimo formomis išlieka aukojimas labdarai ir dalyvavimas bendruomenių veikloje, ypač populiarėja piliečių dalyvavimas elektroninėje erdvėje, ši forma yra populiari tarp jaunimo. Tarptautiniu lygmeniu daug dėmesio skiriama įvairioms jaunimo programoms: „Erasmus+“, „Europos solidarumo korpusas“ ir kt. bei jų įgyvendinimui. Nacionaliniu lygmeniu itin svarbus strateginis dokumentas „Lietuva 2030“, kuriuo vadovaujantis kuriamas 2021-2030 Nacionalinis pažangos planas, kurio antrasis strateginis tikslas yra nukreiptas į aktyvų pilietinį dalyvavimą, piliečių skatinimą dalyvauti bendruomeninėje veikloje. Įgyvendinant jaunimo politiką Lietuvoje vadovaujamas pagrindiniu jaunimo politikos įgyvendinimą reglamentuojančiu Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymu, kuriame numatomos visos su jaunimo politikos įgyvendinimu susijusios kryptys: darbas su jaunimu, jaunimo įgalinimas ir dalyvavimas, jaunimo savanoriška veikla ir tarpžinybinis bendradarbiavimas.
4. Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad piliečių dalyvavimą įgyvendinant jaunimo politiką Šilalės rajono savivaldybėje skatina socioekonominiai (pajamos, laikas, išsilavinimas, kurį apima įgytos kompetencijos, susijusios su politiniu raštingumu bei įgūdžiai, kurie dažniausiai turėtų būti ugdomi jau mokykloje), bendruomeniškumo veiksniai. Tiek socioekonominiai, tiek bendruomeniškumo veiksniai yra priskiriami vidiniams veiksniams. Finansavimo veiksniai taip pat turi įtakos piliečių dalyvavimui, jie mokslinėje literatūroje yra priskiriami išoriniams veiksniams. Valdžios atstovai mano, kad piliečių dalyvavimui įtakos turi finansavimo veiksniai, o piliečiams (jaunimo atstovams) yra itin svarbūs socioekonominiai ir bendruomeniškumo veiksniai.

Rekomendacijos

Šilalės rajono savivaldybės tarybai:

- Tvirtinant Šilalės rajono savivaldybės biudžetą, didinti Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos įgyvendinimui skirtą finansavimą.

Šilalės rajono savivaldybės administracijos jaunimo reikalų koordinatoriui:

- Organizuoti projektų rengimo mokymus nevyriausybinių organizacijų vadovams, siekiant gauti didesnę finansavimą jaunimo politikos įgyvendinimui rajone.

Šilalės rajono savivaldybės švietimo, kultūros ir sporto skyriui:

- Skirti daugiau dėmesio pilietiškumo ugdymo pamokoms mokyklose ir darželiuose. Organizuoti seminarus mokytojas-pedagogams, apie pilietiškumo ugdymo programas ir jų svarbą siekiant ugdyti pilietišką jaunuolį;
- Rengti pilietiškumo skatinimo stovyklas įtraukiant kuo daugiau nevyriausybinių organizacijų į stovyklos organizavimo procesą.

Šilalės rajono savivaldybės jaunimo reikalų tarybai:

- Organizuoti išplėstinius jaunimo reikalų tarybos posėdžius, kuriuose galėtų dalyvauti Šilalės rajono savivaldybėje veikiančios mokyklos, jų klasės;
- Rengiant su jaunimo politika susijusius programų projektus, į prioritetus įtraukti bendruomeniškumo ir pilietiškumo skatinimą;
- Organizuoti neformalias išvykas jaunimo reikalų tarybos nariams (tiek valdžios, tiek jaunimo atstovams), kuriose būtų ugdomas bendruomeniškumas;
- Siekiant taupyti posėdyje dalyvaujančių jaunimo atstovų laiką ir kitas išlaidas (pavyzdžiui kurą, kuris reikalingas norint atvykti į jaunimo reikalų posėdį, asmenims, gyvenantiems rajone) patiriamas dalyvaujant realiame jaunimo reikalų tarybos posėdyje, dažniau organizuoti nuotolinius jaunimo reikalų tarybos posėdžius.

Šilalės rajono jaunimo ir su jaunimu dirbančioms organizacijoms:

- Organizuoti mokymus jaunimo ir su jaunimu dirbančioms nevyriausybiniams organizacijoms, siekiant ugdyti lyderius ne tik Šilalės mieste, bet ir rajone veikiančiose organizacijose;
- Organizuoti jaunimo ir su jaunimu dirbančių nevyriausybinių organizacijų vasaros stovyklas, kuriose būtų skatinamas ir ugdomas jaunų žmonių bendruomeniškumas;
- Organizuoti neformalius pokalbius su valdžios atstovais, siekiant supažindinti jaunus žmones su politinėmis ideologijomis, rinkimų ir piliečių dalyvavimo priimančiais sprendimus svarba.

Literatūros sąrašas

1. Abs, H. J., Veldhuis, R. (2006). Indicators on Active Citizenship for Democracy – The social, cultural, and economic domain. 91. Prieiga per internetą: https://www.pedocs.de/volltexte/2009/1879/pdf/CoE_Abs_Veldhuis_2006_D_A.pdf
2. Aichholzer, H. Kubicek, L. Torres, L. (2016). Collaborative Forms of Citizen (e-)Participation. (T. 19, p. 109-122). Cham: Springer International Publishing [žiūrėta 2021-02-11]. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-3-319-25403-6_6
3. Ayllón, S., Gábos, A. (2017). The Interrelationships between the Europe 2020 Poverty and Social Exclusion Indicators. *Social Indicators Research*, 130(3), 1025-1049. Dordrecht: Springer [žiūrėta 2021-02-25]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11205-015-1212-2>
4. Andrade, G. S. M., Rhodes, J. R. (2012). Protected Areas and Local Communities: An Inevitable Partnership toward Successful Conservation Strategies? *Ecology and Society*, 17(4), art14. Australia: The University of Queensland [žiūrėta 2021-02-06]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5751/ES-05216-170414>
5. Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, Volume 35:4, 216-224, 1969-Issue [žiūrėta 2021-03-20]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
6. Åström, J., Karlsson, M., Linde, J., Pirannejad, A. (2012). Understanding the rise of e-participation in non-democracies: Domestic and international factors. *Government Information Quarterly*, 29(2), 142-150 [žiūrėta 2021-02-18]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2011.09.008>
7. Atkočiūnienė, V., Navasaitienė, S., Aleksandravičius, A. (2012). Jaunimo vertybinės nuostatos, poreikiai ir jų tenkinimo galimybės: Šalių rajono atvejis. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2012. Nr. 3 (32). Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367186871619/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
8. Aurylaitė, I. (2017). The Empowerment of Local Government to Involve the Citizens into Political Decision-Making Process to Use the Social Network „Facebook“. *Public Policy And Administration*, 16(1), 68-80. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5755/j01.ppaa.16.1.18014>
9. Baker, S., Chapin III, F. S. (2018). Going beyond “it depends” the role of context in shaping participation in natural resource management. *Ecology and Society*, 23(1), art20 [žiūrėta 2021-02-27]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5751/ES-09868-230120>
10. Baxter, D. J. (2017). E-governance and e-participation via online citizen budgets and electronic lobbying: Promises and Challenges. *World Affairs*, 180(4), 4-24. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0043820018771137>
11. Birkland, T., A. (2020). *An Introduction to the Policy Process* (5th ed.). New York: Routledge [žiūrėta 2021-02-27]. Prieiga per internetą: [https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=VCCeDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT10&dq=Birkland,+T.+A.+\(2015\)+An+Introduction+to+the+Policy+Process,+4th+ed.+\(New+York:+Routledge\)&ots=OF7ezebTkJ&sig=fQoJwS69CgPhBo9vmDNrig44W10&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=VCCeDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT10&dq=Birkland,+T.+A.+(2015)+An+Introduction+to+the+Policy+Process,+4th+ed.+(New+York:+Routledge)&ots=OF7ezebTkJ&sig=fQoJwS69CgPhBo9vmDNrig44W10&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
12. Bryer, T. A., Rauleckas, R., Murealeedharan, V., Butkevičienė, E., Vaičiūnienė, J., Vaidelytė, E., Miežanskienė, R. (2020). Non-economic Emigration Factors that Might be Pushing Citizens Out

- of Lithuania. *Public Policy And Administration*, 19(1), 35-52. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5755/j01.ppaa.19.1.25114>
13. Bryer, T., A., Prysmakova-Rivera, S. (2018). *Poor Participation – Fighting the Wars on Poverty and Impoverished Citizenship*. United States of America: Lexington books [žiūrėta 2021-02-03]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=i8BIDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=Thomas+Bryer&ots=tapwMIIfpP&sig=kH6uWSbwbKAB2dIdwuc4fEYtO_o&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
 14. Bryson, J. M., Quick, K. S., Slotterback, C. S., Crosby, B. C. (2013). Designing Public Participation Processes. *Public Administration Review*, 73(1), 23-34. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2012.02678.x>
 15. Budiati, A., Jumiaty, I. E. (2020). Citizen E-Participation Model in Resolving Covid-19 Pandemic in Indonesia: *Proceedings of the 6th International Conference on Social and Political Sciences*. 425-430. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2991/assehr.k.201219.064>
 16. Butavičiūtė, T., Ruibytė, L. (2015). Piliečių pasitikėjimo policija veiksniai ir jų analizė. 38-49. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2015~1538116976737/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
 17. Butkevičienė, E., Vaidelytė, E., Šnapštienė, R. (2011). A manager or a leader? Analysis of managerial and leadership competences in lithuanian civil service. *Filosofija Sociologija*. 22(2):139-148. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/255900211_A_Manager_or_a_leader_Analysis_of_managerial_and_leadership_competences_in_Lithuanian_civil_service
 18. Chowdhury, M. S., Aktaruzzaman, M. (2016). Citizen participation in urban local government: A case study of Kanaighat Paurashava in Bangladesher 2016. 16. Prieiga per internetą: https://pdfs.semanticscholar.org/0c25/485b80f14aa92119c54d23ecf26b3c48749c.pdf?_ga=2.195884460.1434291087.1619971698-649342132.1609003684
 19. Čepeliauskaitė, G., Petrauskienė, R. (2017). Factors Determining Trust in Civil Service in Lithuania. *Public Policy And Administration*, 16(3), 405–423. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5755/j01.ppaa.16.3.19339>
 20. de Poll, F. H., Riedle, S., Friedrich, P. (2019). Transferring European youth policy into local youth policy. 5. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/331277035_Transferring_European_youth_policy_into_local_youth_policy
 21. Denstad, F. Y. (2009). *Youth policy manual – how to develop a national youth strategy*. Council of Europe. Briuselis: Europos komisija. [Žiūrėta 2021-02-01]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=t2P5MaiQyHsC&oi=fnd&pg=IA1&dq=youth+policy+meaning&ots=NwpihNbg4R&sig=YJEeFbLUAzT0ybomnd7HMGi2TLM&redir_esc=y#v=onepage&q=youth%20policy%20meaning&f=false
 22. Dibou, T. (2012). Towards a better understanding of the model of EU youth policy. *Studies of Changing Societies: Youth Under Global Perspective*. Vol. 1'(5). 15-36. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/2557731/Towards_a_better_understanding_of_the_model_of_EU_youth_policy

23. Domarkas, V. (2011). Viešojo administravimo paradigmos kaitos atspindžiai dešimtmečio pabaigos publikacijose. T. 10, Nr. 1, p. 9-16. Prieiga per internetą: <https://www.mechanika.ktu.lt/index.php/Mech/article/download/224/185>
24. Ekman, J., Amnå, E. (2012). Political participation and civic engagement: Towards a new typology. *Human Affairs*, 22(3). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2478/s13374-012-0024-1>
25. Foster-Fishman, P. G., Collins, C., Pierce, S. J. (2013). An Investigation of the Dynamic Processes Promoting Citizen Participation. *American Journal of Community Psychology*. 51(3-4), 492-509. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s10464-012-9566-y>
26. Fralin, R. (1986). Rousseau and Community: the Role of „Moeurs“ in Social Change. 21. 131-150. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/pdf/26213338.pdf?refreqid=excelsior%3A43af2bf7b62400c2b1cc9d25c321f6be>
27. Furman, E., Šerikova, A. (2007). Viešosios politikos darbotvarkė: Samprata, elementai ir formavimo modeliai. Nr. 21, 102-111. Prieiga per internetą: <https://www.vpa.ktu.lt/index.php/PPA/article/view/27046/14054>
28. Gaidys, V. (2016). Lietuvos gyventojų pasitikėjimas valstybės institucijomis: Panašumai ir skirtumai. 48-64. Prieiga per internetą: https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2019/04/Socialine_kaita_visas.pdf#page=48
29. Garbauskaitė-Jakimovska, J. (2014). Ugdymas dirbant su jaunimu: Jaunimo neformaliojo ugdymo kokybės paieškos. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 9, 64–80. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/STEPP.2014.0.3776>
30. Gaulė, E. (2014). Smart Public Governance: Concept and Dimensions. *Public Policy And Administration*, 13(3), 372–385. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5755/j01.ppa.13.3.8300>
31. Genys, D. (2012). *Lietuvos pilietinės visuomenės galia ir jos ribos: daktaro disertacija*. Vytauto Didžiojo universiteto leidykla [žiūrėta 2021-03-12]. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/120233/1/dainius_genys_dd.pdf
32. Gigler, B. S., Bailur, S. (2014). *Closing the Feedback Loop- Can Technology Bridge the Accountability Gap?* 332. Washington: The world bank [žiūrėta 2021-02-11]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/264382442_Closing_the_Feedback_Loop-Can_Technology_Bridge_the_Accountability_Gap
33. Goncalves, J., Kostakos, V., Karapanos, E., Barreto, M., Camacho, T., Tomasic, A., Zimmerman, J. (2013). Citizen Motivation on the Go: The Role of Psychological Empowerment. *Interacting with Computers*, 26(3), 196–207. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/iwc/iwt035>
34. Guogis, A., Šilinskytė, A. (2013). „Naujasis viešasis valdymas“ kaip pilietinė vertybė: Lietuvos bendruomenių aktyvumo atvejis. 11, 17. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/261728447_Naujasis_viesasis_valdymas_kaip_pilietine_vertybe_Lietuvos_bendruomeniu_aktyvumo_atvejis
35. Guogis, A., Urvikis, M. (2011). Socialinė gerovė naujoji viešoji vadyba ir naujasis viešasis valdymas: šiuolaikiniai iššūkiai. *Socialinė gerovė*, 11, 77-86. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Arvydas-Guogis/publication/262057319_Socialine_grove_Naujoji_viesoji_vadyba_ir_Naujasis_viesasis

- _valdymas_siuolaikiniai_issukiai/links/0a85e5368949a18ceb000000/Socialine-gerove-Naujoji-viesoji-vadyba-ir-Naujasis-viesasis-valdymas-siuolaikiniai-issukiai.pdf
36. Hafer, J. A., Ran, B. (2016). Developing a Citizen Perspective of Public Participation: Identity Construction as Citizen Motivation to Participate. *Administrative Theory & Praxis*, 38(3), 206–222. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/10841806.2016.1202080>
 37. Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. UNICEF, International child development centre. 41. Florence, Italy: UNICEF [žiūrėta 2021-02-27]. Prieiga per internetą: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf
 38. Hordijk, M., Miranda Sara, L., Sutherland, C., Scott, D. (2015). Participatory Instruments and Practices in Urban Governance. *Geographies of Urban Governance*. 127–146. Springer International Publishing. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-3-319-21272-2_7
 39. Hosking, G. (2021). The Decline of Trust in Government. 77-103. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctvrk3cr.10>
 40. Ye, Y., Liu, H. (2013). Citizen Participation in the Development of the Regional Public Management. *Proceedings of the 2013 International Conference on Public Management (ICPM-13)*. Public Administration in The Time of Regional Change. 82-86. Thailand: Atlantis press [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2991/icpm.2013.15>
 41. Igalla, M., Edelenbos, J., & van Meerkerk, I. (2019). Citizens in Action, What Do They Accomplish? A Systematic Literature Review of Citizen Initiatives, Their Main Characteristics, Outcomes, and Factors. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 30(5), 1176–1194. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11266-019-00129-0>
 42. Yoldaş, Ö. B. (2015). Civic Education and Learning Democracy: Their Importance for Political Participation of Young People. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174, 544–549. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.703>
 43. Jami, A. A. N., Walsh, P. R. (2014). The role of public participation in identifying stakeholder synergies in wind power project development: The case study of Ontario, Canada. *Renewable Energy*, 68, 194–202. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.renene.2014.02.004>
 44. Jenkins, M. (2018). Social cohesion and interpersonal trust. 28-30. Prieiga per internetą: https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep24924.10.pdf?ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A025ffcdca1fbb16c5ff6a33c9c86660
 45. Jennings, B. (1987). *Political Theory*. 1987;15(4):635-638. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0090591787015004007>
 46. Johnen, M., Jungblut, M., Ziegele, M. (2018). The digital outcry: What incites participation behavior in an online firestorm? *New Media & Society*, 20(9), 3140–3160. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/1461444817741883>
 47. Junevičius, A., Ereminaitė, S. (2012). Austrijos ir Lietuvos savivaldos sistemos lyginamoji analizė. 447-460. Prieiga per internetą: <https://vpa.ktu.lt/index.php/PPA/article/view/2502/1875>
 48. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas*. 1-142. Kaunas: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras [žiūrėta 2021-04-13]. Prieiga per internetą: <https://pdfslide.net/documents/kkardelis-moksliniu-tyrimu-metodologija-ir-metodai.html>
 49. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2017). *Visuomenės dalyvavimas formuojant šeimos politiką Lietuvoje: Daktaro disertacija*. Vytauto Didžiojo universitetas [žiūrėta 2021-02-25]. Prieiga per

internetą:

https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/125562/1/egle_kavoliunaite_ragauskiene_dd.pdf

50. Kim, S., Lee, J. (2019). Citizen Participation, Process, and Transparency in Local Government: An Exploratory Study. *Policy Studies Journal*, 47(4), 1026–1047. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/psj.12236>
51. Knoepfel, P., Larrue, C., Varone, F., Hill, M. (2011). *Public Policy Analysis*. 327. Bristol: Policy Press [žiūrėta 2021-01-29]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=bT2NfpcAHOYC&oi=fnd&pg=PR3&dq=public+policy+meaning&ots=uGsPJnR-O1&sig=FqNd0wvOmd7-kBITXePTnrvnDs&redir_esc=y#v=onepage&q=public%20policy%20meaning&f=false
52. Kretsos, L. (2014). Youth policy in austerity Europe: The case of Greece. *International Journal of Adolescence and Youth*, 19, 35–47. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/02673843.2013.862730>
53. Kumpikaitė-Valiūnienė, V., Duobienė, J., Mihi-Ramirez, A. (2021). A Comparison Analysis Between Pre-departure and Transitioned Expat-Preneurs. *Frontiers in Psychology*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.588169>
54. Lee, Y., Schachter, H. L. (2019). Exploring the Relationship between Trust in Government and Citizen Participation. *International Journal of Public Administration*, 42(5), 405–416. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01900692.2018.1465956>
55. Li, W., Feng, T., Timmermans, H. J. P., Li, Z., Zhang, M., Li, B. (2020). Analysis of citizens' motivation and participation intention in urban planning. *Cities*, 106. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102921>
56. Li, X. (2020). The critical assessment of the youth policy and youth civic engagement in Denmark and three Danish municipalities. *Children and Youth Services Review*, 110. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104743>
57. Lundy, L. (2018). In defence of tokenism? Implementing children's right to participate in collective decision-making. *Childhood*, 25(3), 340-354. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0907568218777292>
58. Mannarini, T., Fedi, A., Trippetti, S. (2009). Public involvement: How to encourage citizen participation. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 20(4), 262-274. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/casp.1030>
59. Mbeche, R. (2017). Climbing the Ladder of Participation: Symbolic or Substantive Representation in Preparing Uganda for REDD+? *Conservation and Society*, 426-438. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.4103/cs.cs_16_100
60. Medaglia, R. (2012). eParticipation research: Moving characterization forward (2006-2011). *Government Information Quarterly*, 29(3), 346-360. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2012.02.010>
61. Mergel, I. (2013). Social media adoption and resulting tactics in the U.S. federal government. *Government Information Quarterly*, 30(2), 123-130. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2012.12.004>
62. Merickova, B. M., Svidronova, M. M., Nemeč, J. (2016). Innovation in Public Service Delivery: Civic Participation in Slovakia. *Africa's Public Service Delivery and Performance Review*, 4(2), 264. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4102/apsdpr.v4i2.113>

63. Mesquita, L., Belém Lopes, D. (2018). Does participation generate democratization? Analysis of social participation by institutional means in Argentine, Brazilian and Uruguayan foreign policies. *Journal of Civil Society*, 14(3), 222-240. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/17448689.2018.1496307>
64. Michels, A. (2011). Innovations in democratic governance: How does citizen participation contribute to a better democracy? *International Review of Administrative Sciences*, 77(2), 275-293. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0020852311399851>
65. Michels, A., De Graaf, L. (2010). Examining Citizen Participation: Local Participatory Policy Making and Democracy. *Local Government Studies*, 36(4), 477-491. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/03003930.2010.494101>
66. Moore, M. H. (2014). Public Value Accounting: Establishing the Philosophical Basis. *Public Administration Review*, 74(4), 465–477. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/puar.12198>
67. Morkevičius, V. (2012). European Social Survey: Reliable Source for Public Policy Analysis and Decisions. *Public Policy And Administration*, 11(3), 526-529. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5755/j01.ppa.11.3.2508>
68. Nabatchi, T., Leighninger, M. (2015). Public Participation for 21st Century Democracy. 370. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/10999922.2016.1200413>
69. Nakrošis, V., Barcevičius, E., Vilpišauskas, R. (2015). Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos prioritetai: Kaip analizuoti jų įgyvendinimo procesą ir rezultatus? 1-46. Prieiga per internetą: DOI:10.15388/Polit.2015.77.7373
70. Nambisan, S., Nambisan, P. (2013). Engaging Citizens in Co-Creation in Public Services: Lessons Learned and Best Practices. 53. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/278391463_Engaging_Citizens_in_Co-Creation_in_Public_Services_Lessons_Learned_and_Best_Practices
71. Nugroho, K., Carden, F., Antlov, H. (2018). Local knowledge matters: Power, context and policy making in Indonesia. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2307/j.ctv3hvc26>
72. Osborne, S. P. (2010). The New Public Governance? *Public Management Review*, 8(3), 377-387. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/14719030600853022>
73. Pateman, C. (1970). *Participation and Democratic Theory*. United Kindom: Cambridge university press [žiūrėta 2021-02-10]. Prieiga per internetą: https://is.muni.cz/el/fss/podzim2019/POLn4002/um/Pateman_Dahl.pdf
74. Petcu, C. (2020). *Disarmament, Demobilization and Reintegration Programming With Colombia's Youth*, 7-8. Prieiga per internetą: https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep25152.9.pdf?ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Aacc1f183097e18e1adb9ca20e74ad9d5
75. Pirannejad, A., Janssen, M., Rezaei, J. (2019). Towards a balanced E-Participation Index: Integrating government and society perspectives. *Government Information Quarterly*, 36(4), 16. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.101404>
76. Pitrenaitė-Žilėnienė, B., Švaikauskienė, S., Galiauskienė, E., Narbutas, Š. (2016). *Įtrauktis: Ką geba Lietuvos asociacijos?* 468. [Žiūrėta 2021-02-28]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16785/9789955198369.pdf?sequence=1>
77. Pivoras, S., Visockytė, E. (2011). Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas. 14, 27-40. Prieiga per internetą:

- <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12202/912-1701-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
78. Porwol, L., Ojo, A. (2017). Barriers and Desired Affordances of Social Media Based e-Participation: Politicians' Perspectives. *Proceedings of the 10th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*, 78-86. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1145/3047273.3047324>
 79. Quick, K. S., Feldman, M. S. (2011). Distinguishing Participation and Inclusion. *Journal of Planning Education and Research*, 31(3), 272-290. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0739456X11410979>
 80. Quick, K., S., Bryson, J., M. (2016). *Handbook on Theories of Governance*. 158-169. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4337/9781782548508>
 81. Raipa, A., Buškevičiūtė, J. (2011). Piliečių dalyvavimas priimant sprendimus. Naujojo viešojo valdymo kontekstas. *Viešoji politika*, 10, 27-35. Prieiga per internetą: <https://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=6d89aa4d-7969-4ee1-bd71-bffae175e251%40sessionmgr4008>
 82. Ran, B. (2012). Evaluating Public Participation in Environmental Policy-Making. Vol. 9, No. 4, 407-423. Prieiga per internetą: <http://www.davidpublisher.org/Public/uploads/Contribute/5566e0ca30cc3.pdf>
 83. Reed, M. S. (2008). Stakeholder participation for environmental management: A literature review. *Biological Conservation*, 141(10), 2417-2431. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2008.07.014>
 84. Rich, R. C., Edelstein, M., Hallman, W. K., Wandersman, A. H. (1995). Citizen participation and empowerment: The case of local environmental hazards. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 657-676. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/BF02506986>
 85. Roberts, N., C. (2015). *The Age of Direct Citizen Participation*. 49. United Kingdom: Routledge [žiūrėta 2021-02-20]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=p1sBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=citizen+participation+in+implementation&ots=KJOKj9f5Wx&sig=bkKgfUE7Dwz_qGR5T4F49ojpb4g&redir_esc=y#v=onepage&q=model&f=false
 86. Sabatier, P. A. (2007). *Theories of the policy process* (2nd ed). 350. Westview Press. [Žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: <http://edwardwimberley.com/courses/EnviroPol/theorypolprocess.pdf#page=27>
 87. Sakalauskienė, J., Celešienė, E. (2015). Jaunimo politika sumanosios socializacijos kontekste. *Socialinis ugdymas*, 40(1), 6-24. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15823/su.2015.31>
 88. Schlozman, K. L., Verba, S., Brady, H. E. (2010). Weapon of the Strong? Participatory Inequality and the Internet. *Perspectives on Politics*, 8(2), 487-509. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/S1537592710001210>
 89. Seltzer, E., Mahmoudi, D. (2013). Citizen Participation, Open Innovation, and Crowdsourcing: Challenges and Opportunities for Planning. *Journal of Planning Literature*, 28(1), 3-18. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0885412212469112>
 90. Skarbaliene, A. (2015). Lyderystė, autoritetas ir moralinės vertybės postmoderizmo kontekste. 140-147. Prieiga per internetą: http://www.litlogos.eu/L83/Logos_83_140_147_Skarbaliene.pdf

91. Smith, T. G. (2017). *Politicizing Digital Space: Theory, the Internet, and Renewing Democracy*. England: University of Westminster Press. [Žiūrėta 2021-02-08]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.16997/book5>
92. Spurga, S. (2012). Demokratija ir pilietinė visuomenė nacionalinėse valstybėse ir Europos Sąjungoje: Vidurio ir Rytų Europos demokratizacija: monografija. Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/16857>
93. Stumbraitė-Vilkišienė, E. (2010). *Viešosios paslaugos dalyvių kaip kokybės vertintojų samprata*. Pilietis-vartotojas. 148-157. Prieiga per internetą: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15974/Disertacija_Vilki%C5%A1ien%C4%97.pdf?sequence=2&isAllowed=y
94. Stumbraitė-Vilkišienė, E. (2013). *Piliečių dalyvavimo aktyvumo ir pasitenkinimo sąveikos konceptualizacija kuriant viešąją paslaugą. Daktaro disertacija*. 356. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [žiūrėta 2021-02-28]. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1986405/datastreams/MAIN/content>
95. Svidroňová, M., Merickova, B., Nemeč, J. (2016). Innovation in Public Service Delivery: Civic Participation in Slovakia. 264-282. Prieiga per internetą: <https://doi.org/DOI:10.4102/apsdpr.v4i2.113>
96. Talò, C., Mannarini, T., Rochira, A. (2014). Sense of Community and Community Participation: A Meta-Analytic Review. *Social Indicators Research*, 117(1), 28. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0347-2>
97. Timmerman, G. (2009). Youth policy and participation. *Children and Youth Services Review*, 31(5), 572–576. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.10.015>
98. Vaičiūnaitė, G., Dunajevs, E. (2019). Interorganizational Cooperation and Youth Policy: Case of Utena. *Politologija*, 94(2), 109-131. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/Polit.2019.94.4>
99. Vaidelytė, E., Žilinskas, G., Rauleckas, R. (2016). Piliečių įtrauktis į viešąjį valdymą teorinės apibrėžtys. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. (16), 253-268., 253-254. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15032/Vaidelyt%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
100. Verschuere, B., Brandsen, T., Pestoff, V. (2012). Co-production: The State of the Art in Research and the Future Agenda. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 23(4), 1083-1101. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11266-012-9307-8>
101. Warner, B. E. (2001). John Stuart Mill's Theory of Bureaucracy within Representative Government: Balancing Competence and Participation. *Public Administration Review*, 61(4), 403-413. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/0033-3352.00044>
102. Wirtz, B. W., Daiser, P., Binkowska, B. (2018). E-participation: A Strategic Framework. *International Journal of Public Administration*, 41(1), 1-12. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01900692.2016.1242620>
103. Zhang, Z., Zhang, J. (2015). Social Participation and Subjective Well-Being Among Retirees in China. *Social Indicators Research*, 123(1), 143-160. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11205-014-0728-1>

104. Zheng, Y., Schachter, H. L. (2017). Explaining Citizens' E-Participation Use: The Role of Perceived Advantages. *Public Organization Review*, 17(3), 409-428. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11115-016-0346-2>
105. Žaptorius, J. (2007). Darbuotojų motyvavimo sistemos kūrimas ir jos teorinė analizė. *Filosofija. Sociologija*. 105-117. Prieiga per internetą: <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2007/4/105-117.pdf>
106. Žydžiūnaitė, V. (2011). *Baigiamojo darbo metodologija*. 128. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija [žiūrėta 2021-03-29]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Baigiamojo_darbo_metodologija.pdf

Informacijos šaltinių sąrašas

1. 2014-2020 metų Nacionalinė pažangos programa. (2012) [žiūrėta 2021-03-05]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.31A566B1512D/asr>
2. 2016 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa. (2016) [žiūrėta 2021-03-09]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/886c7282c12811e682539852a4b72dd4>
3. 2020 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa. (2020) [žiūrėta 2021-03-10]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>
4. 2021-2030 metų Nacionalinis pažangos plano patvirtinimas. (2020) [žiūrėta 2021-03-04]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=32wf90sn>
5. Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos patvirtinimo. (1999) [žiūrėta 2021-03-03]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.418407/asr>
6. Divjak, T., Forbici, G. (2017). *The future evolution of civil society in the European Union by 2030*. Prieiga per internetą: https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/the_future_evolution_of_civil_society_in_the_eu_by_2030.pdf
7. Europos komisija. (2012) *Joint Research Centre. Institute for the Protection and the Security of the Citizen. The 2011 Civic Competence Composite Indicator (CCCI-2)*. [Žiūrėta 2021-03-09]. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/doi/10.2788/67938>
8. Europos komisija. (2013). *A vision for public services*. [Žiūrėta 2021-03-04]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/vision-public-services>
9. Europos komisija. (2013). *Europos sąjungos jaunimo strategija*. [Žiūrėta 2021-03-09]. Prieiga per internetą: https://europa.eu/youth/strategy_en
10. Europos komisija. (2019). *Towards a sustainable Europe by 2030*. [Žiūrėta 2021-03-08]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/rp_sustainable_europe_30-01_en_web.pdf
11. Europos parlamentas (2020). *Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės*. [Žiūrėta 2021-03-14]. Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_3.6.5.pdf
12. Europos Sąjunga (2012). *Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija*. [Žiūrėta 2021-03-07]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:LT:PDF>
13. *Europos Sąjungos ekonomikos augimo ir užimtumo strategija „Europa 2020“*. (2010). [Žiūrėta 2021-03-10]. Prieiga per internetą: <https://uzt.lt/wp-content/uploads/2018/09/Europa-2020-1.pdf>
14. Europos taryba. (2018). *Rezoliucija dėl 2019–2027 m. Europos sąjungos jaunimo strategijos*. [Žiūrėta 2021-03-14]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2018:456:FULL>
15. Europos taryba. (2021). *Citizenship and participation*. [Žiūrėta 2021-03-10]. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/compass/citizenship-and-participation>
16. Eurostat. (2019). *Share of the total population at risk of poverty or social exclusion by country, 2019*. [Žiūrėta 2021-03-03]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/visualisations>
17. Farrow, A., Bacalso, C. (2016). *Youth policies from around the world: International practices and country examples*. [Žiūrėta 2021-03-11]. Prieiga per internetą:

- <https://www.youthpolicy.org/library/documents/youth-policies-from-around-the-world-international-practices-and-country-examples-youth-policy-working-paper-no-1/>
18. *Jaunimo politikos savivaldybėse kokybės vertinimo metodikos ir Jaunimo politikos savivaldybėse kokybės vertinimo aprašas.* (2015) [žiūrėta 2021-03-10]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.320796/asr>
 19. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2019). *Jaunimo situacijos apžvalga 2019 m.* [Žiūrėta 2021-03-09]. Prieiga per internetą: <https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/informacija-apie-jaunima/jaunimo-statistiniai-duomenys/jaunimo%20situacija%202019%20m..pdf>
 20. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2021a). *Jaunimo politikos samprata.* [Žiūrėta 2021-03-10]. Prieiga per internetą: <https://jrd.lt/jaunimo-politika>
 21. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2021b). *Tarpžinybinis bendradarbiavimas.* [Žiūrėta 2021-03-11]. Prieiga per internetą: https://jrd.lt/jaunimo-politika/nacionaliniu-lygmeniu/tarpzinybinis-bendradarbiavimas?fbclid=IwAR3iD9DH6NRahwMTJCBRXPNNTOo-ZvU7jQ_1Mw5Ns_cdrOPAcMoeXciN0
 22. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Ugdymo plėtotės centras, Lietuvos jaunimo taryba, Tarptautinė jaunimo bendradarbiavimo agentūra „Versli Lietuva“. (2013). *Lithuanian youth policy: Legislation, Structures, Good Practices.* [Žiūrėta 2021-03-05]. Prieiga per internetą: <https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/metodiniai-leidiniai/el-biblioteka/jrd.pdf>
 23. Jungtinių Valstijų Tarptautinės plėtros agentūra, Konfliktų ir humanitarinės pagalbos biuras, Žmogaus teisių ir kompetencijų valdymo centras. (2020). *2019 Civil Society Organization Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia.* 266. [Žiūrėta 2021-03-03]. Prieiga per internetą: <https://lt.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/184/2019-Lietuvos-Pilietine%CC%87s-Visuomene%CC%87s-Organizaciju%CC%A8-Tvarumo-Indeksas.pdf>
 24. Kosciulek, D. (2020). *Strengthening Youth Participation in Climate-Related Policymaking.* [Žiūrėta 2021-03-05]. Prieiga per internetą: https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep28260.pdf?ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Aacc1f183097e18e1adb9ca20e74ad9d5
 25. Lietuvos jaunimo organizacijų taryba. (2020). *Metodinė medžiaga organizacijoms.* [Žiūrėta 2021-03-09]. Prieiga per internetą: <https://lijot.lt/wp-content/uploads/2020/08/Methodinis-leidinys.pdf>
 26. *Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2018 m. gegužės 31 d. Nr. XIII-1224.* (2018) [žiūrėta 2021-03-10]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/96665ec26a1c11e8b7d2b2d2ca774092>
 27. *Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas, 2010 m. Gruodžio 2 d. Nr. XI-1196.* (2010) [žiūrėta 2021-03-11]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.387811/asr>
 28. Lietuvos Respublikos seimas (2012). *Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija, Lietuva 2030“.* [Žiūrėta 2021-03-05]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>
 29. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2020). *Jaunimo politika.* [Žiūrėta 2021-02-22]. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/jaunimo-politika#institucijos>

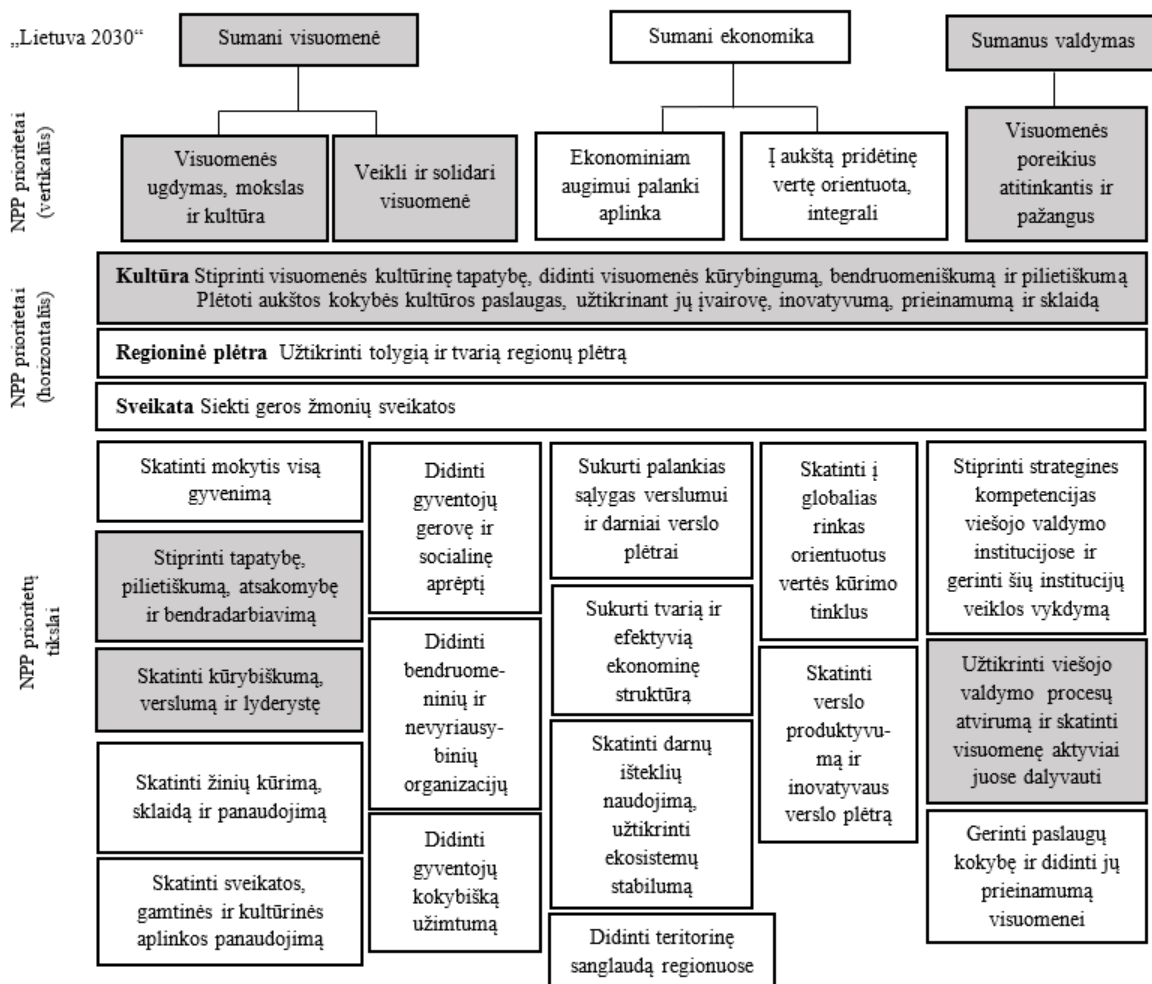
30. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020-2022 metų strateginis veiklos planas, 2020-02-10 Nr. A1-97. [Žiūrėta 2021-03-12]. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/SADM%202020-2022%20m_%20strateginis%20veiklos%20planas.pdf
31. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras (2009). *Savivaldybių jaunimo reikalų tarybų pavyzdiniai nuostatai*. 2009 [žiūrėta 2021-03-09]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335692/asr>
32. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras (2020). *Nacionalinės jaunimo politikos 2020 metų veiksmų planas*. [Žiūrėta 2021-03-13]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62166ed2695711eaa38ed97835ec4df6?jfwid=32wf90sn>
33. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras (2020). *Nacionalinės jaunimo politikos 2021 metų veiksmų planas*. [Žiūrėta 2021-03-10]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/001e2d20341411eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=1lgm63cbg>
34. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras (2021). *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2021-2023) metų strateginis veiklos planas*. [Žiūrėta 2021-03-13]. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/SADM_SVP_2021-2023_A1-204.pdf
35. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras. (2008). *Tipinio savivaldybės jaunimo reikalų koordinatoriaus (vyriausiojo specialisto) pareigybės aprašymas*. [Žiūrėta 2021-03-09]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.315583/asr>
36. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras. (2015). *Regioninės jaunimo politikos stiprinimo 2015–2017 metų veiksmų plano patvirtinimas*. [Žiūrėta 2021-03-10]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b1523f309b6f11e48d7bacdf30d64d66?jfwid=mmcea8g1>
37. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras. (2021). *Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2021-2023 metų strateginis veiklos planas*. [Žiūrėta 2021-03-12]. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/SADM_SVP_2021-2023_A1-204.pdf
38. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (2021). *Viešasis administravimas Lietuvoje*. (2011). [Žiūrėta 2021-02-08]. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesasis-administravimas>
39. *Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, 1999 m. birželio 17 d. Nr. VIII-1234*. (1999) [žiūrėta 2021-03-15]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/asr>
40. *Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo, 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533, pakeitimas 2008 m. rugsėjo 15 d. Nr. X-1722*. (2008) [žiūrėta 2021-02-01]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5884/asr>
41. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2010). *Nacionalinė jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa*. [Žiūrėta 2021-02-05]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.387971/vBaffbkzHH>
42. Lietuvos statistikos departamentas. (2018). *Tarptautinė migracija*. [Žiūrėta 2021-02-10]. Prieiga per internetą: [https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=bbf4277f-f4da-4ac4-baa6-9407f23935f5#/#/](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=bbf4277f-f4da-4ac4-baa6-9407f23935f5#/)

43. Miginis, N., Ulozas, M. (2014). *Praktinis vadovas. Tarpžinybinio bendradarbiavimo stiprinimas jaunimo politikos srityje.* [Žiūrėta 2021-02-02]. Prieiga per internetą: https://www.jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/metodiniai-leidiniai/el-biblioteka/leidinystaisyta_2014.10.07.pdf
44. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras. (2021). *Piliečių dalyvavimo valstybės valdyme svarba.* [Žiūrėta 2021-02-03]. Prieiga per internetą: <http://www.3sektorius.lt/trecias-sektorius/kas-yra-nvo/pilieciu-dalyvavimo-valstybes-valdyme-svarba>
45. Pasaulio ekonomikos forumas. (2020). *Pandemics: Youth in an Age of Lost Opportunity.* [Žiūrėta 2021-02-08]. Prieiga per internetą: <http://reports.weforum.org/global-risks-report-2021/pandemics-youth-in-an-age-of-lost-opportunity/>
46. Pasaulio labdaros organizacijų paramos fondas. (2017). *World giving index 2017.* [Žiūrėta 2021-03-05]. Prieiga per internetą: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/cafworldgivingindex2017_2167a_web_210917.pdf
47. Pasaulio labdaros organizacijų paramos fondas. (2018). *World giving index 2018.* [Žiūrėta 2021-03-03]. Prieiga per internetą: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_wgi2018_report_webnopw_2379a_261018.pdf
48. Pasaulio labdaros organizacijų paramos fondas. (2019). *World giving index 2019.* [Žiūrėta 2021-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.sdphilanthropy.org/system/files/2019-10/CAF-World-Giving-Index.pdf>
49. Patel, R., Gibbon, K. (2017). *Citizens, Participation and the Economy.* [Žiūrėta 2021-03-06]. Prieiga per internetą: <https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/rsa-citizen-participation-and-the-economy.pdf>
50. Pilietinės visuomenės institutas. (2020). *Pilietinės galios indeksas.* [Žiūrėta 2021-03-11]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/research/pilietines-galios-indeksas/>
51. Šilalės rajono savivaldybės 2019-2021 metų strateginis veiklos planas, 2019 m. kovo 28 d. sprendimu Nr. T1-66. [Žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/87594d00526211e98bc2ba0c0453c004?jfwid=mmceo8mb2>
52. Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos 2020-2022 metų plėtros programos, atrankos komisijos ir jos veiklos nuostatai, (2019). [Žiūrėta 2021-03-05]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e51ca5e2160c11eaad00dac7ebcb2435?jfwid=-9dzqnu8pj>
53. Šilalės rajono savivaldybės jaunimo reikalų tarybos nuostatai, 2019 m. kovo 28 d. Nr. T1-71. [Žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ad4bcf12526211e98bc2ba0c0453c004?jfwid=-19fl7q8sej>
54. Šilalės rajono savivaldybės jaunimo savanoriškos tarnybos organizavimo ir finansavimo tvarkos aprašas, 2019 m. kovo 28 d. Nr. T1-72. [Žiūrėta 2021-03-11]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8768b01526211e98bc2ba0c0453c004/asr>
55. Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. (2017). *Fostering Innovation in the Public Sector.* OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264270879-en>
56. Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. (2017). *Evidence-based Policy Making for Youth Well-being: A Toolkit.* OECD. [Žiūrėta 2021-02-02]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/9789264283923-en>

57. Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. (2019). *Is the public system being reorganized according to your views as a citizen*. OECD. [Žiūrėta 2021-02-02]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/els/soc/Risks-That-Matter-2018-Main-Findings.pdf>
58. Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. (2020). *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*. OECD. [Žiūrėta 2021-02-19]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/339306da-en>
59. Tarptautinė visuomenės dalyvavimo asociacija. (2013). *Stakeholder participation: IAP2 public participation spectrum*. [Žiūrėta 2021-02-05]. Prieiga per internetą: <https://www.iap2.org/page/pillars>

Priedai

1 priedas. „Lietuvos pažangos strategijos modelis 2030“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2012)

2 priedas. Sąvokų operacionalizacija (šaltinis: sudaryta autorės)

Kriterijus	Tyrimo klausimas valdžios atstovams ir valstybės tarnautojams	Tyrimo klausimas piliečių (jaunimo) atstovams	Šaltinis	
Piliečių dalyvavimo svarba	1. Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra svarbus. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.	1. Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra svarbus. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.	Genys, 2012, Junevičius, Ereminaitė, 2012; Pivoras, Visockytė, 2011; Svidronova Merickova, Nemeč, 2016; Vaidelytė ir kt., 2016; Quick, Feldman, 2011	
Jaunimo informavimas, konsultavimas, įtraukimas, bendradarbiavimas, įgalinimas	2. Kuriai piliečių dalyvavimo formai – informavimui, konsultavimui, įtraukimui, bendradarbiavimui, įgalinimui – siekiant skatinti piliečių dalyvavimą jaunimo politikos įgyvendinime, yra skiriama daugiausia dėmesio. Kokiomis priemonėmis ši forma yra įgyvendinama?	2. Kaip manote, kuriai piliečių dalyvavimo formai – informavimui, konsultavimui, įtraukimui, bendradarbiavimui, įgalinimui – siekiant skatinti piliečių dalyvavimą jaunimo politikos įgyvendinime, yra skiriama daugiausia dėmesio. Kokiomis priemonėmis ši forma yra įgyvendinama?	EBPO, 2017; IAP2, 2013	
Piliečių dalyvavimas pagal Hart piliečių dalyvavimo modelį, piliečių dalyvavimo vaidmuo	3. Apibūdinkite, kaip suvokiate piliečių (jaunimo atstovų) vaidmenį priimant su jaunimo politika susijusius sprendimus? Kas inicijuoja galutinį sprendimų priėmimą? Ar yra atsižvelgiama į piliečių (jaunimo atstovų) pasiūlymus? Kaip manote, ar priimami sprendimai atliepia jaunuolių lūkesčius? Savo atsakymą pagrįskite.	3. Apibūdinkite, kaip suvokiate savo vaidmenį, priimant su jaunimo politika susijusius sprendimus? Kas inicijuoja galutinį sprendimų priėmimą? Ar yra atsižvelgiama į Jūsų pasiūlymus? Kaip manote, ar priimami sprendimai atliepia visų jaunuolių lūkesčius? Savo atsakymą pagrįskite.	Hart, 1992; Vaidelytė ir kt., 2016; Quick ir Bryson, 2016	
Piliečių dalyvavimą skatinantys veiksniai	Socioekonominiai veiksniai	4. Kaip manote, kas paskatintų – laikas, pinigai, įgūdžiai, politinis raštingumas, demokratinės nuostatos, vertybės – piliečių (jaunimo atstovų) apsisprendimą dalyvauti jaunimo politikos įgyvendinime? Jūsų nuomone, kaip kiekvienas iš šių veiksnių galėtų būti svarbus piliečiui (jaunimo atstovui)? Kokią grįžtamąją naudą, Jūsų nuomone, piliečiai (jaunimo atstovai) tikisi gauti už šių veiksnių panaudojimą? Atsakymą pagrįskite.	4. Kaip manote, kas paskatintų – laikas, pinigai, įgūdžiai, politinis raštingumas, demokratinės nuostatos, vertybės – Jūsų apsisprendimą dalyvauti jaunimo politikos įgyvendinime? Jūsų nuomone, kaip kiekvienas iš šių veiksnių galėtų būti svarbus tau, kaip jaunimo atstovui? Kokią grįžtamąją naudą, tikiesi gauti už šių veiksnių panaudojimą? Atsakymą pagrįskite.	EBPO, 2017; Yoldaş 2015; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Lee ir Schachter 2019; Schlozman ir kt.; Quick ir Bryson, 2016
<i>Tikrinamas informacijos patikimumas.</i>				
5. Kaip manote, kodėl piliečiams yra / nėra svarbu dalyvauti jaunimo politikos įgyvendinime? Atsakymą pagrįskite.				

Piliečių dalyvavimą skatinantys veiksniai	Mobilizacijos veiksniai	6. Kaip manote, kurie iš šių faktorių – piliečių sutelkimas, rėmimas, motyvacija, vertybės, pasitikėjimas tiek savimi, tiek kitais – turi įtakos piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką? Atsakymą pagrįskite.	6. Kaip manote, kurie iš šių faktorių – piliečių sutelkimas, rėmimas, motyvacija, vertybės, pasitikėjimas tiek savimi, tiek kitais – turi įtakos Jūsų dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką? Atsakymą pagrįskite.	Foster-Fishman ir kt., 2013; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Lee ir Schachter 2019; Mannarini ir kt., 2009; Stumbraitė-Vilkišienė, 2011; Quick ir Bryson, 2016; Schlozman ir kt., 2010
	Pasitikėjimo veiksniai	7. Kaip manote, kodėl piliečių (jaunimo atstovų) pasitikėjimas valdžios institucijomis yra / nėra svarbus, priiminėjant sprendimus, susijusius su jaunimo politikos įgyvendinimu? Atsakymą pagrįskite.	7. Kaip manote, kodėl pasitikėjimas valdžios institucijomis Jums yra / nėra svarbus, priiminėjant sprendimus, susijusius su jaunimo politikos įgyvendinimu? Atsakymą pagrįskite.	Gaidys, 2016; Hosking 2021; Lee ir Schachter 2019; Mannarini ir kt., 2009
	Lyderystės veiksniai	8. Piliečiai (jaunimo atstovai) dažnai inicijuoja pasikeitimus jaunimo politikos įgyvendinime – yra lankstūs, mėgsta permainas, geba telkti kitus, prisiima atsakomybę ne tik už save, bet ir už savo bendruomenę. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Pagrįskite savo atsakymą.	8. Jūs dažnai inicijujete pasikeitimus jaunimo politikos įgyvendinime – esate lankstūs, mėgstate permainas, gebate telkti kitus, prisiimate atsakomybę ne tik už save, bet ir už savo bendruomenę. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Pagrįskite savo atsakymą.	Butkevičienė ir kt., 2011; Foster-Fishman ir kt., 2013; Stumbraitė-Vilkišienė 2011
	Bendruomeniškumo veiksniai	9. Piliečiai (jaunimo atstovai) dalyvauja jaunimo politikos įgyvendinime, nes mėgsta jausti bendruomeniškumą, tarpusavio ryšius, sanglaudą, bendrystės jausmą, susitikti su bendraminčiais? Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.	9. Dalyvaujate jaunimo politikos įgyvendinime, nes mėgstate jausti bendruomeniškumą, tarpusavio ryšius, sanglaudą, bendrystės jausmą, susitikti su bendraminčiais? Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.	Foster-Fishman ir kt., 2013; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Talo ir kt., 2014
	Instituciniai veiksniai	10. Kaip manote, ar pilietis (jaunimo atstovas), prieš dalyvaudamas jaunimo politikos įgyvendinime suvokia sistemos taisykles ir supranta numatytas veiklos strategijas, apskaičiuoja gaunamą naudą, galimas išlaidas ir veikia iš asmeninių interesų ir naudos? Atsakymą pagrįskite.	10. Prieš dalyvaudami jaunimo politikos įgyvendinime, susipažinote su institucijos taisyklėmis ir Savivaldybės strateginiu planu? Apskaičiuojate gaunamą naudą, galimas išlaidas ir veikiate iš asmeninių interesų ir naudos? Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.	Chowdhury ir Aktaruzzaman, 2016; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Lee ir Schachter 2019
	Teisinio reguliavimo veiksniai	11. Įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintos piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimo taisyklės skatina piliečius (jaunimo atstovus) aktyviai dalyvauti įgyvendinant jaunimo politiką. Patvirtinkite arba	11. Įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintos piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimo taisyklės skatina Jus aktyviai dalyvauti įgyvendinant jaunimo politiką. Patvirtinkite arba	Gigler ir Bailur, 2014; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017;

		paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.	paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.	
	Finansavimo veiksniai	12.Kaip manote, kokią įtaką, piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką, turi finansiniai ištekliai (savivaldybės rėmimas)? Savo atsakymą pagrįskite.	12.Kaip manote, kokią įtaką, Jūsų dalyvavimui, įgyvendinant jaunimo politiką, turi finansiniai ištekliai (savivaldybės rėmimas)? Savo atsakymą pagrįskite.	Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Patel ir Gibbon, 2017
		13.Išskirkite vieną, iš aukščiau paminėtų veiksnių, kuris, Jūsų nuomone, turi didžiausią įtaką piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimui jaunimo politikos įgyvendinime? Atsakymą pagrįskite.	13.Išskirkite vieną, iš aukščiau paminėtų veiksnių, kuris, Jūsų nuomone, turi didžiausią įtaką Jūsų dalyvavimui, jaunimo politikos įgyvendinime? Atsakymą pagrįskite.	Butkevičienė ir kt., 2011; Chowdhury, Aktaruzzaman, 2016; Foster-Fishman ir kt., 2013; Gigler, Bailur, 2014; Goncalves ir kt., 2013; Hosking, 2021; Yoldas, 2015; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2017; Lee, Schachter, 2019; Li ir kt.; Mannarini ir kt., 2009; 2020; Moore, 2014; Patel, Gibbon, 2017; Pitrenaitė-Žilėnienė ir kt., 2016; Schlozman ir kt., 2010; Stumbraitė-Vilkišienė, 2011; Talo ir kt., 2014; Quick, Bryson, 2016
Demografiniai klausimai		14.Jūsų amžius, užimamos pareigos / atstovaujama įstaiga ar organizacija (susijusi su jaunimo politika ir jos įgyvendinimu)	14.Jūsų amžius, užimamos pareigos / atstovaujama įstaiga ar organizacija (susijusi su jaunimo politika ir jos įgyvendinimu), šeimos pajamos per mėnesį	Informacija reikalinga tyrimo dalyvių atrankos pagrindimui

3 priedas. Interviu klausimai valdžios atstovams ir valstybės tarnautojams, susijusiems su jaunimo politikos įgyvendinimu (šaltinis: sudaryta autorės)

<p>1. Piliiečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra svarbus. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.</p>
<p>2. Kuriai piliiečių dalyvavimo formai – informavimui, konsultavimui, įtraukimui, bendradarbiavimui, įgalinimui – siekiant skatinti piliiečių dalyvavimą jaunimo politikos įgyvendinime, yra skiriama daugiausia dėmesio. Kokiomis priemonėmis ši forma yra įgyvendinama?</p>
<p>3. Apibūdinkite, kaip suvokiate piliiečių (jaunimo atstovų) vaidmenį, priimant su jaunimo politika susijusius sprendimus? Kas inicijuoja galutinį sprendimų priėmimą? Ar yra atsižvelgiama į piliiečių (jaunimo atstovų) pasiūlymus? Kaip manote, ar priimami sprendimai atliepia jaunuolių lūkesčius? Savo atsakymą pagrįskite.</p>
<p>4. Kaip manote, kas paskatintų – laikas, pinigai, įgūdžiai, politinis raštingumas, demokratinės nuostatos, vertybės – piliiečių (jaunimo atstovų) apsisprendimą dalyvauti jaunimo politikos įgyvendinime? Jūsų nuomone, kaip kiekvienas iš šių veiksnių galėtų būti svarbus piliiečiui (jaunimo atstovui)? Kokią grįžtamąją naudą, Jūsų nuomone, piliiečiai (jaunimo atstovai) tikisi gauti už šių veiksnių panaudojimą? Atsakymą pagrįskite. <i>Socioekonominiai veiksniai.</i></p>
<p>5. Kaip manote, kodėl piliiečiams yra / nėra svarbu dalyvauti jaunimo politikos įgyvendinime? Atsakymą pagrįskite.</p>
<p>6. Kaip manote, kurie iš šių faktorių – piliiečių sutelkimas, rėmimas, motyvacija, vertybės, pasitikėjimas tiek savimi, tiek kitais – turi įtakos piliiečių (jaunimo atstovų) dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką? Atsakymą pagrįskite. <i>Mobilizacijos veiksniai.</i></p>
<p>7. Kaip manote, kodėl piliiečių (jaunimo atstovų) pasitikėjimas valdžios institucijomis yra / nėra svarbus, priiminėjant sprendimus, susijusius su jaunimo politikos įgyvendinimu? Atsakymą pagrįskite. <i>Pasitikėjimo veiksniai.</i></p>
<p>8. Piliiečiai (jaunimo atstovai) dažnai inicijuoja pasikeitimus jaunimo politikos įgyvendinime – yra lankstūs, mėgsta permainas, geba telkti kitus, prisiima atsakomybę ne tik už save, bet ir už savo bendruomenę. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Pagrįskite savo atsakymą. <i>Lyderystės veiksniai.</i></p>
<p>9. Piliiečiai (jaunimo atstovai) dalyvauja jaunimo politikos įgyvendinime, nes mėgsta jausti bendruomeniškumą, tarpusavio ryšius, sanglaudą, bendrystės jausmą, susitikti su bendraminčiais? Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite. <i>Bendruomeniškumo veiksniai.</i></p>
<p>10. Kaip manote, ar pilietis (jaunimo atstovas), prieš dalyvaudamas jaunimo politikos įgyvendinime suvokia sistemos taisykles ir supranta numatytas veiklos strategijas, apskaičiuoja gaunamą naudą, galimas išlaidas ir veikia iš asmeninių interesų ir naudos? Atsakymą pagrįskite. <i>Instituciniai veiksniai.</i></p>
<p>11. Įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintos piliiečių (jaunimo atstovų) dalyvavimo taisyklės skatina piliiečius (jaunimo atstovus) aktyviai dalyvauti įgyvendinant jaunimo politiką. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite. <i>Teisinio reguliavimo veiksniai.</i></p>
<p>12. Kaip manote, kokią įtaką, piliiečių (jaunimo atstovų) dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką, turi finansiniai ištekliai (savivaldybės rėmimas)? Savo atsakymą pagrįskite. <i>Finansavimo veiksniai.</i></p>
<p>13. Išskirkite vieną, iš aukščiau paminėtų veiksnių, kuris, Jūsų nuomone, turi didžiausią įtaką piliiečių (jaunimo atstovų) dalyvavimui jaunimo politikos įgyvendinime? Atsakymą pagrįskite.</p>
<p>14. Jūsų amžius, užimamos pareigos / atstovaujama įstaiga ar organizacija (susijusi su jaunimo politika ir jos įgyvendinimu).</p>

4 priedas. Interviu klausimai piliečiams (jaunimo atstovams), susijusiems su jaunimo politikos įgyvendinimu (šaltinis: sudaryta autorės)

<p>1. Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra svarbus. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite.</p>
<p>2. Kaip manote, kuriai piliečių dalyvavimo formai – informavimui, konsultavimui, įtraukimui, bendradarbiavimui, įgalinimui – siekiant skatinti piliečių dalyvavimą jaunimo politikos įgyvendinime, yra skiriama daugiausia dėmesio. Kokiomis priemonėmis ši forma yra įgyvendinama?</p>
<p>3. Apibūdinkite, kaip suvokiate savo vaidmenį, priimant su jaunimo politika susijusius sprendimus? Kas inicijuoja galutinį sprendimų priėmimą? Ar yra atsižvelgiama į Jūsų pasiūlymus? Kaip manote, ar priimami sprendimai atliepia visų jaunuolių lūkesčius? Savo atsakymą pagrįskite.</p>
<p>4. Kaip manote, kas paskatintų – laikas, pinigai, įgūdžiai, politinis raštingumas, demokratinės nuostatos, vertybės – Jūsų apsisprendimą dalyvauti jaunimo politikos įgyvendinime? Jūsų nuomone, kaip kiekvienas iš šių veiksnių galėtų būti svarbus tau, kaip jaunimo atstovui? Kokią grįžtamąją naudą, tikiesi gauti už šių veiksnių panaudojimą? Atsakymą pagrįskite. <i>Socioekonominiai veiksniai.</i></p>
<p>5. Kaip manote, kodėl piliečiams yra / nėra svarbu dalyvauti jaunimo politikos įgyvendinime? Atsakymą pagrįskite.</p>
<p>6. Kaip manote, kurie iš šių faktorių – piliečių sutelkimas, rėmimas, motyvacija, vertybės, pasitikėjimas tiek savimi, tiek kitais – turi įtakos Jūsų dalyvavimui įgyvendinant jaunimo politiką? Atsakymą pagrįskite. <i>Mobilizacijos veiksniai.</i></p>
<p>7. Kaip manote, kodėl pasitikėjimas valdžios institucijomis Jums yra / nėra svarbus, priiminėjant sprendimus, susijusius su jaunimo politikos įgyvendinimu? Atsakymą pagrįskite. <i>Pasitikėjimo veiksniai.</i></p>
<p>8. Jūs dažnai inicijuojate pasikeitimus jaunimo politikos įgyvendinime – esate lankstūs, mėgstate permainas, gebate telkti kitus, priimate atsakomybę ne tik už save, bet ir už savo bendruomenę. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Pagrįskite savo atsakymą. <i>Lyderystės veiksniai.</i></p>
<p>9. Dalyvaujate jaunimo politikos įgyvendinime, nes mėgstate jausti bendruomeniškumą, tarpusavio ryšius, sanglaudą, bendrystės jausmą, susitikti su bendraminčiais? Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite. <i>Bendruomeniškumo veiksniai.</i></p>
<p>10. Prieš dalyvaudami jaunimo politikos įgyvendinime, apskaičiuojate gaunamą naudą, galimas išlaidas ir veikiate iš asmeninių interesų ir naudos? Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite. <i>Instituciniai veiksniai.</i></p>
<p>11. Įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintos piliečių (jaunimo atstovų) dalyvavimo taisyklės skatina Jus aktyviai dalyvauti įgyvendinant jaunimo politiką. Patvirtinkite arba paneikite šį teiginį. Atsakymą pagrįskite. <i>Teisinio reguliavimo veiksniai.</i></p>
<p>12. Kaip manote, kokią įtaką, Jūsų dalyvavimui, įgyvendinant jaunimo politiką, turi finansiniai ištekliai (savivaldybės rėmimas)? Savo atsakymą pagrįskite. <i>Finansavimo veiksniai.</i></p>
<p>13. Išskirkite vieną, iš aukščiau paminėtų veiksnių, kuris, Jūsų nuomone, turi didžiausią įtaką Jūsų dalyvavimui, jaunimo politikos įgyvendinime? Atsakymą pagrįskite.</p>
<p>14. Jūsų amžius, užimamos pareigos / atstovaujama įstaiga ar organizacija (susijusi su jaunimo politika ir jos įgyvendinimu), šeimos pajamos per mėnesį</p>

5 priedas. Tyrimo informantų charakteristika (šaltinis: sudaryta autorės)

Informanto kodas	Atstovas / darbuotojas	Užimamos pareigos / atstovaujama įstaiga ar organizacija
I1	Valdžios atstovas	Šilalės rajono savivaldybės (toliau–Savivaldybės) jaunimo reikalų tarybos pirmininkas, Šilalės rajono savivaldybės jaunimo politikos 2020-2022 metų plėtros atrankos programos pirmininkas.
I2	Valdžios atstovas	Savivaldybės jaunimo reikalų tarybos narys.
I3	Valdžios atstovas	Savivaldybės jaunimo reikalų tarybos narė.
I4	Valdžios atstovas	Savivaldybės jaunimo reikalų koordinatė.
I5	Valdžios atstovas	Savivaldybės jaunimo reikalų tarybos narė.
I6	Valdžios atstovas	Savivaldybės jaunimo reikalų tarybos narė.
I7	Jaunimo atstovas	Šilalės rajono visuomeninių jaunimo organizacijų sąjungos „Apskritasis stalas“ atstovė, Savivaldybės jaunimo reikalų tarybos narė.
I8	Jaunimo atstovas	Šilalės rajono visuomeninių jaunimo organizacijų sąjungos „Apskritasis stalas“ atstovė, Savivaldybės jaunimo reikalų tarybos narė.
I9	Jaunimo atstovas	Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazijos mokinių savivaldos atstovas, Savivaldybės jaunimo reikalų tarybos narys.
I10	Jaunimo atstovas	Lietuvos šaulių sąjungos savanorė / atstovė, Šilalės rajono savivaldybės jaunimo reikalų tarybos narė.
I11	Jaunimo atstovas	Šilalės rajono visuomeninių jaunimo organizacijų sąjunga „Apskritasis stalas“ pirmininkė, atsakinga už Šilalės rajono savivaldybės jaunimo savanoriškos tarnybos organizavimą ir įgyvendinimą, informacinio tinklo „Eurodesk Lietuva“ atstovė Šilalės rajone.
I12	Jaunimo atstovas	Šilalės rajono savivaldybės kultūros centro atviro jaunimo centro jaunimo darbuotoja, Jaunimo informavimo ir konsultavimo taško atstovė Šilalės rajone.

Pasak Čepeliauskaitės ir Petrauskienės (2017), viešajame valdyje didžiausią dalį darbuotojų užima valstybės tarnautojai, pagrįdė teikiantys administracines paslaugas žmonėms, dirbantys įstatymų leidžiamosiose, vykdomosiose bei teisminėse valdžios šakose, todėl jie gali būti vadinami kaip valdžia. Todėl šioje lentelė apibūdinti informantai valdžios atstovais yra pavadinti ne tik asmenys, kurie dirba pagal politinio (asmeninio) pasitikėjimo teisę, bet ir Šilalės rajono savivaldybės valstybės tarnautojai.